

**Naisten ja miesten väkivallan pelot paikallisyhteisön  
luottamusrakenteen säröinä**

Miika Vuori  
Pro gradu –tutkielma  
TAMPEREEN YLIOPISTO  
Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta  
Sosiaalitutkimuksen laitos  
Sosiologia  
Syyskuu 2010

## TIIVISTELMÄ

TAMPEREEN YLIOPISTO, Sosiaalitutkimuksen laitos (Sosiologia)

Miika Vuori

Naisten ja miesten väkivallan pelot paikallisyhteisön luottamusrakenteen säröinä

Pro Gradu –tutkielma. 92 sivua, 3 liitettä (11 s.)

23.9.2010

Ohjaajat: Sosiologian professori Harri Melin ja sosiaalipsykologian dosentti Atte Oksanen

---

Tutkielma toteutettiin osana *Arkielämä ja epävarmuus* –tutkimusprojektia. Projektissa tarkastellaan vuorovaikutussuhteiden muodostumista yhteisötasolla Suomessa tapahtuneiden koulusurmien jälkeen. Tässä tutkielmassa huomion kohteena olivat luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja väkivallan pelkojen rakentumisen tarkastelut sukupuolistunutta näkökulmaa painottaen. Tutkielmassa yhdisteltiin sosiaalisen integraatioteorian ja konfliktiteorian painopisteitä. Tutkimusote ja analyysit painoutuivat jälkimmäiseen. Väkivallan pelkojen avulla analysoitiin tarkemmin säröjä paikallisyhteisön luottamusrakenteessa.

Empiirinen aineisto koostui Jokelan alueen väestöstä kerätystä postikyselyaineistosta. Tiedon kerääminen tapahtui vuoden 2008 touko–kesäkuun aikana. Otantamenetelmänä käytettiin yksinkertaista satunnaisotantaa väestökisteritietojen perusteella. Otantakehikkona toimi alueen 18–74-vuoden ikäinen suomenkielinen aikuisväestö. Alkuperäisenä otoskokona oli 700 henkilöä. Vastausprosentiksi muodostui 47 (N=330). Tutkielman analyyseissa käytetyssä lopullisessa näytteessä (N=325) naisia oli 157 ja miehiä 168.

Empiiristä aineistoa analysoitiin tilastollisin menetelmin. Luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja väkivallan pelkojen vertailut toteutettiin Anova F-testillä. Väkivallan pelkojen rakentumisen tarkennuksissa käytettiin pääkomponenttianalyysia ja korrelaatiotestiä. Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman lineaarista yhteyttä väkivallan pelkoihin tarkasteltiin aluksi korrelaatiotestillä, jonka jälkeen naisille ja miehille muodostettiin lineaariset regressiomallit yhteisölliset ja sosiodemografiset tekijät huomioon ottaen.

Naisten ja miesten luottamus ja sosiaalinen pääoma osoittautuivat melko vahvaksi. Luottamussuhteiden sosiaalisella etäisyydellä on keskeinen vaikutus luottamuksen muodostumisessa. Tulokset osoittivat luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentumisen sisällöllistä samankaltaisuutta sukupuolten välillä. Sukupuoli vaikuttaa tapoihin jäsentää väkivallan uhkaa. Tulokset vahvistivat näkemystä naisten miehiä voimakkaammasta väkivallan pelosta. Luottamuksella ja sosiaalisella pääomalla oli yhteyttä pelkojen rakentumisessa. Havaittu yhteys oli voimakkaampaa naisten kohdalla. Väkivallan pelko tekee säröjä luottamusrakenteeseen paikallisyhteisön ja jopa lähisuhteiden tasolla. Pelot voidaan tulkita myös herkkytenä tunnistaa väkivaltaa sosiaalisena ilmiönä.

Tutkielma tuotti uutta tietoa luottamuksen rakentumisen reunaehdoista paikallisyhteisön tasolla. Väkivallan pelkojen erityistä ja yleistä luonnetta ja näiden yhteyksiä yhteisöllisiin ja sosiodemografisiin tekijöihin tulisi analysoida tarkemmin. Sukupuoli on tärkeä painopiste yhteisöllisen luottamusrakenteen tarkasteluissa.

Asiasanat: Väkivallan pelko, luottamus, sosiaalinen pääoma, solidaarisuus, kyselytutkimus

## SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIELMAN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1	Yhteisöllisyyden sosiaaliset merkitykset.....	5
2.2	Sosiaalinen pääoma.....	6
2.2.1	Käsitteen kahdet kasvot.....	6
2.2.2	Sosiaalisen pääoman ainekset.....	8
2.2.3	Solidaarisuus – sosiaalisen pääoman emotionaalinen muoto.....	9
2.3	Luottamus.....	11
2.3.1	Luottamus sosiologisena käsitteenä.....	11
2.3.2	Luottamus ontologisena turvallisuutena.....	13
2.3.3	Luottamussuhteiden muodot.....	15
2.4	Väkivallan pelko.....	18
2.4.1	Väkivallan sosiokulttuuriset juuret.....	18
2.4.2	Inhimillisestä turvallisuudesta.....	21
2.4.3	Väkivallan pelko.....	22
2.4.4	Haavoittuvuus ja sukupuoli.....	25
2.4.5	Väkivallan pelkojen yhteys luottamukseen ja sosiaaliseen pääomaan.....	31
2.4.6	Median vaikutus.....	34
3	TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	36
3.1	Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	36
3.2	Tutkimusasetelma ja tutkimusaineisto.....	37
3.3	Tutkielman taustat ja sosiaalinen konteksti.....	38
3.4	Aineiston analyysi.....	40
3.5	Sosiodemografiset taustamuuttujat.....	42
3.6	Mittarit ja niiden luotettavuus.....	43
3.7	Eettiset näkökulmat.....	47
4	TUTKIMUSTULOKSET.....	48
4.1	Vastaajat.....	48
4.1.1	Sosiodemografiset muuttujat.....	48
4.1.2	Väkivaltakokemuksiin ja koulusurmaan liittyvät muuttujat.....	49
4.2	Luottamus ja luottavaisuus.....	50

4.3	Sosiaalinen pääoma .....	53
4.4	Väkivallan pelko.....	54
4.4.1	Naisten ja miesten väkivallan pelkojen vertailu .....	54
4.4.2	Väkivallan pelkojen jakaumat .....	55
4.4.3	Väkivallan pelkorakenne ja pelkojen keskinäiset yhteydet.....	58
4.5	Sosiodemografisten tekijöiden yhteys väkivallan pelkoihin .....	60
4.6	Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteys väkivallan pelkoihin .....	64
4.7	Muodostetut mallit.....	65
5	POHDINTA.....	68
5.1	Luottamus ja sosiaalinen pääoma .....	68
5.2	Väkivallan pelot paikallisyhteisön luottamusrakenteen säröinä.....	71
5.3	Tulosten luotettavuuden pohdinta .....	77
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN HYÖDYNNETTÄVYYS.....	80
	LÄHTEET.....	81
	LIITTEET.....	93

## **LISTA TAULUKOISTA**

1	Tutkielman mittareiden reliabiliteettikertoimet	46
2	Sosiodemografisten tekijöiden tarkastelu	48
3	Väkivaltakokemusten ja koulusurmaan liittyvien näkemysten vertailu	49
4	Naisten ja miesten luottamussuhteet	50
5	Naisten ja miesten luottavaisuuden rakentuminen	51
6	Naisten ja miesten sosiaalinen pääoma	52
7	Naisten ja miesten väkivallan pelko	53
8	Väkivallan pelkojen rakenne	58
9	Sosiodemografisten tekijöiden yhteys naisten väkivallan pelkoihin	60
10	Sosiodemografisten tekijöiden yhteys miesten väkivallan pelkoihin	62
11	Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteys väkivallan pelkoihin	63
12	Regressiomalli naisten väkivallan pelkojen rakentumisesta	65
13	Regressiomalli miesten väkivallan pelkojen rakentumisesta	66

## **LISTA KUVIOISTA**

1	Luottamuksen tyypit	16
2	Väkivallan pelon mittaustasot	24
3	Naisten väkivallan pelkojen prosenttijakautumat	54
4	Miesten väkivallan pelkojen prosenttijakaumat	56

## **LIITTEET**

1	<i>Arkielämä ja epävarmuus</i> – tutkimusprojektin kyselylomake	93
2	Saatekirje tutkimukseen osallistuville	101
3	Väkivallan pelon ja yhteisöllisten tekijöiden korrelaatiomatriisit	102

## 1 JOHDANTO

Väkivallan traumaattisuus koettelee arjen perusrakenteita kuten luottamusta ja turvallisuuden tunnetta. Koulusurmat ja niiden aiheuttama suru koskettivat uhrien ja tekijän läheisten lisäksi mahdollisesti isoa osaa koko paikallisyhteisöä. Kollektiivisella tasolla suru, hämmennys ja jopa pelko korostuvat. (Koskela 2009; Kiilakoski 2009; Altheide 2009; Hutchison & Bleiker 2008.) Surmatöiden mediahakuinen käsikirjoitus lisäsi osaltaan hämmennystä, sillä surmatöiden uutisointi rakentui vahvasti tekijän jättämistä videoleikkeistä. Paikallisesta tuli hetkeksi kansallista ja jopa kansainvälistä. Traaginen tapahtuma rinnastettiin aiemmin Yhdysvalloissa tapahtuneisiin koulusurmiin. Puhetavat olivat merkittyinä pelolla, jossa yhdistyivät huolipuhe erityisesti nuorisosta. Väkiältä kehystettiin nuorison ongelmaksi. (Hakala 2009; Altheide 2009.)

Äkilliset jatkuvuuden katkokset aiheuttavat epävarmuuden tunteita. Arkiymmärrys ja sosiologinen tieto ovat pyrkimyksiä ymmärtää sitä, mitä ajassa kulloinkin tapahtuu. Toisaalta tällainen aikalaisdiagnosointi saattaa rajoittua ensimmäisen persoonan näkökulmaan. (Joas 2008; Noro 2004.) Koulusurmat ja niitä seurannut keskustelu tekivät näkyväksi myös yhteisön ja yhteisöllisyyden, jotka ovat sosiologian teoreettista ydintä (ks. Gronow ym. 1996). Yhteisö ja sosiaaliset sidokset saatetaan esittää haurastuneina. Toisaalta näiden siteiden eheyttäminen nähdään myös yhteiskunnallisena tehtävänä ja sosiaalipoliittisena ratkaisuna, (aikalais)diagnostisessa hengessä, aikamme vitsauksille. (Putnam 2000; ks. myös Haatanen 2004.)

Yksinkertaiset väittämät yhteisvastuullisuuden lisääntymisestä, sen puutteesta ja yhteisöjen ajautumisesta jopa anomiseen tilaan, etenkin välittömästi traumaattisten tapahtumien jälkeen esitettyinä, eivät välttämättä tavoita luottamussuhteiden prosesseja, joita paikallisyhteisön tasolla tapahtuu (Oksanen & Räsänen 2008). Ei ole täysin yksimielistä näkemystä siitä, miten yhteisöt reagoivat äkillisiin kriiseihin (vrt. Hutchison & Bleiker 2008; Drabek 1986; Fritz 1961). Väkiältä tapahtumien seuraukset ovat kuitenkin luonteeltaan erityisiä (Collins 2004b). Paikallisyhteisön tasolla tehtävä sosiaalitieteellinen tutkimus väkiältä tapahtumien jälkeen on ollut niukkaa (Oksanen & Räsänen 2008). Viime kädessä yhteisö ja yhteisölliset suhteet ovat juuri sosiologian ominta tutkimusaluetta.

Tämä tutkielma on toteutettu osana *Arkielämä ja epävarmuus* –tutkimusprojektia. Projektissa tarkastellaan vuorovaikutussuhteiden muodostumista yhteisötasolla koulusurmien jälkeen. Tässä tutkielmassa tarkastellaan erityisesti luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentumista sukupuolistuneesta näkökulmasta käsin. Tutkielman konteksti ja empiirisen aineiston kerääminen ovat vahvasti sidoksissa koulusurmiin. Tutkielman pyrkimyksenä on laajentaa väkivallan tarkastelun tasoa kiinnittämällä huomio esimerkiksi lähisuhdeväkivallan, katuväkivallan ja seksuaalisen ahdistelun mahdollisiin pelkoihin. Tarkoituksena on tehdä luottamuksen empiirinen sisältö ja reunaehdot näkyvämmäksi ja konkreettisemmaksi tulkitsemalla väkivallan pelot suhteessa yhteisöllisiin tekijöihin eli luottamukseen ja sosiaaliseen pääomaan. Empiirinen aineisto on kerätty Jokelan alueen väestöstä postikyselynä vuoden 2008 touko–kesäkuun aikana eli noin puoli vuotta yhteisöä koskettaneen koulusurman jälkeen.

Tutkielman sisältö on rakennettu seuraavasti. Toisessa luvussa käsitellään tutkielman teoreettisia avainkäsitteitä. Kuten edellä esitin, tutkielman huomio kohdistuu yhteisötason vuorovaikutussuhteisiin. Tutkielmassa yhteisöllisten suhteiden kehä rakentuu luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja väkivallan pelkojen tarkastelun ympärille. Kahden edellisen käsitteen osalta sosiologian teoreettinen kenttä on rikas. Sosiaalisen pääoman teoretisointia voi kutsua hyvällä syyllä jopa ristiriitaiseksi. Väkivallan pelot edustavat tutkielmassa sosiaalisen pääoman konfliktinäkökulmaa, jolla haetaan säröjä paikallisyhteisön luottamusrakenteessa. Kolmannessa luvussa esitellään tutkielman metodologiset lähtökohdat, tutkimuskysymykset ja tutkielmassa käytetyt tilastolliset analyysit ja mittarit. Neljäs luku koostuu puhtaasti empiirisestä aineistosta esille nostamista analyysistä ja niiden tuloksista. Viidennessä luvussa luen analyysistä tarkemmin suhteessa teoreettiseen viitekehykseen ja tutkimuskysymyksiin. Kuudennessa luvussa esitän lyhyesti tutkielman keskeisimmät loppupäätelmät ja ajatukseni mahdollisista jatkotutkimuksen aiheista.

## 2 TUTKIELMAN TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Sosiologinen käsitteistö ja kielenkäyttö on jatkuvassa vuorovaikutuksessa sosiologisten käsitteiden analyysin ja ihmisten arkikielen kanssa. Pyrkimys mahdollisimman tarkkaan käsitteiden määrittelyyn on tärkeää tieteellisen tiedon mittaamisen luotettavuuden kannalta. Sosiaalisen todellisuuden monimerkityksisyys haastaa tilastollisen mittauksen ja tulosten tulkinnan. Käsitteellisen ja teoreettisen hajanaisuuden on nähty olevan yhteistä sosiaalitieteellisille paradigmoille ja tämän vuoksi muun muassa sosiologiaa on kutsuttukin esiparadigmaattiseksi tieteenksi. Viime kädessä tutkimukselliset näkökulmat palautuvat myös tutkijoiden henkilökohtaisiksi metodologisiksi valinnoiksi tiettyjen tutkimusongelmien selvittämiseksi. (Alkula ym. 1995, 11-12, 18-19; Kiikeri & Ylikoski 2004, 57.)

Tietoteoreettisen ja metodologisen pluralismin voi nähdä välttämättömyytenä ja mahdollisuutena, jotta ihmisten sosiaalista toimintaa on ylipäättään mahdollista tutkia ja tulkita mielekkäällä tavalla (Rahkonen 2004). Yhteiskuntateoriat ovat ennen kaikkea konstruktioita ja näkökulmia todellisuuteen. Näitä teorioita voidaan kutsua ehdollisiksi ontologioiksi. Yksiselitteistä keinoa parhaiden käsitteiden löytämiseksi ei ole olemassa. Pääsy sosiaalisen todellisuuden eri ulottuvuuksiin on kuitenkin mahdollinen sosiologisten käsittekonstruktioiden ja tulkintojen avulla. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 231; Heiskala 2000, 5, 11-13.) Sosiologinen teorian muodostaminen ja käsitteellistäminen on dialogia yleisen teorian ja tutkimusteorian välillä. Yleinen teoria vastaa laajempiin kysymyksiin esimerkiksi luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentumisen mahdollisuuksista ja reunaehdoista. Tutkimusteoria kiinnittyy yleisen teorian lisäksi luonnollisesti empiirisiin tutkimustuloksiin. Tutkimusteoria on ikkuna sosiaaliseen todellisuuteen. (Noro 2004; Heiskala 2000, 208-209.)

Giddens (1984) esittää, että sosiaaliset rakenteet uusintavat itseään ja toisaalta muuttuvat ihmisten arkisissa elämäntavoissa ja elämäntäytännöissä. Käytännön tietoisuus on arviota ja tulkintoja omasta ja yhteisön sekä yhteiskunnan jäsenten toiminnasta. (mt, xxiii-xxviii.) Vapaus ja tietoinen toimijuus on toki myös rajallista. Toiminnan sijaan joskus on paikallaan puhua pikemminkin tekijyydestä, jossa toiminta on tunnetilojen ja rutiinien ohjaamaa. (Heiskala 2000, 166-170, 188-189.) Sosiaaliset ilmiöt rakentuvat myös kulttuurisessa



mielessä. Kokemustodellisuuden tietoinen piirre on aina jossain määrin rajallinen ja sidoksissa ennen kaikkea emootioihin ja tiedostamattomaan. (Heiskala 1994, 166-169.) Tunteilla voidaan ajatella olevan suuri merkitys esimerkiksi luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja solidaarisuuden rakentajana (Näre 1999; Turner & Stets 2005).

On myös hyvä huomioida teoreettisiin käsitteisiin sisältyvä arvolatautuneisuus. Tämä näkyy esimerkiksi historiallisen jatkuvuuden tai todellista suurempien yhteiskunnallisten katkosten korostuksina. (Kiikeri & Ylikoski 2004, 24-26.) Joasin (2008) mukaan äkilliset kriisit synnyttävät tarpeen nykyhetkeä luotaaville aikalaisdiagnooseille, joten on haastavaa erottaa kaikesta esitetystä puheesta systemaattinen ja harkittu tieto niistä moraalisesti ja poliittisesti latautuneista esityksistä, joita kriisit synnyttävät (ks. myös Noro 2004). Järjestyksen ja kaaoksen väliin jää erilaisia yhteiskunnallisia konflikteja. Eri ilmiöiden tavoittaminen on viime kädessä empiirisen tutkimuksen tehtäväkenttää. Ehdottoman vastakkainasettelun sijasta saattaakin olla mielekkäämpää nähdä todellisuudesta esitetyt tulkinnat painopistekysymyksinä. (Heiskala 2000, 186-187; Kiikeri & Ylikoski 2004, 231.)

Konfliktit voivat tarjota mahdollisuuden sosiaaliselle integraatiolle, jossa kollektiivinen identiteetti ei rakennu pelkästään yhteisesti jaetulle arvopohjalle. Näin ollen konfliktit eivät välttämättä ole este solidaarisuuden tunteille. (Delanty 2003, 53-55.) Sen sijaan että äkilliset traumaattiset tapahtumat ajaisivat yhteisön jopa romahduksen tilaan, niiden on itse asiassa havaittu tuottavan sosiaalista solidaarisuutta ja koheesiota paikallisyhteisön tasolla (ks. Drabek 1986; Fritz 1961). Näissä tutkimuksissa kontekstina ovat olleet äkilliset luonnonkatastrofit. Collinsin (2004b) mukaan väkivaltaiset traumat poikkeavat olennaisesti edellisistä ja asettavat erityisiä haasteita paikallisyhteisön tasolla. Kollektiiviset traumat rikkovat arkielämän rutiineja yksilön ja yhteisön tasolla. Solidaarisuus ja sosiaalisen integraatio ovat yhteisön toipumisen prosessin keskiössä. Traumat voivat kuitenkin aiheuttaa myös pelkoja. (Ryan & Hawdon 2008; Schafer ym. 2006.)

Inhimilliset ennakkokäsitykset saattavat ohjata tulkintoja. Furedi (2005) lähestyy aihetta humanismin ja haavoittuvuuden näkökulmien avulla. Edellinen näkökulma olettaa, että yksilöillä ja yhteisöillä on keinoja ja kykyä selviytyä haasteista ja esimerkiksi äkillisistä traumaista. Jälkimmäistä näkökulmaa ohjaa näkemys, että yksilöt ja yhteisöt eivät kykene suuntautumaan tulevaisuuteen. Furedin mukaan jälkimmäinen näkökulma näyttäisi saaneen korostuneemman painotuksen. (mt, 164.)

## 2.1 Yhteisöllisyyden sosiaaliset merkitykset

Lähden liikkeelle yhteisöllisyyden käsitteellä, sillä se on väistämättä läsnä teoreettisen kehyksen ja tutkimuskohteen taustalla. Yhteisöllisyyden teemat sisältävät paljon samoja elementtejä kuin sosiaalisen pääoman integraationäkökulmaa korostava teoretisointi<sup>1</sup>. Yhteisöpuhe näyttäisi olevan kiinteä osa eri aikakausina esiintyviä epävarmoja olosuhteita ja niiden seurauksia. Yhteisön ideassa on kyse ennen kaikkea sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta ja sen etsinnästä<sup>2</sup>. Yhteisöllisyyspuhe on myös moraalista. Siitä saatetaan hakea vastauksia solidaarisuuden kriisille. Yhteisö kuvaa ihmisten arkielämää ja yhteenliittymisen tapoja. (Delanty 2003.) Yhteisö on myös klassisen sosiologian teoreettista ydintä (ks. Töttö 1996, 154-161). Tutkimuskohteena yhteisö saakin aivan erityisen merkityksen ja sisällön. Tämä johtuu siitä, että yhteisö on aina jossain määrin ihmisten itsemäärittelyn lopputulos. Sosiologinen tutkimuskohteen kuvaus on sidoksissa yhteiskuntaa koskeviin käsityksiin ja määritelmiin, joita toimijat itse, sosiologit mukaan lukien, tuottavat. Pyrkimys käsitteelliseen yhteisön määritelmään on samalla osallistumista yhteisöllisyyden määrittelyyn. Koko sosiaalinen järjestelmämme on oikeastaan suuntautunut oman identiteetin työstämiseen ja tarkasteluun. Tämä tekee yhteiskunnasta sellaisen kuvitteellisen järjestelmän, jota kukaan ei koskaan näe, ja joka on olemassa vain siksi, että siitä puhutaan. (Kangas 2001, 31–38.)

Kuuluminen yhteisöön on myös emotionaalista<sup>3</sup>. Tunteet ovat merkityksellistämistä, jossa yksilöllinen ja sosiaalisesti jaettu yhdistyvät. Yhteisö ja yhteisöllisyys voidaan ymmärtää tiettyyn tilanteeseen kiinnittyvänä prosessina, jossa ihmiset hakevat kokemuksilleen sosiaalisesti tuotettua tulkintaa. (Ronkainen 1999, 132-133.) Vaikka tulkinnat koetaan omakohtaisesti, yhteisöllisyyden kannalta tärkeäksi muodostuvat yhteiset kokemukset ja

---

<sup>1</sup> Yhteisöllisyyden ja sosiaalisen pääoman sisällöllisistä yhteyksistä ja eroista (ks. Colclough & Sitaraman 2005).

<sup>2</sup> Delanty (2003) kuvaa yhteenkuuluvuutta englanninkielisellä termillä 'belonging' (suom. M.V)

<sup>3</sup> Tunteella (engl. emotion, feeling) on kohde, joka erottaa sen esimerkiksi lyhytkestoisista mielentiloista (ks. esim. Ronkainen 1999, 132-133).

tietty pysyvyys. Tunne yhteisöstä ja yhteisöllisyydestä syntyy ja toisaalta sisäistyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Näre 1999, 10-11.) Sosiaalisen yhteenkuuluvuuden kysymykset ja ihmisen vapauden tulkinnat ovat yksilön ja yhteisön kiistojen keskiössä. Solidaarisuuden teemaa voi tarkastella myös sosiaalisen sidonnaisuuden kysymyksenä. Yhteisön kiinteys ja keskinäinen kiintymys voivat perustua vahvalle normipaineelle. Sidonnaisuus estää yksilöiden itsenäisyyden ja vapauden. Myös pelon ilmapiiri saattaa estää ryhmien sopeutumista muuttuviin tilanteisiin. (Littunen 1962, 219-223.) Yhteisöllisyyttä koskevan keskustelun voi nähdä inhimilliseen elämään kuuluvaksi yleispiirteeksi, joka pitää sisällään kaipuun kollektiivisiin sidoksiin ja itsenäisyyteen ja yksilölliseen vapauteen (Bauman 2001). Sosiaalisilla muutoksilla on myös riskinsä kehittyä ihmisille ja yhteisöille haitalliseen suuntaan. Ristiriita syntyy muutoksen ja pysyvyyden kaipuusta. (Durkheim 1990, 231-232, 236.)

## **2.2 Sosiaalinen pääoma**

### **2.2.1 Käsitteen kahdet kasvot**

Kuten edellä on esitetty, sosiaalisen elämän muutokset ja epävarmuudet tarjoavat mahdollisuuden moraalista retoriikkaa viljelevälle yhteisökeskustelulle (Joas 2008; Haatanen 2004). Sosiaalisen pääoman teoretisoinnin kasvun taustalla on osin talousteoreettinen kiinnostus sosiaalisista suhteista ja niiden tarkastelusta yksilön inhimillisen pääoman ohella (Ilmonen 2000, 9). Sosiaalisen pääoman ympärillä kasvaneen keskustelun juuret on jäljitetty osaksi hyvinvointivaltioiden poliittisia muutoksia. Käsitteen suosio liitetäänkin usein uusliberalistisen politiikan nousuun, jossa huomio kiinnitetään yhä useammin paikallisyhteisöihin ja sosiaalisiin verkostoihin, ja joista haetaan apua väestön hyvinvoinnin haasteisiin. (Ruuskanen 2007, 12-13.) Sosiaalisesta pääomasta on haettu jopa sosiaalipoliittisia ratkaisuja yhteisöllisyyden ja yhteiskunnallisen integraation ongelmiin (Ilmonen 2000, 10-13; ks. myös Kajanoja 2009).

Sosiaalisen pääoman käsitteen taustalta löytyy kaksi toisistaan vahvasti poikkeavaa sosiologista näkökulmaa (Halpern 2005, 7-9; Siisiäinen 2003). Siisiäisen (2003) mukaan Putnamin (2000) edustama amerikkalainen tutkimussuuntaus tarkastelee sosiaalista pääomaa erityisesti yhteisöllisenä voimavarana. Tämä yhteisöllisyyden myönteisiä ulottuvuuksia korostava näkökulma juontaa juurensa klassisen sosiologian suuntauksiin,

joissa yhteisö ja yhteisöllisyys korostuvat yksilöiden hyvinvoinnin tuottajana. (Halpern 2005, 3-4; ks. myös Gronow ym. 1996.) Putnamille (2000) sosiaalinen pääoma onkin kollektiivinen resurssi, joka ilmenee erityisesti yhdistystoimintana ja poliittisena aktiivisuutena. Myönteisiksi ominaisuuksiksi artikuloituvat yleistynyt vastavuoroisuus ja luottamus, jotka parantavat ihmisten ja yhteisöjen elämänlaatua. Tarkastelutapaan näyttäisi liittyvän olennaisena osana huoli yhteisöelämän rapautumisesta ja sen vaikutuksesta esimerkiksi moraaliin. (mt, 20-27; ks. Haatanen 2004.) Sosiaalinen pääoma edustaakin ´putnamilaisessa´ näkökulmassa yhteisöllistä turvamekanismia (Castel 2007, 32-33). Bourdieun (1986) konfliktinäkökulman juuret ovat luokkatutkimuksessa. Sosiaalinen pääoma näyttäytyy ryhmäjäsennytenä ja ennen kaikkea vallankäytön välineenä, jonka perusteella sosiaaliset verkostot jakautuvat sisä- ja ulkoryhmiin (ks. myös Halpern 2005; Ilmonen 2000; Ruuskanen 2007; Siisiäinen 2003). Bourdieun (1986) konfliktinäkökulma tuo esille sosiaalisten verkostojen toiminnan ja sosiaalisiin suhteisiin kuuluvan vaihtoon perustuvan luonteen.

Edellä luetelluissa sosiaalisen pääoman lähtökohdissa kohtaavat vastavuoroisuutta ja luottamusta korostava ja toisaalta taas yksilöllisiä ja kollektiivisia intressejä sekä yhteiskunnallisia valtaeroja tarkasteleva näkökulma (Siisiäinen 2003). Tutkielman kannalta myös Bourdieun (1984) ajatus habituksesta on merkittävä, sillä se viittaa ihmisten olemisen ja havaitsemisen tapoihin. Oleminen on samalla sekä yksilöllistä että yhteisöllistä. Habitus kokoaa yhteen kulttuurisen tavan jäsentää sosiaalista todellisuutta tietyssä yhteiskuntakerrostmassa<sup>4</sup> (mt, 169-173.)

Ilmosen (2000) mukaan integraationäkökulmaa korostava sosiaalisen pääoman teoretisointi on ongelmallinen siinä mielessä, että se sisältää vahvoja normatiivisia odotuksia ja olettaa ennalta itse itseään vahvistavien ´ruusuisten kehien´ muodostumisen (ks. myös Siisiäinen 2003; Alanen ym. 2007). Käsitteen jälkimmäinen osa viittaa lisäksi ihmisestä

---

<sup>4</sup> Tässä tutkielmassa keskeisenä sosiaalisen jaottelun leikkauspisteenä toimii sukupuoli. Yhteys ja analogia Bourdieun (1984) teoriaan habituksesta löytyy väkivaltailmiöstä ja sen sukupuolistuneisuudesta (Nikunen 2005, 39-40). Väkivallan peloilla on toki havaittu olevan yhteyttä myös esimerkiksi hyvinvointipuutteisiin (ks. Heiskanen 2002, 200-201).

riippumattomaan ominaisuuteen. Sosiaalinen on sen sijaan aina sidoksissa ihmisten kanssakäymiseen. (Ilmonen 2000.) Sosiaalinen pääoma saatetaan yksinkertaistaa sosiaalisen yhtenäisyyden symboliksi. Tällä tavoin saatetaan unohtaa sosiaalisen elämän valtasuhteet. (Ilmonen 2000, 27; Siisiäinen 2003.) Bourdieun (1986) lähestymistavassa sosiaalinen pääoma on toisaalta olemassa oleva ja toisaalta mahdollistava resurssi, joka on sidoksissa sisäryhmään kuulumisessa. Konfliktinäkökulmassa korostuukin käsitteen sosiaalisia (valta)eroja tuottava vaikutus. (Ruuskanen 2007.) Empiirisessä tutkimuksessa tulee huomioida sosiaalisen pääoman erilaiset tarkastelun tasot, jotka voidaan jakaa kolmeen kategoriaan. Huomio voi kohdistua yksilöihin ja pienryhmiin (mikro), paikallisyhteisöihin (meso) ja jopa valtioihin (makro) (Halpern 2005, 26-27.) Tutkielman empiirisen havainnoinnin kohteena ovat paikallisyhteisö ja läheiset sosiaaliset verkostot.

### 2.2.2 Sosiaalisen pääoman ainekset

Sosiaalisen pääoman on katsottu koostuvan pääosin kolmenlaisista ”aineksista”. Ensinnäkin käsitteellä viitataan usein sosiaalisiin verkostoihin. Tällainen sosiaalinen muodostelma ei kuitenkaan takaa käsitteeseen liitettyjä myönteisiä vaikutuksia. Sosiaalisen pääoman muodostuminen vaatii verkostojen jäsenten toisiaan kohtaan tuntemaa luottamusta, jotka pohjaavat osin normatiivisille vastavuoroisuuden odotuksille. (Halpern 2005; Putnam 2000; Ilmonen 2000; Siisiäinen 2003; Ruuskanen 2007.)

Ihmisten muodostamat sosiaaliset verkostot voivat perustua niin heikoille kuin vahvoille siteille (Putnam 2000, 22-23). Vaikka jälkimmäiselle sosiaaliselle ryhmälle olisikin ominaista kasvokkaisuus ja luottamus, ryhmän vahva sidonnaisuus voi asettaa haasteita sosiaaliselle kanssakäymiselle ryhmän rajojen ulkopuolella (Halpern 2005, 19; Ilmonen 2000, 17-18). Läheiset ja vahvat ihmissuhteet luovat kuitenkin sitovaa sosiaalista pääomaa ja esimerkiksi emotionaalista hyvinvointia ja luottamusta. Heikommat, silloittavat sosiaaliset siteet, kiinnittävät yksilöt ja ryhmät laajempiin sosiaalisiin verkostoihin, jotka tarjoavat mahdollisuuksia lähiyhteisön ulkopuolella. (Halpern 2005, 19-22; Putnam 2000, 22-23.)

Ryhmän sisäiset suhteet voivat perustua vahvalle keskinäiselle luottamukselle, mutta myös vahvalle oman edun tavoittelulle. Ryhmän edustamat arvot saattavat olla ympäröivän yhteiskunnan hylkäämiä. Yhteiskunnallinen eriarvoisuus tuottaa puolestaan sen tilanteen,

ettei sosiaalinen pääoma muodostu yhteiseksi hyväksi, sillä kaikilla yksilöillä ei ole pääsyä verkostojen jäseneksi (Bourdieu 1986). Tarvitaankin linkittävää sosiaalista pääomaa, joka kiinnittää yksilöt ja yhteisöt osaksi laajempaa yhteiskunnallista integraatiota (Halpern 2005, 22-23; Imonen 2000). Synteesinäkökulmassa horisontaalinen taso tavoittaa esimerkiksi lähipiirin ja paikallisyhteisön solidaarisuuden ja luottamuksen. Tämän ohella tulee huomioida myös vertikaalinen taso ja sosiaalista epätasa-arvoa tuottavat mekanismit. Toisin sanoen lähipiirin sitovat, sosiaalisia verkostoja silloittavat ja laajempia valtahierarkioita linkittävät sosiaalisen pääoman muodot ovat vuorovaikutuksessa keskenään. (Ruuskanen 2007, 25-30.)

Tutkimuskentällä on korostettu sosiaalisen pääoman tutkimuksen toimijalähtöisyyttä, sillä se on sidoksissa ennen kaikkea paikallisiin käytäntöihin. Sosiaalinen pääoma rakentuu yksilöiden ja yhteisöjen vuorovaikutukselle. Yksilöt kiinnittyvät yhteiskunnan rakenteisiin sosiaalisten ominaisuuksiensa kuten iän, sukupuolen ja koulutuksen kautta. (Alanen ym. 2007, 5.) Keskeisin ongelma liitetään integraationäkökulman tuomaan sosiaalisen pääoman moniaineksisuuden kysymykseen. On tavallaan helppoa todeta luottamuksen, sosiaalisten verkostojen ja normien tuottavan moraalisen yhteisön. Tällöin niihin sisältyvä valtanäkökulma ja poissulkemisen dynamiikka voi jäädä huomioimatta. (Imonen 2000, 26-27.)

### 2.2.3 Solidaarisuus – sosiaalisen pääoman emotionaalinen muoto

Sosiaalisen pääoman integraationäkökulmalla on vahva viittaus solidaarisuuden tematiikkaan. Klassisen sosiologian edustajista Durkheim (1990) viittaa solidaarisuudella yhteisön ja yhteiskunnan kiinteuteen. Solidaarisuus edustaa yhteisvastuullista tunnetta. On esitetty, että sosiologiassa korostetaan puhuttua kieltä, mutta sosiaalinen solidaarisuus saattaa rakentua ennen kaikkea emootioille. Näin ollen sosiaalinen solidaarisuus pohjaisi myönteisten emootioiden ”virtaukselle” ja keskinäiselle hyväksynnälle (Turner & Stets 2005, 268-269, 310). Solidaarisuus on sosiaalinen side, joka yhdistää yksilön yhteisöön ja laajemmin yhteiskuntaan. Durkheimin solidaarisuuden käsite toimiikin ennen kaikkea ihmisten keskinäisen kiinteyden vertauskuvana. (ks. Töttö 1996, 183–187.) Solidaarisuus on yhteydessä reilouden periaatteelle. Tähän liittyy olennaisena osana yksilön kokemuksellinen puoli, joka tarkoittaa käsitystä ja tunnetta siitä, että tulee kohdelluksi

oikeudenmukaisesti. Solidaarisuus viittaa sosiaaliseen vastuunkantoon ja tasa-arvoiseen hyötyjen jakautumiseen. (Ilmonen 2000, 176.)

Adair (2008) nostaa esiin Durkheimin analyseista sosiaalisen dynamiikan, joka rakentuu sosiaalisen integraation ja sosiaalisen sääntelyn käsitteille. Sosiaalinen solidaarisuus viittaa altruistisiin pyrkimyksiin yhteisössä. Yhteisön ”sopivaa kiinteyttä” voi uhata korostunut sääntelyn paine, joka tarkoittaa joidenkin jäsenten sulkemista ryhmän ulkopuolelle. Valtanäkökulma osoittaa solidaarisuuden paradoksin. Sosiaalinen status viittaa nimenomaan eroihin ryhmän jäsenten välillä. Solidaarisuus onkin sidoksissa valtaeroihin, joten siihen liitetyt arvostukset viittaavat aina jossain määrin poliittisiin ideologioihin. Durkheimin klassisen teorian kritiikissä on painotettu, että sukupuolten välinen epätasa-arvon jää tarkastelun ulkopuolelle. (mt, 112–117.)

Myös Widegren (1997) tarkastelee sosiaalisen integraation kysymystä tekemällä käsitteellisen eron sosiaalisen vaihdon ja sosiaalisen solidaarisuuden välillä. Vaihto on motiiveiltaan myönteisten asenteiden ylläpitoa ja edistämistä ryhmän sisällä. Vastavuoroisuuden vaatimus on toki läsnä, mutta ei toiminnan perimmäinen motiivi, sillä vaihto viittaa instrumentaalsiin motiiveihin. Sosiaalisella solidaarisuudella on altruistinen kaiku, mutta altruismin yleistymisen ongelma rajoittaa sosiaalisen solidaarisuuden ennen kaikkea pienen ryhmän ominaisuudeksi. Tämä erottaa solidaarisuuden myös ”puhtaasta altruismista”. (mt, 757-766.) Sosiaaliset suhteet voidaankin nähdä ennen kaikkea sekoituksena omien etujen tavoittelua ja toisaalta aina jopa altruismia lähestyvää solidaarisuutta (Ilmonen 2005, 49).

Tunteiden sosiologisesta näkökulmasta tarkasteltuna solidaarisuus vaatii sosiaalisen tilanteen ja kollektiivisen prosessin, jossa ryhmä rakentaa identiteettiään yhteisen toiminnan ja yhteisesti jaettujen emootioiden kautta. Keskiössä ovat sosiaaliset rituaalit solidaarisuuden tuottajana. (Turner & Stets 2005, 71; Collins 2004a.) Toisaalta sosiaalisten kokoontumisten on ajateltu tuottavan solidaarisuutta vain tietyksi ajaksi. Integraatio edellyttää rituaalien ylläpitoa vuorovaikutuksen keinoin, mutta solidaarisuus pysyy yllä ainoastaan toistojen avulla. Yhteenkuuluvuuden tunne on vahvimmillaan pienemmissä yhteisöissä, joita sitoo yhteen kasvokkaisuus ja yhteiset tavat. (Collins 2004a.) Solidaarisuuden näkökulmasta voidaankin erottaa toisistaan ryhmän integraatiota ja toisaalta erotteluja tuottavat emootiot. Ryhmää sitoo yhteen esimerkiksi rakkaus ja ylpeys.

Sen sijaan pelko ja viha saattavat heikentävää ryhmien yhtenäisyyttä. Voi olla, että esimerkiksi heikompi sosiaalinen asema on vaikuttaa osaltaan negatiivisiin emootioihin. (ks. Stets & Turner 2005, 235.)

## 2.3 Luottamus

### 2.3.1 Luottamus sosiologisena käsitteenä

Tarkastelen seuraavaksi luottamuksen käsitettä. Kuten edellä on esitetty, luottamus on sosiaalisen pääoman teorioissa keskeisessä roolissa (Putnam 2000; Halpern 2005). Myös luottamuksen ajankohtaisuuden mittapuuna esitetään usein yhteiskunnallisia epävarmuuksia (Sztompka 1999; Seligman 1997; Misztal 1996; Giddens 1990). Aikalaiskeskustelujen sisällöt ovatkin lähes poikkeuksetta pohdintoja luottamuksesta ja sen mahdollisuudesta (Misztal 1996, 2–3). Vuorovaikutuksen irtoaminen paikallisyhteisöistä on tehnyt yleistyneen luottamuksen kysymyksen ajankohtaiseksi. Näin luottamus linkittyy edellä käsiteltyihin sosiaaliseen pääomaan ja solidaarisuuteen. (Seligman 1997, 14; Giddens 1990, 34.) Heikentynyt luottamus kanssaihmissä ja yhteiskunnallisia käytäntöjä kohtaan ylläpitää tyytymättömyyden ja vieraantumisen tuntemuksia (Luhmann 1979, 103–105).

Sosiologinen luottamuksen teoretisointi on rakentunut erityisesti Luhmannin (1979) ja Giddensin (1990; 1991) käsitekonstruktioiden pohjalle. Luhmann (1979) erottaa henkilötason ja systeemitason luottamuksen selkeästi kahdeksi erilliseksi ilmiöksi. Mikrotasolla luottamus on ennen kaikkea vastavuoroinen kommunikaatiosuhde luottajan ja luotetun välillä. Abstraktilla yhteiskunnan systeemisellä tasolla vuorovaikutussuhteet poikkeavat selvästi edellisistä. (mt, 42–43, 102.) Giddensillä (1990) luottamus läheisiin ja instituutioihin muodostavat tärkeän jatkumon. Psykologinen painotus korostaa perusluottamusta maailmassa olemisen tapana (mt, 92). Luottamuksen ja luottavaisuuden erottaminen auttaa ilmiön tarkastelua, mutta tällainen erityisen ja yleisen dikotomia myös yksinkertaistaa luottamusta ilmiönä (Kotkavirta 2000; Ilmonen & Jokinen 2002; Ilmonen 2004).

Luottamuksen sosiologinen kehys tarkoittaa ennen kaikkea englanninkielisiä käsitteitä ”trust” ja ”confidence” (Luhmann 1979; Giddens 1990; Seligman 1997; Ilmonen 2000; Ilmonen & Jokinen 2002). Edellisellä viitataan sosiologiassa ihmisten toisiinsa kohtaan



tuntemaan henkilötason luottamukseen. Jälkimmäinen ymmärretään puolestaan abstrakteja yhteiskunnallisia käytäntöjä kohtaan tunnettuna systeemisellä luottamuksena, luottavaisuutena. (Luhmann 1979, 103.) Luottavaisuus on luottamusta vallitsevia yhteiskunnallisia käytäntöjä ja esimerkiksi instituutioita ja niiden edustajia kohtaan<sup>5</sup> (Seligman 1997; Giddens 1990, 30–31; Sztompka 1999, 42–44; Misztal 1996, 72). Ilmosen (2000) mukaan luottamus toimii hyvänä ydinkäsitteenä, kun tarkastellaan tietyn sosiaalisen kontekstin muutosta ja ihmissuhteiden laatua, sillä luottamus on eräänlainen jaettu ymmärrys yhteisistä moraalisisista säännöistä. Luottamuksessa on sosiologian näkökulmasta kyse erilaisista sosiaalisista ulottuvuuksista. Lähtökohtana voi olla esimerkiksi mikrotaso ja perhe, jossa kanssakäymisten voidaan ajatella perustuvan päivittäiselle ja toistuvalla kasvokkaisella vuorovaikutuksella. Tällaista luottamusta voidaan ajatella jopa varsinaisena luottamuksena, sillä henkilökohtaisissa ihmissuhteissa on usein kyse uskomuksesta kokonaisvaltaiseen hyvään ja toisen oikeudenmukaiseen toimintaan. (Lagerspetz 1998, 225–226.) Institutionaalisessa luottamuksessa (luottavaisuus) on kyse enemmänkin rooliodotuksista, joka liittyy institutionaalisissa rooleissa toimivien ihmisten ja edustamiensa instituutioiden menettelytapoihin (Sztompka 1999, 44–45; Seligman 1997, 16–17).

Filosofiassa on tehty erottelua ”aidon” vahvan luottamuksen (trust) ja heikomman ”varaan laskemisen” (reliance) välillä (ks. Mäkelä & Ruokonen 2005, 29). Luottamuksella on ajateltu olevan vahva yhteys myös toivon käsitteeseen. Molemmat viittaavat ulkoisen maailman tulevaisuusnäkökymien lisäksi myös sisäisiin merkityksiin ja arvostuksiin ja hyvän elämän perusrakenteisiin. Klassisen moraalifilosofian alueella luottamusta on pohdittu lupauksen pitämisenä. (Kotkavirta 2000, 5; Seligman 1997, 14.)

Luottamuksen on nähty alkavan siinä pisteessä, jossa tietomme päättyvät. Näin ymmärrettynä luottamus toimisi eräänlaisena ylläpitävänä kognitiivisena ja emotionaalisenä voimana epävarmuuden tunteiden tiloissa. Luottamus on askel epävarmuuteen (Seligman

---

<sup>5</sup> Suomalaisen tuntema luottamus instituutioiden ja virkavallan edustajia, erityisesti poliisiin, on ollut vahvaa. (Kääriäinen 2008). Toisaalta vahvempi luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin ja virkamiehiin näyttäisi olevan yhteydessä korkeampaan ammattiasemaan (ks. Kouvo 2010).

1997, 20–21; Luhmann 1979, 33). Luottamus juontaa juurensa uskosta asioiden todenperäisyyteen ja pysyvyyteen (Giddens 1990, 33). Arkielämän vuorovaikutus koostuu yhä enemmän kohtaamisista tuntemattomien henkilöiden kanssa, jolloin sosiaalista tilaa leimaa osittainen ennakoimattomuus. Tällainen yhteiskunnallinen tilanne myös hankaloittaa luottamuksen muodostumista. Toisaalta juuri tästä syystä riippuvuutemme luottamuksesta on entistä suurempi. (Seligman 1997, 160.) Luottamus on helppo nähdä eräänlaisena yleiskäsitteenä, joka lievittää epävarmuutta ja tuo toivoa epävarmuuksien maailmassa (Luhmann 1988; Giddens 1990; Misztal 1996). Kohdistamme luottamuksen kanssaihminen osin ennakoimattomalle toiminnalle (Sztompka 1999, 41; Giddens 1991).

### 2.3.2 Luottamus ontologisena turvallisuutena

Giddensin (1990) mukaan sosiaalisen elämän epävarmuus ja sattumanvaraisuus tekee luottamuksesta psykologisesti välttämättömän<sup>6</sup>. Luottamus juontaa juurensa uskomuksesta henkilöiden tai systeemien luotettavuuteen. Luottamus ja sen problematiikka on modernin tietoisuuden eräänlainen seuraus. (mt, 33–36.) Luottamus tukee ihmistä eriytyneissä nyky-yhteiskunnissa, joita luonnehtii arkielämän monimerkityksisyys ja valintojen mahdollisuus, mutta myös näistä seuraava riskitietoisuus (Luhmann 1979; 1988).

Luottamuksen tarve on nähty universaalina inhimilliseen elämään kuuluvana ilmiönä. Se on yhteydessä erityisesti minuuden vahvistamiseen. Toisaalta kyse on tarpeesta kuulua sosiaaliseen ryhmään. Tämä vaikuttaa taustalla ihmisten keskinäiseen vuorovaikutukseen. Onnistunut vuorovaikutus vahvistaa keskinäistä luottamusta ja ennen kaikkea yksilöt kokevat myönteisiä emootioita. (Turner & Stets 2005, 165–166.) Giddens (1990; 1991) korostaakin vuorovaikutussuhteiden ja ihmisten keskinäisen kiintymyksen tärkeyttä. Tässä näkökulmassa huomio kiinnittyy jo varhaislapsuuden ihmissuhteisiin. Luottamukselle ja turvallisuudelle perustuvat ihmissuhteet ovat ensisijaisen tärkeitä, jotta ihminen kykenee muodostamaan riittävän eheän perusluottamuksen ja identiteetin. Giddensin näkemyksessä juuri varhaisen sosialisointin ja kiintymyssuhteen merkitys on keskeinen, ja jonka ympärille luottamus myöhemmässä elämässä rakentuu. Luottamus antaa ensinnäkin

---

<sup>6</sup> Luottamuksen neurobiologisista selityksistä (ks. esim. Halpern 2005, 246-247).

vastauksia yleisiin olemassa olon kysymyksiin. Luottamus kokoaa yhteen kehollisuuden ja ajallisen jatkumon. Kokemusmaailman jäsenyminen on osa yksilön näkemystä ja kokemusta itsestään, joka heijastelee vuorovaikutussuhteissa kanssaihmiisiin. (Giddens 1991, 47–55.)

Luottamus tulee lähelle solidaarisuuden ja reiluuden käsitteitä. Luottamus vaatiikin usein sen, että ihmiset ovat kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa keskenään. (Giddens 1990, 88.) Ystäviä ja perheitä on kuvattu luottamussuhteen myönteisinä esimerkkeinä. Luottamus on tuntemista niin kognitiivisessa kuin emotionaalissakin mielessä. (Ilmonen 2000, 14–15, 22.) Tässä näkökulmassa luottamus korostuu juuri ennustettavuutena ja tottumuksina, jotka ovat emotionaalisestikin tärkeitä (Turner & Stets 2005). Sztompka (1999, 19) kuitenkin muistuttaa, ettei toisten ihmisten käytös ja toiminta ole koskaan täysin ennustettavissa. Tästä huolimatta luottamus takaa rutiinit ja pysyvyyden tunteen. Ihmiselle on muodostunut tietty perusturva ja jatkuvuuden tunne. Ne auttavat kohtaamaan arkielämän tilanteet, joissa rutiinit rikkoutuvat. Luottamus kantaa hetkissä, jolloin ihminen kohtaa esimerkiksi pelkoa ja ahdistusta. (Giddens 1991, 47–55.) Luottamus on näin ollen piilevä resurssi, joka toisaalta ”tulee näkyväksi” epävarmuuden hetkillä. Luottamus ylläpitää pystyvyyden tunteen mahdollistamaa toiveikkuutta, kun toiset ihmiset toimivat luottamuksen vastaisesti<sup>7</sup>. Luottamus mahdollistaa myönteisen suhtautumisen tulevaisuuteen (Sztompka 1999, 19).

Myös Govier (1997) lähestyy luottamusta asenteena, joka vaikuttaa uskomuksiimme ja emootioihimme ja arvioihimme toisista ihmisistä. Luottamus on psykologinen taipumus ja kognitiivinen arvio. Emotionaalisessa mielessä luottamus voi olla melko ehdotontakin. Joko luotamme toiseen tai sitten emme. Luottamus ja itseluottamus ovat yhteydessä toisiinsa ja muokkaavat suhtautumistapojamme. Voidaan ajatella, että vahva itseluottamus heijastuu myös suhteessamme toisiin ja ylipäättään tulevaisuuteen. (Kotkavirta 2000, 11–12, 14.) Toki ne ovat myös sidoksissa ympäröivään luottamuskulttuuriin. (Sztompka 1999, 70).

---

<sup>7</sup> Govier (1998, 205-206) kutsuu myönteistä tulevaisuusorientaatiota ’piileväksi toiveikkuudeksi’. Toiveikkuus on luottamusta niin itseän kuin toisiin. Itseluottamuksen voi puolestaan ymmärtää pystyvyyden tunteena. (ks. myös Giddens 1991)

Baier (1994) muistuttaa luottamussuhteen pitävän sisällään vallankäytön mahdollisuuden, sillä siinä on kyse vuorovaikutussuhteesta, jota värittää kiintymys ja riippuvuus (Giddens 1991; 1990). Luottamus on emotionaalista ja kognitiivista, mutta se on myös konatiivista. Luottamus on taipumusta ja motivaatiota pyrkiä johonkin ja jopa suostuttelua. (Baier 1994, 132.) Tämä tuo suhteeseen mukaan haavoittuvuuden mahdollisuuden, sillä ihminen on päivittäin konkreettisesti tekemisissä lukuisten toisten ihmisten kanssa. Luotamme heidän hyväntahtoisuuteen. Tällainen suhtautuminen tulee erityisen ajankohtaiseksi tilanteissa, joissa joudumme pettymään, sillä luottamus tekee meidät samalla myös haavoittuviksi. (Govier 1998, 205; Baier 1994, 132.) Luottamus on sidoksissa sosiaaliseen kontekstiin. On kyse esimerkiksi itselle tärkeästä henkilöstä tai instituutiosta, johon luottamista värittää tietyn tyyppinen tunnetila. (Ilmonen & Jokinen 2002; Baier 1994, 99–105.)

Luottamus on hauras, sillä se voidaan periaatteessa pettää milloin tahansa. Luottamuksen prosessia kuvastaa herkkyyys, sillä luottamus ei synny hetkessä, mutta se voidaan menettää nopeasti. Luottamuksen muodostuminen ja ylläpito tarvitsee moraalisen yhteisön tukea. Yhteisöt rakentuvat moraalisisista minuuksista. Tämä yksilöiden ja yhteisön vuorovaikutus rakentaa niitä jaettuja käsityksiä, joita ihmisillä on velvollisuuksista ja toisten huomioon ottamisesta. (Ilmonen & Jokinen 2002, 25-26.)

### 2.3.3 Luottamussuhteiden muodot

Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman tutkimuksissa on havaittu yhteys makrotason sosiaalipoliittisiin rakenteisiin. (Sztompka 1999; Seligman 1997). Luottamus ja sosiaalinen pääoma näyttäisivät olevan vahvaa esimerkiksi Suomessa ja Pohjoismaissa yleensäkin, jolloin yhteys saattaisi selittyä hyvinvointivaltion aiemmin vahvalla roolilla<sup>8</sup>. Universalismin periaate puolustaa pienituloisten intressejä ja tasoittaa elintasoeroja. (ks. Halpern 2005, 60–61; Kouvo & Kankainen 2009; Kajanoja 2009.) Heikompi sosiaalinen asema on mahdollisesti yhteydessä negatiivisiin emootioihin heikentäen luottamusta (Turner & Stets 2005, 235).

---

<sup>8</sup> Putnam (2000) korostaa paikallisyhteisötason poliittista aktiivisuutta.

Ilmosen & Jokisen (2002, 85–86) mukaan sosiaalisen pääoman ympärillä käydyissä keskusteluissa luottamus on usein keskiössä, mutta sen tarkempi erittely jää tekemättä. Sosiaalinen etäisyys vaikuttaa luottamukseen (Sztompka 1999, 80). Läheisimpiä ihmissuhteita leimaa luottamus erityisesti emotionaalisenä ominaisuutena. Kanssakäymisissä tuntemattomien henkilöiden kanssa, näkemyksemme perustuvat todennäköisemmin kognitiivisiin arvioihin. Toki emotionaalisella vaikutelmalla on sijansa myös näissä tilanteissa. Kognition ja emotionin ensisijaisuuden määrittely on jo sinänsä hyvin haasteellinen tehtävä. (Kotkavirta 2000, 11.) Putnam (2000) puhuu ´vahvasta´ ja ´heikosta´ luottamuksesta. Edellinen viittaa läheisiin ja henkilökohtaisiin ihmissuhteisiin. Jälkimmäinen yhdistyy osaksi laajempia sosiaalisia verkostoja ja vastavuoroisuuden normeja. Nämä ovat se aines, joka saa yhteisön sosiaalisen pääoman muodostumaan. Sosiaalinen pääoma rinnastuu yleistyneen luottamuksen käsitteeseen. (mt, 136–137; ks. myös Ilmonen 2004, 132.)

Eroavaisuuksista huolimatta luottamus ja luottavaisuus, läheisiä ihmissuhteita kuvastava tuttuus ja institutionaalinen etäisyys, muodostavat yhtenäisen kokonaisuuden viittaamalla jaettuun aikaperspektiiviin eli tulevaisuuteen (Ilmonen & Jokinen 2002, 90–91; Ilmonen 2004). Kuviossa 1 on otettu huomioon sosiaalisten suhteiden etäisyys ja siihen yhteydessä oleva suhteiden luonne.

Luottamussuhde	Välitön	Välillinen
Henkilökohtainen	<i>A. Annettu ("primääri") luottamus</i>	<i>B. Luottamusverkostot</i>
Epäpersoonallinen	<i>C. "Humanistinen" luottamus</i>	<i>D. Luottavaisuus</i>

**Kuvio 1.** Luottamuksen tyypit. (Ilmonen & Jokinen 2002, 92)

*Luottamussuhdetta* perheenjäseniin ja läheisiin ystäviin kuvastaa niiden välitön luonne ja toisaalta henkilökohtaisuus. Juuri läheiset ihmiset edustavat usein niitä toisia, joiden kanssa ihmisillä on yhteistä elämänhistoriaa ja yhteisiä kokemuksia. *Luottavaisuus* kuvaa institutionaalista luottamusta, joka on siis luottamusta esimerkiksi tietyn ammattiryhmän edustajia kohtaan. (Ilmonen & Jokinen 2002, 90–93; Ilmonen 2004, 131; Giddens 1990; Luhmann 1979.)

Luottamussuhteiden tarkastelussa on otettu huomioon myös lähisuhteiden ja institutionaalisten käytäntöjen väliin jäävät arkielämän paikallisyhteisöllisyyteen liittyvät *luottamusverkostot*. Tämä tulee lähelle sosiaalisen pääoman myönteisiin vaikutuksiin yhdistettyä sitovaa ja silloittavaa muotoa. (ks. Putnam 2000, 22.) Luottamus poistaa molemminpuolista epäilyä ja tukee itsemääräämisen kasvua ja toisaalta myös itsenäistä vastuunottoa. Tämä vaikutus tukee osapuolten moraalisen toimijuuden tunnustamista. (Sztompka 1999, 102–103.) Luottamus sitoo yhteisön ja sosiaalisten verkostojen jäseniä yhteen ja poistaa toisia kohtaan mahdollisesti tunnettua epäilyä. Luottamus palautuukin yhteisöllisen solidaarisuuden edistäjäksi. (Ilmonen & Jokinen 2002, 95.) Luottamukselliset sosiaaliset suhteet voidaan nähdä sosiaalisen pääoman edellytyksenä, sillä luottamus ihmisiin ylipäättään mahdollistaa näiden suhteiden muuntumisen pääomaksi. Luottamusta voidaan pitää hyvällä syyllä sosiaalisen pääoman ydinkäsitteenä. (Ilmonen 2000). Sosiaalisia siteitä saattaa kuitenkin uhata pakotetun luottamuksen ongelma. Ryhmän sulkeutuneisuus muun yhteiskunnan ulkopuolelle ja toisaalta erittäin vahva kontrolli ryhmän jäseniä kohtaan voi rajoittaa yksittäisten jäsenten liikkumisen vapautta. (Ruuskanen 2007, 23; ks. Luttunen 1962.)

Sosiaalisten verkostojen tasolla voidaan ajatella, että sosiaalisten kontaktien suurempi määrä kasvattaa luottamusta. Ilmiö ei ole missään nimessä näin yksinkertainen. Vanhemmilla ihmisillä voi olla vahva side lähiyhteisöön. Nuoremmilla henkilöillä sosiaaliset verkostot saattavat ulottua sen sijaan laajallekin. On tutkittava myös vuorovaikutussuhteiden laatua ja rakenteellisia tekijöitä. Yksittäiset tekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Sosiodemografiset muuttujat kuten luokka ja koulutus ovat yhteydessä luottamuksen muodostumiseen makrotason sosiaalipolitiikan ja mikrotason perhetekijöiden kautta. (Halpern 2005, 249–253, 266–267; Ilmonen & Jokinen 2002; ks. Giddens 1991.)

”*Humanistinen*” *luottamus* kuvastaa esimerkiksi tietyn harrastuksen ympärille muodostunutta kannatusjoukkoa, jonka edustajat eivät tunne toisiaan, mutta kantavat samoja symbolisia merkkejä tunnistaen näin kuuluvansa samaan ryhmään. Luotamme, että kanssaihmisillä on samanlaisia ominaisuuksia kuin itsellämme. (Ilmonen 2004, 130.) Tämän tyyppinen luottamus tulee lähelle yhteisöllisyyden emotionaalisia alueellisia ja kansallisia korostuksia, jotka ovat lopulta enemmän tai vähemmän kuviteltua (Anderson 1991). Yhteenkuuluvuuden tunne voi synnyttää solidaarisuutta, joka saattaa jäädä kuitenkin rajoittuneeksi. Ryhmän yhdessä oloa korostaa nimenomaan yhtenäisten tunnusten käyttö. Intressit rakentuvat esimerkiksi rituaaleina tietyissä hetkissä, jolloin solidaarisuus ei rakenna laajemmin yhtenäistä arvopohjaa. (Ruuskanen 2007, 23; ks. myös Collins 2004a.)

Yleistynyt luottamus Suomessa vaikuttaa vahvalta. Toisaalta tutkimukset ovat osoittaneet, että valtaosa ajattelee ihmisten luottaneen aiemmin enemmän toisiinsa. Ihmisiä kohtaan tunnetun luottamuksen tarkastelussa keskeiseksi nimittäjäksi nousevat sosiaalinen etäisyys ja läheisyys. Luottamus on toisin sanoen vahvempaa, mitä läheisemmistä ihmissuhteista on kyse. Vahvinta luottamus on oman perheen ja ystäväpiirin sisällä. (ks. Ilmonen & Jokinen 2002, 195–218.) Lisäksi on syytä muistaa, että pelkkä luottamus ei merkitse sinänsä mitään. Keskeistä on konteksti, jossa luottamusta arvioidaan ja tulkitaan. Tässä tutkielmassa luottamus saa erityisen sisällön väkivallan pelkojen kontekstin kautta. (ks. Ilmonen & Jokinen 2002, 213–214.)

## **2.4 Väkivallan pelko**

### **2.4.1 Väkivallan sosiokulttuuriset juuret**

Väkivalta, tarkemmin sanottuna väkivallan pelko, toimii tutkielman empiirisenä sidoksena, jonka tarkoituksena on saada teoreettiset käsitteet kehäksi, jotta paikallisyhteisön luottamusrakennetta voidaan lähestyä niin integraation kuin konfliktien kysymyksenä. Tarkastelen aluksi väkivaltaa sosiaalisena ja kulttuurisena ilmiönä.

Galtung (2009) puhuu väkivallan laajennetusta käsitteestä. Väkivalta on valta- ja vaikutussuhde, jolla on tilallinen ulottuvuus. Väkivalta on eriteltävissä ensinnäkin fyysiseksi ja psykologiseksi. Tarkastelu rajoittuu herkästi ainoastaan väkivallan fyysiseen muotoon, mutta kohdistuessaan kehoon, väkivaltaa ei voi irrottaa sen henkisistä

vaikutuksista. Väkivallan keinoina voidaan käyttää pakkoja ja rangaistuksia sekä palkitsemista että suostuttelua. On tilanteita, joissa väkivalta kohdistuu suoraan toiseen henkilöön. Väkivalta voi olla myös välillinen suhde tiettyinä hetkenä, jolloin väkivalta ilmenee henkisenä pelkona, ja joka epäsuorasti rajoittaa yksittäisen tai useamman henkilön toimintaa. Rakenteellista ja epäsuoraa väkivaltaa voi olla vaikeampi tavoittaa, vaikka seurauksena olisi ihmishenkien menetyksiä. Tällainen väkivalta liittyy usein laajempiin valtasuhteisiin ja yhteiskunnan sosiaaliseen epätasa-arvoon, jolloin väkivallan intentionaalisuuden arviointi on vaikeaa. Erityisenä haasteena on väkivallan mahdollisesti latentti ”kulttuurinen” luonne. (mt, 80-87; ks. myös Zizek 2008.)

Väkivallan sisällyttämisestä vallan käsitteeseen ei ole yhtenäistä kantaa. Näiden kahden lähikäsitteen erillään pitäminen perustellaan usein niiden vaikutuksella kohteeseen. Väkivallan ei ajatella jättävän uhrille juurikaan mahdollisuutta valita alistumisen ja alistumattomuuden välillä. Väkivalta on ihmisen kohtelemista pikemminkin esineenä kuin henkilönä. Väkivaltaan kuuluu myös välillinen vallankäytön elementti ja väkivallalla uhkaaminen. Uhka voi sinänsä olla olemassa implisiittisesti läsnä. (ks. Kusch 1993, 100–103.) Väkivallan äärimmäisistä muodoista saattaa vallita yksimielisyys, mutta lievempien muotojen kohdalla määrittelyerot ovat melko ilmeisiä. Tämä selittää osaltaan esimerkiksi väkivaltatutkimuksen tulosten ristiriitaisuuksia<sup>9</sup>. (Heiskanen 2002, 19, 176.) Väkivalta tarvitsee tekijän ja kohteen. Tekijöitä voi olla yksi tai useampi henkilö<sup>10</sup>. Väkivallan termi viittaa pyrkimykseen vahingoittaa toista henkilöä. Toisaalta kohteeksi joutunut osapuoli määrittelee osaltaan sen, mikä on väkivaltaa. Joissakin tapauksissa määrittelyn tekee viime kädessä oikeusjärjestelmä. (Hearn 1999, 252.)

Koulusurmien kaltaisissa tragedioissa nuorten miesten tekemä väkivalta pyrkii ja toisaalta onnistuu herättämään pelkoa (Näre 2008, 211; Kiilakoski 2009). Väkivallan selittäminen pelkästään psykologisena häiriönä pirstoo ilmiön ja saattaa siirtää huomion yksilöllisten tekijöiden korostamiseen. Väkivallalla on sosiokulttuuriset kiinnikkeensä. Se mitä ja miten

---

<sup>9</sup> Ks. esim. Kimmel (2002) ja Ronkainen (2009) parisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa tarkastelevien tutkimusten metodologisista kiistakysymyksistä.

<sup>10</sup> Väkivallan tekijä ja uhri voi olla myös esimerkiksi yhteisö tai organisaatio (ks. Delanty 2003).



väkivallasta puhutaan tai vaietaan on kulttuurisidonnaista. (Grönfors 1994.) Moraalipuheella ja väkivallan yksilöimisellä näyttäisi olevan erityinen sosiaalinen funktio. Puhe- ja ajattelutavat saattavat palvella yhteisöllistä tunnetta. Uhraaminen suojaa yhteisöjä niiden omalta väkivallalta<sup>11</sup>. (Girard 2004, 21–24.) Onkin esitetty, että suomalaista väkivallan kulttuuria leimaisi jossain määrin vaikeneminen. Väkiältä tulee kuitenkin todelliseksi haavoittavissa kokemuksissa, uutisoinneissa ja viihteessä. Väkiältä voi traumatisoida yksilöä ja yhteisöä. Kulttuurisuus tulee näkyväksi esimerkiksi väkiältäan liittyvissä arvostelmissa. (Ronkainen & Näre 2008.) On myös esitetty, että muihin Pohjoismaihin verrattuna suomalaisella yhteisöajattelulla saattaisi olla romanttisemmin sävyttyneet historialliset juuret, jossa myös korostuneelle normatiiviselle paineelle pohjautuneiden sisäisten ryhmäväkivaltaisuuksien esiintyvyys olisi ollut suurempaa. (Näre 2008, 210; Littunen 1962, 27.)

Väkivallan tunnistaminen sosiaalisena ongelmana on tapahtunut Suomessa eurooppalaisittain myöhään niin valtion kuin kuntien tasolla. Suomalaista suhtautumistapaa leimaisi jopa mitätöinti suhteessa väkivallan yleisyyteen ja erityisesti sotien aiheuttamat kollektiiviset traumat huomioiden. Toisaalta ehkä juuri tästä syystä aika on ollut valmiimpi väkivallan käsittelylle. (Ronkainen 2008). Ronkaisen ja Nären (2008) mukaan myös lähisuhdeväkivallan tutkimukseen on suhtauduttu laimeasti. Ylipäätään väkivallan tarkastelu sukupuolistuneesta näkökulmasta on herättänyt vastustusta<sup>12</sup>.

---

<sup>11</sup> Girardin (2004) tulkinnassa on keskeistä väkivallan prosessointi kollektiivisella tasolla. Tätä prosessia kuvastaa eräänlainen etäännyminen siitä (väkiältä), josta samalla puhutaan. Viitaan tällä yleisemmän tason kulttuuriseen ja sukupuolistuneeseen tapaan käsitellä väkivaltaa.

<sup>12</sup> Sukupuolistuneen näkökulman voi tiivistää lyhyesti siten, että tutkielman tarkasteluja ohjaa ennakkokäsitys sukupuolen ja väkivallan yhteyksistä. Väkiältä liittyy eri tavoin naisten ja miesten elämään ja kokemuksiin. Lisäksi kulttuuriset tavat ohjaavat tapoja jäsentää väkivallan tekoja ja tapahtumia. Sukupuoli ohjaa osaltaan näitä tapoja. (ks. Nikunen 2005, 40–42.) Toki sukupuoli ei ole ainoa mahdollinen sosiaalisen jaottelun piste. Viitaan tällä intersektionaalisuuteen. Ihmiset ovat usean luokittelukategorian leikkauspisteessä (sukupuoli, yhteiskuntaluokka, etnisyys yms.), jotka vaikuttavat yhdessä ja erikseen yksilöiden kokemustodellisuudessa ja sosiaalisesta todellisuudesta esitetyissä tulkinnoissa (ks. esim. Kimmel ym. 2005).

Tutkielma on väistämättä sidoksissa koulusurmiin, sillä empiirisen aineiston keruu ei ole tapahtunut satunnaisesti mistä tahansa paikkakunnalta. Pyrkimys on kuitenkin laajentaa huomiota väkivallan pelkojen tarkastelun kautta laajemmin väkivaltaan sosiaalisena ilmiönä ja sen yhteyksiin luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentumisessa. Sukupuolistuneen väkivallan näkökulma on tutkielman tekijän valinta. Se mitä ja miten väkivallan peloista on kysytty nojaa kansallisten uhritutkimusten kysymyksenasetteluihin (ks. Sirén ym. 2007; Heiskanen 2002).

#### 2.4.2 Inhimillisestä turvallisuudesta

Väkivallan pelko on kiinteä osa inhimillistä turvallisuutta. Toisaalta se kattaa vain yhden kapean osa-alueen laajemmasta tarkastelukehikosta. (Korander 2000, 177–178.) Turvallisuus on ihmisyyteen kuuluva perustarve, vahva sosiaalinen arvo ja ihmisoikeus. Inhimillistä turvallisuutta voidaan tarkastella yksilön, yhteisön ja yhteiskuntien tasolla. Yksilötasolla turvallisuuden käänttöpuoli, turvattomuus, voi olla muodoltaan lievempää huolestuneisuutta, mutta pahimmillaan vakavia psyykkisiä oireita aiheuttavaa pelkoa. Makrotason tarkasteluissa huomio kohdistuu sosiaalipoliittisiin näkökulmiin ja jopa ympäristöuhkiin. (Niemelä 2000; Heiskanen 2002.)

Väkivallan pelkojen on ajateltu heikentävän yhteisöllisyyden tunnetta ja sosiaalista tasa-arvoa. Pelot voivat näkyä heikentyneenä luottamuksena kanssaihmiä kohtaan. (Hale 1996, 82.) Käänttöpuolena voidaan nähdä myös sosiaalisen ja hallinnollisen kontrollin lisääntyminen. Väkivallan pelko on tunnelatautunut arvokäsite, jolla on myös poliittisia seuraamuksia. Ennakkoluulot voivat muodostaa jännitteitä erilaisten sosiaalisten ryhmien välille. Makrotason sosiaalipoliitikassa kontrolli saattaa puolestaan korvata sosiaalisen tuen keinoja. ”Tieteellinen” ja ”hallinnallinen” tarkastelutapa ovat yhteydessä toisiinsa. (Korander 2000.) Castelin (2007) mukaan turvallisuuteen tähtäävät ohjelmat sisältävät ristiriidan, sillä ne eivät pysty toteutumaan täydellisesti. Riskien hallinnan ongelmana on uusien riskien synnyttäminen. Toisaalta turvallisuuteen pyrkiminen on sinänsä inhimillistä, sillä turvattomuuden tila saattaa vaikeuttaa elämänhallintaa nykyhetkessä tehden orientaation tulevaisuuteen vaikeaksi. (mt, 5–7, 21.)

Furedi (2002) puhuu pelon kulttuurista. Yhteiskunnat ovat muuttuneet jossain määrin aiempaa turvallisemmaksi, mutta pelot saattavat olla kuitenkin kasvussa. Näillä Furedi

tarkoittaa esimerkiksi kanssaihmisistä ja rikollisuudesta kannettua huolta. Yleistyneen humanistisen luottamuksen voidaan ajatella olevan heikentymässä. Tilanne saattaa johtaa negatiivisiin korostuksiin, jolloin alkaa näyttämään siltä, että yhä useammat yksilöt ja yhteisöt tarvitsevat kipeästi apua. Syntynyt tila tarjoaa mahdollisuuden erilaisille asiantuntijoille ja vahvoille yhteisöllisille hankkeille. (mt, 16, 127–131, 139–142; ks. myös Haatanen 2004.)

### 2.4.3 Väkivallan pelko

Tunteiden ilmaisuissa on kulttuurista vaihtelua, mutta pelko on nähty melko yleisesti yhdeksi neljästä universaalista perustunteesta. Pelon ajatellaan toisin sanoen olevan jotain ihmiseen sisäänrakennettua ja biologista. Toisaalta pelko tulkitaan usein melko negatiivisesti latautuneena käsitteenä. (Turner & Stets 2005, 11–12.) Giddens (1991) tekee eron pelon ja ahdistuksen välille. Pelko on emotionaalinen reaktio tiettyyn uhkaan ja kohteeseen. Ahdistus ei sen sijaan tunne kohdetta. Se viittaa yleistyneeseen emotionaaliseen tilaan, joka on periaatteessa pelkoa, mutta siinä korostuvat ennen kaikkea ´sisäiset emotionaaliset uhat´ ulkoisten objektien sijaan. (mt, 43–44.)

Yhteiskuntatieteissä on ollut enenevässä määrin kiinnostusta väkivallan pelkojen tutkimusta kohtaan, sillä kyseessä on tärkeä yksilöiden ja yhteisöjen hyvinvointia tarkasteleva tutkimusalue (Moore & Shepherd 2007; Killias & Clerici 2000). Väkivallan ja rikollisuuden pelot vaikuttavat ihmisten arkielämän toimintatapoihin ja vuorovaikutussuhteisiin (Brownlow 2005). Pelot voivat heijastua heikentyneen luottamuksena kanssaihmiä kohtaan. (Hale 1996, 82.) Väkivallan pelko saattaa vaikuttaa yksittäisiin henkilöihin tai laajempiin yhteisöihin siten, että ihmiset alkavat välttämään tietyissä tiloissa liikkumista<sup>13</sup>. (Heiskanen 2002, 175, 181.)

Halen (1996) mukaan väkivallan pelkotutkimus on ollut jossain määrin teoreettisesti ja empiirisesti hajanainen kenttä. Kritiikki on kohdistettu metodologisiin valintoihin ja

---

<sup>13</sup> Joissakin yhteyksissä puhutaan pelkoparadoksista. Väestöryhmät, jotka joutuvat harvoin väkivallan uhriksi, ovat huolestuneempia väkivallan uhriksi joutumisesta. Asia ei ole kuitenkaan yksinkertainen, ja ylipäättään rationaalisen pelkotason määrittäminen on vaikeaa. (ks. Heiskanen 2002, 177.)

erityisesti yleisen pelkokysymyksen kautta ilmiötä lähestyvään tutkimukseen<sup>14</sup> (Heiskanen 2002; Killias & Clerici 2000; Hale 1996). Väkivallan pelko ei ole yksinkertainen seuraus rikollisuuden asteesta (Snedker 2006; Heiskanen 2002; Hale 1996). Väkivallan on havaittu olevan yhteydessä ensinnäkin ihmisten haavoittuvuuteen, jonka sisällä erityisesti sukupuolen, iän ja sosioekonomisen aseman merkitys korostuvat. Haavoittuvuus on sidoksissa myös ihmisten suoriin ja epäsuoriin väkivallan kokemuksiin. (Schafer ym. 2006; Killias & Clerici 2000; Hale 1996, 95–103.) Viimeisen vuosikymmenen aikana huomio on kohdistunut enemmän myös ihmisten asuinympäristöön ja paikallisyhteisöön liittyviin tekijöihin (Franklin 2008; Kanan & Pruitt 2002; Taylor 2002; Killias & Clerici 2000). Havaitun rikollisuuden ja sosiaalisen epäjärjestyksen on ajateltu lisäävän ihmisten pelkoja (Schafer ym. 2006). Toisaalta väkivallan pelon on ajateltu aiheuttavan sosiaalista epäjärjestyä ja rikollisuutta (Kivivuori 2008; Hale 1996). Väkivallan pelko on yhteydessä myös viestintään. Media rakentaa osaltaan ihmisten käsityksiä todellisuudesta ja esimerkiksi rikollisuuden kokonaiskuvasta (Schafer ym. 2006; Killias & Clerici 2000, 437; Heiskanen 2002; Kivivuori ym. 2002).

#### Väkivallan pelon empiirinen tutkiminen

Hyvä pelkokysymys ottaa huomioon väkivallan pelon emotionaalisen ulottuvuuden. Lisäksi omakohtaisen pelon jäsentäminen on mahdollisesti helpompaa, joten kysymykset olisi hyvä muotoilla nimenomaan haastateltavan henkilökohtaisia tunteuksia tarkasteleviksi. (Heiskanen 2002, 178–181.) Väkivallan pelkoa on tarkasteltu myös ihmisten käsityksinä ja mahdollisina riskiarvioina liittyen yksittäisiin väkivallan ja rikollisuuden muotoihin (Schafer ym. 2006). Yleisessä pelkokysymyksessä on tiedusteltu vastaajien turvallisuuden tunnetta asuinalueella iltaisin yksin liikuttaessa. Kysymys jättää avoimeksi, haetaanko sillä vastaajan tunnetilaa vai eräänlaista riskiarviota. (Reid & Konrad 2004; Heiskanen 2002, 179; Hale 1996.) Väkivallan pelkojen kohdalla voi ajatella, että kognitiivisiin arvioihin perustuvilla mittauksilla on ulkoinen todellisuutensa, johon pelkotunteukset eivät suoranaisesti viittaa (Hale 1996, 89). Pelon jäsentäminen on osittain kognitiivinen riskien pohtimisen prosessi. Tutkimuksellisesta näkökulmasta tämä tarkoittaa sitä, että väkivallan

---

<sup>14</sup> ks. myös Ilmonen ja Jokinen (2002) yleistyneen luottamuksen tutkimuksen kritiikistä.

pelkoa voi tarkastella viittaustason kysymyksenä. Toisin sanoen vastaajat saattavat ymmärtää pelkoa mittaavien kysymysten viittaavan henkilökohtaisiin ja toisaalta taas yleisemmän tason tarkasteluun ja pelkoon esimerkiksi läheisten puolesta. (Hale 1996, 93; ks. myös Heiskanen 2002, 179; Warr & Ellison 2000).

Lisäksi olisi tärkeää pyrkiä tavoittamaan väkivallan pelon emotionaalisen ulottuvuuden vaikutus vastaajien tekemiin päätelmiin. Tunteet ovat merkitysten tekemistä, jossa yksilöllinen ja sosiaalisesti jaettu yhdistyvät. Tunteella on jokin kohde, joka erottaa sen esimerkiksi lyhytkestoisista mielentiloista. (Ronkainen 1999, 132–133.) Väkivallan pelko voi muodostua pidempikestoiseksi sisäistyneeksi kokemukseksi (Hale 1996). Pelko ei siis ole ainoastaan kognitiivinen riskiarvio vaan myös emotionaalinen kokemus, jonka kesto vaihtelee (Heiskanen 2002, 178-179). Pelon emotionaalisuus voi sisältää yksittäisen vastaajan arvion mahdollisen väkivallan teon vakavuudesta (Smith & Torstensson 1997, 609). On haastavaa erotella pelon erillisiä tasoja tilastoaineistoja tulkittaessa. Subjektiiivisesta näkökulmasta lievä huolikin voi olla sinänsä hyvinvointiin vaikuttava tekijä, joten pelkovaikutusten yhteys ihmisten toimintatapoihin olisi myös hyvä ottaa huomioon (Snedker 2005).

<u>VIITTAUSTASO</u>	<u>HAVAINTOTASO</u>		
	<u>Kognitiivinen</u> Arvio	<u>Emotionaalinen</u> Arvot Emootiot	
<u>Yleinen</u>	<i>Riski muille</i>	<i>Huolestuneisuus muista</i>	<i>Pelko muiden uhriksi joutumisesta</i>
<u>Henkilökohtainen</u>	<i>Riski itselle</i>	<i>Huolestuneisuus omasta turvallisuudesta</i>	<i>Pelko itse uhriksi joutumisesta</i>

**Kuvio 2.** Väkivallan pelon mittaustasot (Hale 1996, Heiskanen 2002).

#### 2.4.4 Haavoittuvuus ja sukupuoli

Schafer ym. (2006) mukaan väkivallan pelkoon yhteydessä olevia tekijöitä voi tarkastella yksittäisten tekijöiden, pelkoa lisäävien tekijöiden ja pelkoa estävien tekijöiden kautta. Yksittäiset tekijät kuten sukupuoli, ikä, etnisyys, koulutus ja perhesuhteet ovat yhteydessä pelkoihin esimerkiksi fyysisen ja sosiaalisen haavoittuvuuden kautta. Haavoittuvuudella viitataan useimmiten pelkoa lisääviin tekijöihin (Franklin ym. 2008).

#### Haavoittuvuus ja väkivaltakokemukset

Yleisellä tasolla haavoittuvuus voidaan ymmärtää voimattomuuden tunteena ja epäilyksenä siitä, ettei ihminen kykene suojaamaan itseään tai kanssaihmissiään uhkaavissa tilanteissa (Hale 1996, 95.) Haavoittuvuus on emotionaalinen ja kognitiivinen käsite siinä missä väkivallan ja rikollisuuden pelkokin. Se on arvio riskille altistumisesta, hallinnan tunteen menettämisestä ja vakavien seuraamusten ennakoimisesta. Toisaalta haavoittuvuuden osalta ei ole käytössä selkeää empiiristä tutkimusmittaria, joten esimerkiksi yhteys riskin arvioon jää osin avoimeksi. Haavoittuvuus liittyy yksilöllisiin ja yhteisöllisiin aspekteihin sekä erilaisten väkivallan uhkien todennäköisyyteen tietyissä tilanteissa. (Killias & Clerici 2000, 437–438.)

Hale (1996) jakaa haavoittuvuuden ulottuvuudet fyysisiin ja sosiaalisiin tekijöihin. Edellinen viittaa usein naisten haavoittuvuuteen, jonka taustalla on seksuaalisen väkivallan uhka. Fyysinen ulottuvuus pitää sisällään myös iäkkäämpien heikommat mahdollisuudet puolustautua väkivallan teoilta. Sosiaaliset tekijät pitävät sisällään esimerkiksi tiettyihin ammatteihin liittyvän kohonneen väkivallan riskin ja toisaalta henkilöt, joiden sosiaaliset verkostot ja niistä saatava tuki ovat niukat. (Callanan & Teasdale 2009; Hale 1996, 96.) Sosiaalinen haavoittuvuus on liitetty myös ihmisten hyvinvoinnin puutteisiin kuten heikkoon koulutustasoon ja työttömyyteen, joiden mahdollisesti tuoman arkielämän epävarmuuden on ajateltu heijastuvan väkivallan ja rikollisuuden pelkoihin (Heiskanen 2002, 200–201). Toki on tärkeää huomata, että esimerkiksi sukupuoli, ikä, sosiaalinen asema ja yhteisöllisyyden tunne ovat erillisinä muuttujina myös vuorovaikutuksessa keskenään (Killias & Clerici 2000).

Haavoittuvuus on kokemuksellinen ilmiö, joka vaikuttaa ihmisenä olemisen tapoihin. Väkivaltatutkimuksen kontekstissa haavoittuvuuden tunnistaminen on emotionaalisen särkyvyyden tunnistamista. Juuri herkkyys tunnistaa asioita on tärkeää, sillä haavoittuvuus saatetaan herkästi ymmärtää ainoastaan negatiivisena ulottuvuutena. Ihmisten yhdessäolo ja keskinäinen kanssakäyminen tarvitsee luottamusta ja toisen osapuolen rajojen kunnioittamista. Haavoittuvuus on myös prosessi, joka voi jatkua esimerkiksi väkivallan kokemusten jälkeen. (Ronkainen & Näre 2008, 13–15; ks. myös Baier 1994.) Mahdolliset uhrikokemukset saattavat heijastella ihmisten luottamukseen. Muisti ja mieleen palautuminen toimivat yksilöllisenä luottamuksen rakennepiirteinä (Giddens 1984, 49).

Uhrikokemuksilla voi olla väkivallan pelkoa lisäävä vaikutus. Väkivallan kohteeksi joutuminen näyttäisikin olevan yhteydessä kohonneeseen väkivallan pelkoon (Niemi 2000, 141). Toisaalta yhteyttä voi olla vaikea arvioida. Perinteisissä uhritutkimuksissa väkivallan kokemuksia tarkastellaan viimeksi kuluneen vuoden ajalta. Väkivallan kokemukset säilyvät ihmisten muistissa huomattavasti pidempään. Väkivaltapelkoja tarkasteltaessa on myös syytä muistaa, että ihmisten tavat hahmottaa väkivaltaa eroavat toisistaan. (Heiskanen 2002, 176, 185–187.) Uhrikokemusten on havaittu nostavan nimenomaan naisten väkivallan pelkoja (ks. Piispa ym. 2006; Killias & Clerici 2000; Heiskanen 2002).

Psykologisesti orientoituneissa tutkimuksissa on tarkasteltu ihmisten kykyä sopeutua äkillisiin traumaattisiin tapahtumiin. Bonannon ym. (2007) mukaan aikuisväestöllä on melko vahva psykologinen sietokyky traumaattisille tapahtumille<sup>15</sup>. Vaikka traumaattiset tapahtumat koettelevat yksilöiden emotionaalista ja fyysistä hyvinvointia, ihmiset säilyttävät silti arkielämän tasapainon. Naisten psyykkinen sietokyky saattaisi olla jonkin verran miehiä vähäisempää. Myös vanhimmissa ikäryhmissä traumaattisten tapahtumien sietokyky voi olla heikompaa kuin nuorilla. (mt, 677.)

### Sukupuoli ja väkivallan pelko

Edellä on jo käsitelty sukupuolen yhteyttä kohonneisiin väkivallan pelkoihin. Voidaan sanoa, että sukupuoli on keskeisin pelkoa selittävä tekijä. Kansainvälisissä tutkimuksissa

---

<sup>15</sup> Lääketieteellisenä terminä resilienssi viittaa kudoksen joustavuuteen. (suom. M.V.).

naisten pelko on osoittautunut miehiä suuremmaksi (Teasdale & Callanan 2009; Schafer ym. 2006; Reid & Konrad 2004; Carcach & Mukherjee 1999; Mehta & Bondi 1999; Hale 1996). Sama pätee suomalaisessa tutkimuksessa (Heiskanen 2002) ja Euroopan maiden keskinäisessä vertailussakin (Reese 2009). Havaintoa on joissakin yhteyksissä pyritty selittämään pelkoparadoksin käsitteellä. Yleisten uhritutkimusten perusteella väkivallan uhrikokemukset näyttäisivät olevan yleisintä erityisesti nuorilla miehillä. Väkivallan esiintyvyyden havainnot ovat kuitenkin yhteydessä tutkimuksen kontekstiin ja siinä käytettyihin menetelmiin ja aineistoihin (ks. Ronkainen 2004; 2009).

Kansallisten uhritutkimusten perusteella on ollut esillä käsitys naisten pelkojen irrationaalisuudesta. Tällä on tarkoitettu ristiriitaa, joka on vallinnut yleisten uhritutkimusten tulosten ja toisaalta naisten väkivallan pelkojen välillä. Naisten väkivallan pelko on miesten pelkoja suurempaa, mutta yleisissä uhritutkimuksissa miesten riski joutua väkivallan uhriksi on osoittautunut puolestaan naisten riskiä suuremmaksi. (Callanan & Teasdale 2009; Schafer ym. 2006; Reid & Konrad 2004; Brownlow 2005.) Wallbyn ja Myhillin (2001) mukaan naisille suunnatut uhritutkimukset tuottavat suuremmat uhriluvut kuin yleiset uhritutkimukset. Uhritutkimusten tulokset ovat rajalliset, sillä ne eivät tavoita esimerkiksi miesten naisiin kohdistamaa väkivaltaa parisuhteissa ja laajemmin erityisesti seksuaalisen väkivallan laajuutta, joka on erityisesti naisiin kohdistuva ilmiö. (Hilinski 2009; Callanan & Teasdale 2009; Ben-David & Cohen-Louck 2006; Reid & Konrad 2004; Piispa & Heiskanen 2006; Heiskanen 2002.) Juuri seksuaalinen väkivalta voi muodostaa naisille pysyvän uhkakuvan. Pelko vaihtelee seksuaalisesta ahdistelusta raiskaukseen. (Schafer ym. 2006, 286.) Miehet saattavat ymmärtää väkivallan lähinnä fyysisenä muotona (Heiskanen 2002, 182).

Naiset ja miehet saattavatkin tulkita eri tavoin väkivallan muotoja ja seuraamuksia (Callanan & Teasdale 2009). Ero olisi ennen kaikkea näkemyksellinen. Seksuaalisen väkivallan uhka vaikuttaa naisten tulkintaan sosiaalisissa tilanteissa ja esimerkiksi liikuttaessa ulkona tiettyinä aikoina. Naisten väkivallan pelon käsitys olisi tässä mielessä yleistyneempi kuin miehillä. Tämä saattaa olla yhteydessä erilaisiin selviytymisstrategioihin, joita naiset ja miehet käyttävät. (Ben-David & Cohen-Louck 2006, 20–21.) On jopa esitetty, että naisten emotionaalisesti kokonaisvaltaisempi suhtautuminen ja toisaalta miesten korostuneempi ongelmakeskeinen orientaatio saattaisivat näyttäytyä



esimerkiksi naisten suurempana välillisenä pelkona läheisten puolesta. Huoli läheisten puolesta olisi näin ollen sidoksissa sosiaalisiin rooliodotuksiin. Naisiin liitetty hoivaajan rooli näkyisi huolena lapsista. Miesten kohdalla korostuisi huolestuneisuus puolison puolesta. Rooliodotukset saattavat osaltaan rohkaista tyttöjä emotionaaliseen ilmaisuun ja poikia puolestaan korostuneeseen itsenäisyyteen ja pärjäävyyteen. (Snedker 2006; Ben-David & Cohen-Louck 2006.)

Pelko on nähty uhkana maskuliinisuudelle, jolloin se muodostuu miehille eräänlaiseksi tabuksi. Voidaankin ajatella, että miesten tehtävänä olisi pidättäytyä pelosta tai vähintäänkin välttää pelon ilmaisuja. (Moore & Shepherd 2007; Snedker 2006; Day ym. 2003.) Thomasin (1996) mukaan miehenä olemiseen ja esittämiseen liittyy feminisaation uhkaa, joka edustaa pelkoa ja voimattomuutta, ja joka tulisi näin ollen torjua. Miehetkin saattavat kokea väkivallan pelkoa, mutta on arvioitu, että kulttuuriset maskuliinisuuden representaatiot eivät välttämättä salli miesten haavoittuvuuden ilmaisuja. Sosiaalinen paine voi luoda tilanteen, jossa pelon ilmaisu saatetaan kokea häpeällisenä. (Sutton & Farrall 2005, 213; Brownlow 2005, 581.) Sen sijaan pelottomuus, hallinta ja fyysinen voima saattavat olla tekijöitä, jotka miehet liittävät sallituiksi ominaisuuksiksi (Day ym. 2003, 311-312). Miehillä on todennäköisempi riski joutua toisten miesten tekemän väkivallan kohteeksi esimerkiksi kaduilla (ks. Sirén ym. 2007; Heiskanen 2002). Hallinta tarkoittaa miesten kohdalla esimerkiksi kykyä kontrolloida potentiaalista väkivallan uhkaa fyysisyyden ja aggression avulla (Brownlow 2005, 581–582).

Todellisuus ei toki ole näin dikotominen. Emotionaalinen pidättyneisyys ja fyysisyyden korostuminen voi olla yksi maskuliinisuuden muoto, mutta tämä ei ole ainoa mahdollinen tapa kuvata miehenä olemista. (ks. Oksanen 2006, 174–175.) Välillisen huolen tarkasteluissa Warr ja Ellison (2000) havaitsivat naisten olevan huolissaan etenkin lapsistaan. Miehet ilmaisivat sen sijaan välillistä huolta puolisoidensa puolesta. Miesten välillisen huolen on havaittu kohdistuvan erityisesti kodin seinien sisäpuolelle, ja he ovat olleet jopa naisia enemmän huolissaan niin puolison kuin lastensa puolesta. Naisten huoli kuitenkin ulottui yleisemmälle tasolle koskemaan sukulaisia ja ihmisiä, joiden kanssa he ovat esimerkiksi päivittäin tekemisissä. Toisaalta naisten välillistä huolta miestensä puolesta ei havaittu. (Snedker 2006.) Kansallisissa uhritutkimuksissa on havaittu, että miesten huoli perheenjäsenen tai läheisen tuttavain joutumisesta väkivallan kohteeksi iltaisin

ulkona osoittautui naisia suuremmaksi kaikissa ikäryhmissä. Huoli oli suurin nuorten miesten kohdalla ja laski iän myötä. Vastaava yhteys oli havaittavissa myös naisten kohdalla. Kysymys esitettiin vuoden 1988 uhritutkimuksessa, mutta tämän jälkeen tällaista välillisen huolen muotoa ei ole tarkasteltu. (Heiskanen 2002, 194.)

Suttonin ja Farrallin (2005) tutkimuksen mukaan miehet pyrkivät antamaan sosiaalisesti hyväksytyyn kuvan itsestään ja ilmoittivat kokemansa väkivallan pelon lievempänä kuin se todellisuudessa on. Haavoittuvuuden ja pelon neutralisointi saattaakin johtaa miesten pelkokokemusten aliarviointiin. Tutkimuksessa tarkasteltiin myös miesten väkivallan pelkoja ikäryhmittäin, mutta tilastollisesti merkitseviä eroja ei löytynyt. (ks. myös Reid & Konrad 2004; Smith & Torstensson, 1997.) Dayn ym. (2003) tekemä haastattelututkimus vahvisti käsitystä, että miesten väkivallan pelon kuvaukset ovat yhteydessä korostuneeseen tietoisuuteen mahdollisesta väkivallan uhasta. Esimerkiksi nuorille miehille tietyt tuntemattomat paikat saattavat edustaa riskiä joutua tappeluihin. Väkivallan pelko saattaa rajoittaa myös miesten elämää, mutta maskuliinisuuden liitetyt ominaisuudet saavat miehet neutralisoimaan pelkonsa. (mt, 314–317.) Myös Brownlown (2005) mukaan miesten väkivallan pelkoja sävyttää pelottomuuden ja hallinnan korostuneisuus, joka peittää alleen varautuneisuuden uhkia vastaan. Onkin esitetty, että juuri miesten pelottomuutta voitaisiin ajatella irrationaalisenä. Fyysisen katuväkivallan uhrin ovat usein miespuolisia henkilöitä. (ks. myös Reid & Konrad 2004.)

Sukupuoli ei tarkoita poikkeusta naisten suurempaa väkivallan pelkoa. Reid ja Konrad (2004) havaitsivat, että sukupuolen yhteys väkivallan ja rikollisuuden pelkoihin korostui erityisesti seksuaalisen väkivallan kohdalla. Sen sijaan kotiin murtautumista kohtaan tunnetun pelon osalta sukupuolten välillä ei ollut havaittavia eroja. Ryöstön kohteeksi joutumisen pelko oli miesten kohdalla vahvasti yhteydessä heidän omiin riskiarvioihinsa liikuttaessa yksin iltaisin asuinalueellaan. Miehet, jotka arvioivat riskit suuremmiksi, olivat enemmän huolissaan ryöstön kohteeksi joutumisesta kuin naiset. (mt, 419–420.)

Suomessa naisten ja miesten väkivallan pelkoa on tarkasteltu erityisesti kansallisissa uhritutkimuksissa. Yleisen pelkokysymyksen perusteella naisten pelko on ollut selvästi miehiä suurempaa. Myös pelko joutua väkivallan kohteeksi iltaisin kodin ulkopuolella on naisilla yleisempää. Tämä pelkomuuttuja saa suurimman arvon sekä nais- että miesvastaajien kohdalla. Uhritutkimusten perusteella pelkokokemukset näyttäisivät olleen

nousussa vuoteen 1997, jonka jälkeen ne ovat kääntyneet laskuun. Väkivallalla uhkailu näyttäisi sen sijaan yleistyneen. Pelko perheenjäsenen väkivaltaisuudesta on laskenut niin naisten kuin miesten kohdalla. Sen sijaan naisten pelko työpaikalla tapahtuvaa väkivaltaa kohtaan näyttäisi hieman kasvaneen. Seksuaalisen väkivallan pelkoa kysyttiin ainoastaan naisvastaajilta. Tämä oli hieman yleisempää kuin työpaikkaväkivallan pelko. Seksuaalisen väkivallan kohdalla naisten pelko on näyttänyt kääntyneen laskuun. (Sirén ym. 2007; Heiskanen 2002.)

Kansainvälisissä tutkimuksissa kohonneen katuväkivallan pelon on havaittu olevan yleisempää naisilla ja iäkkäämmillä ihmisillä. Sen sijaan koulutustasolla ja sosioekonomisella asemalla tätä yhteyttä ei havaittu. (Killias & Clerici 2000; ks. myös Heiskanen 2002, 201.) Toisessa tutkimuksessa havaittiin väkivallan pelko korostuminen työttömällä naisilla, jotka olivat parisuhteessa, ja joilla oli perheessä alaikäisiä lapsia. Pelkojen havaittiin olevan suurempaa myös vanhemmissa ikäryhmissä. (Carcach & Mukherjee 1999.)

Suomessa tehdyissä naisuhritutkimuksissa on selvitetty naisten pelkokokemuksia yleisen pelkokysymyksen, tuntemattoman henkilön raiskauksen kohteeksi joutumisen, puolison tekemän väkivallan ja työpaikkaväkivallan osalta. Noin kuusi kymmenestä naisvastaajasta ilmoitti olevansa ainakin jonkin verran huolestuneita väkivallan kohteeksi joutumisesta. Erittäin huolestuneiden osuus oli 12 prosenttia vastanneista. Voimakkaimmat pelot liittyivät yleiseen turvattomuuden kokemukseen illalla tai yöllä yksin liikuttaessa ja seksuaalisen väkivallan pelkoon. Pelko väkivallasta työtehtävissä oli yleisempää kuin esimerkiksi lähisuhdeväkivallan pelko. Iällä, asuinalueella ja siviilisäädyltä oli yhteys erityisesti yleiseen turvattomuuden tunteeseen asuinalueella ilta- ja yöaikaan liikuttaessa ja raiskauksen pelkoon. Pelko oli voimakkaampaa nuoremmissa ikäluokissa ja laski iän myötä. Pelko oli suurempaa myös naimattomilla naisilla ja toisaalta heillä, jotka asuivat suuremmissa asutuskeskuksissa. Väkivallan uhrikokemuksilla oli huolestuneisuutta lisäävä vaikutus kaikkien väkivallan muotojen, mutta erityisesti lähisuhdeväkivallan kohdalla. (Piispa ym. 2006, 125–130; ks. myös Heiskanen 2002.) Uhritutkimuksista puuttuvat paikallisyhteisöön liitettyjen arvostusten ja keskinäisen luottamuksen muodostumisen näkökulmat (Heiskanen 2002, 197).

#### 2.4.5 Väkivallan pelko ja yhteisölliset tekijät

Yhteisöllisyyden astetta on tarkasteltu perinteisesti ekologisen kehityksen avulla. Huomion kohteena ovat olleet esimerkiksi rikollisuusluvut ja asuinalueen yleiseen viihtyvyyteen liitetyt tekijät. Sosiaalisen epäjärjestyksen tekijöiden kuten ilkkivallan ja julkisen päihteiden käytön on ajateltu liittyvän sosiaalisen kontrollin heikentymiseen ja tätä kautta alueen asukkaiden pelkojen lisääntymiseen. Epäjärjestys on liitetty myös kohonneeseen riskiin joutua mahdollisesti rikoksen ja väkivallan uhriksi kyseisillä asuinalueilla, sillä riskin on ajateltu kasvavan alueella tapahtuvien päivittäisten rutiinien kautta. Tämä yhteys selittäisi osaltaan ihmisten kohonnutta pelkoa. Pelot on liitetty laajemmin osaksi paikallisyhteisön integraation kysymyksiä. Epäjärjestys heijastelisi näin ollen yhteisöllisten siteiden ja vastavuoroisuuden normien haurastumista. (Franklin ym. 2008; Kanan & Pruitt 2002; Kivivuori 2008, 187–188.) Toisaalta yhteisön yksittäisten jäsenten käsityksillä asuinalueensa tilasta on myös merkitystä. Huolimatta objektiivisista ´faktoista´, asukkaiden käsitykset voivat sinänsä muuttua todellisuudeksi ja peloksi. Pelko voi rakentua sosiaalisesti yhdessä jaettujen käsitysten kautta. Esimerkiksi läheiset, naapurusto ja media voivat toimia tärkeässä roolissa. (Snedker 2005, 288.)

Yleistyneen luottamuksen ja sosiaalisen integraation ja solidaarisuuden on havaittu vähentävän väkivallan pelkoa (Franklin ym. 2008; Schafer ym. 2006). Äkillisten yhteisöllisten kriisien on havaittu tuottavan sosiaalista solidaarisuutta ja koheesiota paikallisyhteisön tasolla hajaannuksen sijaan (ks. Drabek 1986; Fritz 1961). Toisaalta näissä tutkimuksissa kontekstina ovat olleet äkilliset luonnonkatastrofit. Collinsin (2004b) mukaan väkivaltaiset traumat poikkeavat olennaisesti edellisistä, ja asettavat erityisiä haasteita paikallisyhteisön tasolla. Onkin esitetty, että väkivalta nimenomaan heikentäisi yhteisöllisyyden tunnetta, sillä kollektiivinen trauma rikkoo jatkuvuuden tunteen ja luo pelkoa ja epäluottamusta. Epäily ja heikentynyt luottamus vaikuttavat ihmisten sosiaaliseen kanssakäymiseen negatiivisesti, jolloin yhteisön jäsenet ajautuvat toisistaan erilleen. (Hutchison & Bleiker 2008.) Täytyy myös muistaa tutkimuksen tekoa mahdollisesti ohjaavat ennakkokäsitykset yksilöiden ja yhteisöjen kyvyistä kohdata traumaattisia tapahtumia (Furedi 2005).

On myös korostettu, että rikollisuus ja väkivalta ovat itsessään seurausta heikentyneestä yhteisöllisyyden tunteesta<sup>16</sup>. Sampson ym. (1997) viittaavat kollektiivisella pystyvyydellä<sup>17</sup> paikallisyhteisön yhtenäisyyteen. Se on halukkuutta osallistua yhteisen hyvän määrittelyyn ja rakentamiseen, joka perustuu vastavuoroisuuden normeihin ja yleistyneeseen luottamukseen. Kollektiivinen pystyvyys on halukkuutta osallistua lasten hyvinvoinnista huolehtimiseen. Toisaalta se on osallistumista aikuisten sosiaaliseen kontrolliin ja häiritsevien henkilöiden toimintaan puuttumista, joten sosiaalinen kontrolli on myös poliittinen kysymys. Sosiaalinen liikkuvuus on haaste yhteisöllisen elämän vakaudelle, sillä sosiaaliset suhteet muodostuvat prosessissa ja vaativat myös aikaa. Myös sosiaalinen epätasa-arvo estää kollektiivisen pystyvyyden muodostumista. Taloudellinen poissulkeminen tuottaa vieraantumista yhteisistä tavoitteista ja päämääristä. (mt, 918–919; ks. myös Kivivuori 2008, 191–192, 199.) Kollektiivinen pystyvyys onkin nähty sosiaalisen pääoman realisoitumisena paikallisyhteisön tasolla (Putnam 2000, 313).

Paikallisyhteisön yhtenäisyyden tarkastelu sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa ei ole uusi ilmiö (Taylor 2000). Hämmennystä sen sijaan saattavat aiheuttaa erilaiset käsitteet, jotka suurilta osin tulevat lähelle toisiaan. Sosiaalisen pääoman ja kollektiivisen pystyvyyden ympärille muodostunutta viime aikojen keskustelua on käyty jo 1970-luvulta lähtien yhteisöllisyyden tunteen ja epämuodollisen sosiaalisen kontrollin käsittein<sup>18</sup>. (mt, 786–787.) Yhteisöllisten tekijöiden yhteys rikollisuuteen ja väkivallan pelkoihin on monimuotoinen ilmiö, johon vaikuttavat yksilölliset ja paikallisyhteisöön liittyvät tekijät, ja jotka ovat muotoutuneet tietyllä tavalla kyseisessä ajassa ja paikassa (Taylor 1995). Yhteisöllisiä tekijöitä voidaan tarkastella emotionaalisten ominaisuuksien kuten vastaajien asuinalueeseensa liittämien arvostuksien kautta. Yksi mahdollinen tarkastelutapa liittyy

---

<sup>16</sup> Rikollisuuden syistä ja selitysmalleista ks. tarkemmin Kivivuori (2008)

<sup>17</sup> Collective efficacy (suom. M.V)

<sup>18</sup> Käsitteiden operationalisointi kvantitatiivisessa tutkimuksessa vaihtelee. Sosiaalisen pääoman voikin ymmärtää sateenvarjokäsitteenä, jota tarkastellaan erityisten muotojen kautta. Lisäksi analyyseissa olisi hyvä pyrkiä muodostamaan kuvaa nimenomaan sosiaalisten verkostojen toiminnasta ja ominaisuuksista. (ks. Taylor 2002.)

sosiaaliseen koheesioon eli yhteisön jäsenten muodostamiin sosiaalisiin verkostoihin ja niiden laatuun. Tämä näkökulma on ollut suhteellisen vähäistä väkivallan pelkojen tutkimuskentällä, johtuen muun muassa määrittelyyn liittyvistä haasteista. Jo sosiaalisen verkoston tarkka määrittely on haastavaa, puhumattakaan siteiden laadun mittaamisen ongelmista. (Kanan & Pruitt 2002, 531.)

Myös väkivallan pelkojen ja luottamuksen yhteyttä paikallisyhteisön tasolla on tutkittu niukasti (Garcia ym. 2007), vaikka luottamusta on korostettu yhteisöllisen elämän perustana (Putnam 2000). Kuten edellä on esitetty, väkivallan pelon yhteys sukupuoleen on yksi keskeinen kysymys. Yhteisöllisyyttä korostava näkökulma saattaa puolestaan peittää tämän näkyvistä. (Garcia ym. 2007, 680–682). Mahdollisten henkilökohtaisten uhkailu- ja uhrikokemusten lisäksi väkivalta on läsnä välillisesti läheisten, ystävien ja paikallisyhteisön jäsenten kokemusten kautta. (Kanan & Pruitt 2002, 527-529.) Yhteisöllinen väkivalta tapahtuu kodin ulkopuolella paikallisyhteisössä, esimerkiksi koulussa<sup>19</sup>. Kokemukset vaihtelevat suorasta henkilökohtaisesta kokemuksesta paikalla oloon todistajana. Osa kuulee tapauksesta mahdollisesti paikalla olleilta tai henkilöltä, joka ”tuntee jonkun paikalla olleen henkilön”. Yhteisöllisen väkivallan tarkastelussa tulee kiinnittää huomiota yksilön psykologian ulkopuolelle, sillä aikuisten mahdollinen emotionaalisen stressi vaikuttaa myös lapsiin ja päinvastoin. (Aisenberg & Ell 2005.)

Kananin ja Pruittin (2002) ja Killiaksen ja Clericin (2002) tutkimusten mukaan arviot asuinalueen yleisestä rappeutumisesta lisäsivät ihmisten katuväkivallan ja kotiin murtautumisen pelkoja. Sen sijaan paikallisyhteisön emotionaalisen ja sosiaalisen integraation tasolla ei havaittu olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä pelkokokemuksiin. Toisessa tutkimuksessa luottamuksella ja sosiaalisella pääomalla ei havaittu olevan yhteyttä väkivallan pelkoihin, vaan ne selittyivät kokonaisuudessaan yksilöllisiksi tulkituilla piirteillä ja erityisesti sukupuolella. Alueen yleiseen epäjärjestykseen liittyvät tekijät vaikuttivat pelkoihin kuitenkin jonkin verran. (McCrea ym. 2005.)

---

<sup>19</sup> Community violence (suom. M.V)

Gibsonin ym. (2002) mukaan paikallisyhteisön integraation aste vaikutti sosiodemografisia taustatekijöitä ja uhrikokemuksia voimakkaammin asukkaiden pelkoihin. Yhteenkuuluvuuden tunne edistää luottamuksen kasvua heikentäen tätä kautta pelkoja ja epäilyksiä kanssaihmissä kohtaan. Sampson ym. (1997) havaitsivat, että väkivallan esiintyvyys oli yhteydessä arjen epäviralliseen sosiaaliseen kontrolliin ja paikallisyhteisön yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Myös Messner ym. (2004) havaitsivat, että vahvalla sosiaalisella luottamuksella on myönteinen vaikutus yhteisöelämään, sillä se vähentää väkivallan esiintymistä. Sosiaalisen luottamuksen heikentyminen saa kenties ihmiset pelkäämään enemmän rikollisuutta ja väkivaltaa (ks. myös Halpern 2005, 131).

#### 2.4.6 Median vaikutus

Tarkastelen lopuksi lyhyesti tiedotusvälineiden roolia väkivallan pelkojen rakentumisessa. Koulusurmien kaltaisissa väkivallan teoissa tiedotusvälineillä oli keskeinen rooli kokemustodellisuuden jäsentäjänä (ks. Hakala 2009). Tutkielmassa tämä vaikutus jää tosin analyysien ulkopuolelle. Mediassa esillä ollut väkivalta voi lisätä mediaa kuluttavien ihmisten väkivallan pelkoja. Vaikutuksen voimakkuutta lisää eri tiedotusvälineiden yhtenäinen tapa välittää tietoa esimerkiksi väkivaltautisoinnissa. (Mustonen 2001.) Iltapäivälehtien huomiohakuisella väkivaltautisoinnilla on havaittu olevan ihmisten väkivallan pelkoja lisäävää vaikutusta (Williams & Dickinson 1993). Toisessa tutkimuksessa korostui sen sijaan television rikosuutisointi pelkotasojen nousun taustalla. Iltapäivälehtien uutisoinnilla tätä yhteyttä ei havaittu. (Chiricos ym. 1997). Lisäksi on korostettu paikallisen rikosuutisoinnin merkitystä pelkoja lisäävänä (Hale 1996, 110).

Suomessa on havaittu, että väkivaltautisointi ja ihmisten väkivallan pelot lisääntyivät 1990-luvulla. Pelkotasot nousivat sekä miesten että naisten keskuudessa. Lisäksi muutos oli yhtä voimakasta molempien sukupuolten kohdalla. Toisaalta pelkotasojen nousu on saattanut olla yhteydessä esimerkiksi taloudelliseen laskusuhdanteeseen, asuinalueiden muuttoliikkeeseen ja asuinalueilla havaittuihin epäjärjestyksen merkkeihin. Pelot voivat myös vaikuttaa jo valmiiksi ihmisten tapoihin jäsentää väkivaltaa käsittelevää uutisointia. Kansallisten uhritutkimusten perusteella aikuisväestön väkivallan kokemukset pysyivät suhteellisen tasaisena samalla ajanjaksolla. Väkivaltautisoinnissa näyttäisi olleen siis kyse jossain määrin poikkeavuuden liioittelusta. (Kivivuori ym. 2002, 43–48.) Myös Niemen (2000, 135) mukaan etäisyys väkivaltaan ja rikollisuuteen voi toisaalta lisätä ihmisten

huomiota niitä kohtaan esimerkiksi tiedotusvälineissä annetun kuvan kautta. Pelot voivat näin ollen olla läsnä kokemustodellisuudessa, vaikka itse väkivaltaa ja rikollisuutta ei kohtaisikaan. Lisäksi kaupungistuminen ja taloudellinen matalasuhdanne on esitetty keskeisinä rikollisuuden pelon nousuun yhteydessä olevina tekijöinä (mt, 153).

Koulusurmien kohdalla on havaittu pelkojen ja epävarmuuden tunteiden heijastumista valtamedioissa esitettyihin puhetapoihin<sup>20</sup>. Huomio näyttäisi kohdistuneen erityisesti huolipuheeksi nuorison hyvinvoinnista. Tämä on lisännyt painetta kiristää valvontaa kouluissa, tosin tässä mielessä suomalainen tapa on poikennut selvästi esimerkiksi Yhdysvalloista. (Altheide 2009; Muschert 2007, 60; ks. myös Koskela 2009.)

---

<sup>20</sup> Pelkojen kasvu ja pelkokierre saatetaan olettaa ennalta. Tutkimustulokset vaikuttavat ristiriitaisilta, mitä esimerkiksi oppilaiden mahdolliseen pelkojen lisääntymiseen tulee koulusurmien jälkeen (ks. Addington 2003; Muschert 2007). Ja psykologissa tutkimuksissakin aikuisväestön resilienssi on todettu vahvaksi (ks. Bonanno ym. 2007).



### 3 TUTKIMUSAINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

#### 3.1 Tutkielman tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tarkoituksena on lähestyä luottamuksen ja sosiaalisen pääoman kysymyksiä runsaasti kansallista keskustelua ja kansainvälistä huomiota herättäneen yhteisöllisen väkivaltatragedian jälkeen. Sosiaalinen pääoma tulee teoreettisesti lähelle luottamuksen käsitettä (ks. Ilmonen 2000). Tämä on hyvä pitää mielessä, vaikka luottamusta tarkastellaankin tässä tutkielmassa omana osiona ja irrallaan sosiaalisesta pääomasta. Lisäksi luottamus ihmisiin ja systeeminen luottamus on erotettu empiirisesti toisistaan (ks. Luhmann 1979). Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman tarkastelutapa pitää sisällään putnamilaista integraationäkökulmaa (ks. luku 2.2). Sosiaalinen pääoma tarkoittaa tässä tutkielmassa ennen kaikkea emotionaalisia käsityksiä paikallisyhteisöstä ja käsityksiä vastavuoroisuudesta. Sosiaalisen pääoman kielellä esitettyä tarkastelun kohteena ovat yhteisöllinen integraatio ennen kaikkea mikro- ja mesotasolla (ks. Halpern 2005). Mikrotasoa edustavat vastaajien käsitykset vuorovaikutussuhteiden laadusta välittömissä lähisuhteissa. Tavoitteena on kuitenkin muodostaa deskriptiivinen kuva paikallisyhteisön ”luottamusrakenteesta” (mesotaso) tiettyinä ajankohtana tilastollisten menetelmien avulla. Tutkielman tapauksessa aikakäsite tarkoittaa noin puoli vuotta koulusurmien jälkeen.

Tutkielman erityishuomio kohdistuu naisten ja miesten väkivallan pelkoihin. Näkökulman valintaa on osaltaan ohjannut tutkimusaineiston keräämiseen vaikuttaneet koulusurmat. Pyrkimyksenä on kuitenkin laajentaa väkivallan pelon huomion tasoja irti koulusurmien kontekstista. Väkivallan pelkojen tarkastelun lähtökohtana on pyrkimys tiettyyn analogiaan bourdiealaisen sosiaalisen pääoman tulkinnan kanssa<sup>21</sup>. Tutkielman kontekstissa ei ole kyse varsinaisesti yhteiskunnallisilla kentillä tapahtuvasta kilpailusta, vaan ennen kaikkea luottamuksen ja solidaarisuuden ympärille mahdollisesti muodostuvista järjestyksen ja konfliktin kysymyksistä, joita väkivallan pelko aiheuttaa. On oletettavaa, että

---

<sup>21</sup> Tarkoitan tällä erityisesti sukupuolistuneen väkivallan (ks. Ronkainen & Näre 2008; Nikunen 2005) näkökulmaa. Sukupuoli vaikuttaa havaitsemisen tapoihin ja väkivallan pelkojen kokemuksiin. Sukupuolistunut näkökulma mahdollistaa jäljittämään sukupuolen yhteyttä myös luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentumisessa paikallisyhteisön tasolla. (ks. Bourdieu 1984; Adair 2008).

paikallisyhteisön mikro- ja mesotasoilla tapahtuu erilaisia prosesseja, joita aikalaisdiagnoosit esitettynä välittömästi tapahtumien jälkeen eivät välttämättä tavoita. Empiirisen tutkimuksen avulla voidaan tarkastella tarkemmin mitä nuo luottamuksen prosessit ovat. Väkivallan pelkojen tarkastelun lähtökohtana on kuvata ja selittää integraation reunaehtoja tietyssä ajassa ja paikassa sukupuolistunutta näkökulmaa painottaen<sup>22</sup>. (ks. Heiskala 2000, 186-187; Kiikeri & Ylikoski 2004, 231.) Kolmas tutkimuskysymys onkin palautettavissa tuon luottamusrakenteen säröiksi. Esimerkiksi väkivalta eri muodoissaan on eri tavoin läsnä ihmisten arjen kokemustodellisuudessa.

Tutkimuskysymykset olivat seuraavat:

1. Miten naisten ja miesten luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muodostuminen eroaa toisistaan?
2. Miten naisten ja miesten väkivallan pelot eroavat toisistaan?
3. Millainen on sosiodemografisten ja yhteisöllisten tekijöiden (luottamus ja sosiaalinen pääoma) yhteys naisten ja miesten väkivallan pelkoihin?

### 3.2 Tutkimusasetelma ja tutkimusaineisto

Tutkielma on osa *Arkielämä ja epävarmuus* –tutkimusprojektia. Projektissa tarkastellaan Jokelassa marraskuussa 2007 ja Kauhajoella syyskuussa 2008 tapahtuneiden koulusurmien seurauksia kyseisissä paikallisyhteisöissä. Projekti kuuluu lisäksi kansainväliseen *Social*

---

<sup>22</sup> Tulkintaani ohjaavana ajatuksena on ollut havaintojen teoriapitoisuuden ongelma ja skeemateoreettiset kysymyksenasettelut. Tulkitsen luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja väkivallan pelot luottamusrakenteen eri osina, jotka viittaavat empiirisesti sosiaalisen todellisuuden eri ulottuvuuksiin. Hahmottelemaani luottamusrakennetta voi ajatella anka-jänis-ongelman kautta. Esimerkiksi luottamus ja väkivallan pelot ("integraatio-konflikti") ovat kaksi eri skeemaa, jotka vaimentavat toistensa vaikutusta. Pyrin kuvailemaan luottamusrakennetta keskiarvojen avulla. Toisaalta tutkimusote on myös ongelmalähtöinen. Haen väkivallan peloilla säröjä edellä kuvatussa rakenteessa. (ks. Määttänen 1995, 84–87, 133–135.)

*Relations and Community Solidarity: An International Comparative Analysis* – tutkimuskonsortioon.

Tutkielman aineisto perustuu Jokelan alueen väestöstä kerättyyn ensimmäiseen postikyselyaineistoon (Räsänen & Oksanen 2008). Aineiston keruu tapahtui vuoden 2008 touko-kesäkuun aikana. Otantamenetelmänä käytettiin yksinkertaisesta satunnaisotantaa. Kyselylomake lähetettiin Jokelan alueen 18–74-vuotiaille suomenkieliselle aikuisväestölle ja otoskokona oli 700 henkilöä. Lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 47 (N=330). Viiden vastaajan kohdalta sukupuoli ei ollut tiedossa ja nämä havaintoyksiköt on jätetty tutkielman analyysien ulkopuolelle. Tutkielmassa käytetyssä näytteessä (N=325) naisia oli 157 ja miehiä 168. (ks. Oksanen & Räsänen 2008.) Vaikka lopullinen vastausprosentti jäi hieman alle 50 prosentin, näyte edustaa melko hyvin perusjoukkoa eli Jokelan alueen 18–74-vuotiaita. Miesvastaajien ryhmä muodostui hieman naisten ryhmää suuremmaksi. Myös miesten keski-ikä oli hieman suurempi. (ks. Oksanen ym. ilmestyy; Oksanen ym. 2010.)

Jokela (6 000 asukasta) on yksi Tuusulan (36 000 as.) kunnan kolmesta keskuksesta. Jokela sijaitsee Helsinki–Tampere pääradan varrella. Rautatien rakentaminen vaikutti Jokelan syntyyn ja kasvuun 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla. Nykyistä Jokelan aluetta kuvataan pientalovaltaiseksi ja puutarhamaiseksi taajamaksi. Suurin osa Tuusulan alueen asukkaista asuu omistusasunnossa (n. 70 %). Asunnoista on omakoti- (57 %) ja rivitaloja (13 %). Kerrostalossa asuu 28 % koko kunnan asukkaista. Kunnan kasvuvauhti on ollut noin 600 asukasta/vuosi.<sup>23</sup>

### **3.3 Tutkielman taustat ja sosiaalinen konteksti**

Tutkimusaineiston keräämisen taustalla ovat marraskuussa 2007 tapahtuneet surmateot Jokelan koulukeskuksessa, jossa nuori mieshenkilö surmasi kuusi kanssaopiskelijaa, kaksi koulutuskeskuksen työntekijää ja lopuksi itsensä<sup>24</sup>. Tapahtumia seurasi runsas uutisointi aina kansainvälistä mediaa myöten. Newmanin ym. (2004, 20) mukaan Yhdysvalloissa

---

<sup>23</sup> Tuusulan kunnan työttömyysaste oli 3.4 % (2007) ja 3.0 % (2008) (ks. [www.tuusula.fi](http://www.tuusula.fi)).

<sup>24</sup> En tarkastele koulusurmien syitä. Koulusurmien syiden sosiaalitieteellisistä analyyseista ks. esim. Newman ym. 2004; Kimmel & Mahler 2003; Muschert 2007)

koulusurmia seurannut keskustelu tiedostusvälineissä on kiinnittynyt erityisesti nuorison hyvinvoinnin pohdintaan ja toisaalta surmatöiden tekijän/tekijöiden psykologisen profiilin arviointiin. Surmat ovat lisänneet painetta kehittää erilaisia turvallisuuden ja hallinnan tekniikoita kouluissa (Altheide 2009; Muschert 2007). Tosin suomalainen tapa on poikennut Yhdysvalloista juuri hallinnan tekniikoiden osalta. Kouluja ei ole varustettu metallinpaljastimin. (Koskela 2009). Heikentynyt luottamus saattaa kuitenkin heikentää vuorovaikutusta aikuisten ja nuorten välillä ja hallinta tulee keskeiseen rooliin (Harrikari 2008, 269–270; ks. myös Aisenberg & Ell 2005).

Mediatutkimuksessa tiedotusvälineiden toimintaa Jokelan tragedian jälkeen on kuvattu jopa katastrofiksi. Uutisoinnissa yleisimpänä lähteenä käytettiin surmatöiden tekijän kirjoituksia ja videoleikkeitä. (Hakala ym. 2009.) Median kiinnostus tragedian jälkeen oli voimakasta. Median kilpailuasetelma näkyi pyrkimyksenä saada mahdollisimman paljon haastatteluja reaaliajassa. Paikallisyhteisön nuoriso kritisoikin tiedotusvälineiden toimintaa. (Raittila ym. 2008.) Koskelan (2009) mukaan koulusurmat herättivät epävarmuuden ja ennustamattomuuden tunteita. Tapahtumat ovat heijastuneet esimerkiksi aselakien tiukentumiseen ja pelon ilmapiiri tuli mahdollisesti joksikin aikaa osaksi koulujen, mutta miksei myös yhteiskunnallista arkea. (mt, 163–164.) Paikallisyhteisön tasolla tehtävä tutkimus äkillisten traumaattisten tapahtumisen jälkeen on ollut vähäistä. Huomio on painottunut pääasiassa koulusurmien syiden median ja toiminnan analysointiin. Koulusurmat koskettavat lukuisia ihmisiä henkilökohtaisesti ja niiden käsittely on tutkimusmielessä haastava tehtävä. (Oksanen & Räsänen 2008; Muschert 2007, 71–72.)

*Arkielämä ja epävarmuus* –tutkimusprojektin tutkimustulosten perusteella on ollut havaittavissa, että naisvastaajien suhtautuminen esimerkiksi koulusurmien kertaluontoisuuteen näyttää eroavan miesten käsityksistä. Naiset arvioivat tapaukset miehiä harvemmin yksittäiseksi tapaukseksi. Lisäksi vastaajien ikä näyttäisi vaikuttavan siten, että nuorempien vastaajien mielestä koulusurmat olivat yksittäinen tapaus. (Oksanen ym. 2010.) Selviytymisprosessin kannalta mielialaoireet ja aiemmat väkivaltakokemukset vaikuttavat käsityksiin koulusurmista. Tragedioihin reagoidaan eri tavoin. Taustalta voi löytyä myös koulusurmista sinänsä erillään olevia tekijöitä. (Oksanen & Räsänen 2008.)

### 3.4 Aineiston analyysi

Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS 15.0 for Windows tilasto-ohjelmalla. Naisten ja miesten taustojen kuvauksessa on käytetty prosentti-, keskiarvo- ja keskihajontalukuja. Sukupuolten ryhmittäisiä eroja on tarkasteltu ristiintaulukoinnin avulla. Prosentti- ja frekvenssilukujen lisäksi taulukkoon on laitettu näkyville Pearsonin khiin neliö –testin tilastollista merkitsevyyttä kuvaava p-arvo. Iän, mahdollisen parisuhteessa elämisen, asumismuodon ja nykyisessä kodissa asumisen keston suhteen naisten ja miesten välillä oli havaittavissa tilastollisesti merkitseviä eroja (ks. taulukko 2).

Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muodostumisen tilastollisissa kuvauksissa ja sukupuolten vertailussa on käytetty yksisuuntaista varianssianalyysia. Myös väkivallan pelkojen keskiarvovertailu on muodostettu Anova F-testillä<sup>25</sup>. Naisten ja miesten väkivallan pelkojen rakentumisen kuvauksen tarkentamiseksi on käytetty pääkomponenttianalyysia (PCA). Väkivallan pelkojen riippuvuutta yhteisöllisistä tekijöistä (luottamus ja sosiaalinen pääoma) on tarkasteltu korrelaatiotestin avulla (ks. taulukko 11). Yhteisöllisten ja sosiodemografisten tekijöiden yhteyttä väkivallan pelkoihin on tarkasteltu lopuksi lineaarisen regressioanalyysin avulla.

Linearisessa regressioanalyysissa yhdellä tai useammalla muuttujalla selitetään yhtä jatkuvaa muuttujaa. Regressioanalyysia voidaan käyttää esimerkiksi sosiaalisen todellisuuden ilmiöiden mallittamiseen. Regressioanalyysilla voitaisiin myös tarkastella entuudestaan tiedettyjen tekijöiden osuutta selittävänä tekijänä. (Metsämuuronen 2003, 579–580.) Tässä tutkielmassa regressioanalyysia on käytetty edellisessä käyttöyhteydessä eli sosiaalisen todellisuuden mallittamisessa. Analyysilla on haettu vastauksia luottamuksen

---

<sup>25</sup> Varianssianalyysi soveltuu myös kahden ryhmän keskiarvovertailuun (kahden toisistaan riippumattoman ryhmän keskiarvovertailussa yleisesti käytössä on Studentin t-testi) (ks. Tähtinen & Isoaho 2001; Metsämuuronen 2003). Varianssianalyysi perustuu F-testiin, joka on melko vakaa, vaikka muuttujien normaalisuusoletukset eivät ole täysin kunnossa (ks. Tähtinen & Isoaho 2001). Näin ollen epäparametrisia testejä ei ole käytetty. Olen pelkistänyt taulukointia, joten taulukoissa esitellään ainoastaan keskiarvot sekä F-testin tilastollista merkitsevyyttä kuvastava p-arvo. Tarkoituksena oli saada tiivistetysti vastauksia kahteen ensimmäiseen tutkimuskysymykseen.

ja sosiaalisen pääoman sekä sosiodemografisten tekijöiden vaikutuksista väkivallan pelkoihin paikallisyhteisön tasolla. Ideana oli tuoda selkeämmin vuorovaikutussuhteiden laatua mittaavat tekijät perinteisten sosiodemografisten taustatekijöiden tarkastelun rinnalle.

Lineaarisen regressioanalyysin avulla muodostettujen mallien avulla pyrittiin löytämään parhaat mahdolliset väkivallan pelkoa selittävät muuttujat. Mukaan analyysiin otettiin kaikki luottamuksen ja sosiaalisen pääoman tasoa mittaavat muuttujat. Analyysissa käytettyjen yksittäisten luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muuttujien yhteys väkivallan pelkoihin on esitetty liitteessä 3. Taulukoista nähdään myös tarkemmin askeltavan regressioanalyysin etenemisjärjestystä. Lisäksi sosiodemografisista taustamuuttujista muodostettiin dummy-muuttujat pois lukien vastaajien ikä, jota käsiteltiin katkuvana muuttujana. Lopullisissa regressiomalleissa on esitetty muuttujan vaikutuksen voimakkuutta kuvaava normitettu regressiokerroin (beta) ja yksittäisen muuttujan hyvyttä havainnollistava t-testi ja tilastollista merkitsevyyttä kuvaava p-arvo<sup>26</sup>.

Tutkielmassa on käytetty askeltavaa regressiota ja askeltavaa menettelyä. Mallin rakentaminen aloitettiin muuttujasta, joka korreloi voimakkaimmin väkivallan pelkojen keskiarvon kanssa (liite 3). Seuraavaksi mukaan otettiin toiseksi vahvimman korrelaatiokerroimen omaava muuttuja jne. Tilastollinen merkitsevyys toimi yksittäisen muuttujan malliin mukaanoton kriteerinä. Yhteisöllisten tekijöiden (luottamus ja sosiaalinen pääoma) jälkeen malliin sisällytettiin ikä ja sosiodemografisista muuttujista muodostetut dummy-muuttujat. Lopullisen regressiomallin arvio perustuu korjattuun multippelikertoimen neliöön ( $R^2$ ), joka on samalla regressiomallin selitysaste. Selitysaste toisin sanoen kertoo sen, kuinka paljon kyseinen malli onnistuu selittämään, tutkielman tapauksessa, väkivallan pelkojen vaihtelusta. Regressiomallit on esitelty taulukoissa 12 ja 13, johon on laitettu näkyviin myös mallien tilastollista merkitsevyyttä kuvaavat F-testin

---

<sup>26</sup> Regressiokerroin ilmaisee vaikutuksen voimakkuutta eli selitettävänä käytetyn muuttujan aikaan saamaa muutosta selitettävässä muuttujassa. Korrelaatiokerroin ilmaisee sen sijaan symmetrisen riippuvuuden. (ks. Alkula ym. 1995, 247.) Muuttujien keskinäiset korrelaatiot on esitetty liitteessä 3. Lineaarisen regressioanalyysin käytön kannalta selittävien muuttujien voimakkaita keskinäisiä riippuvuuksia ei ollut havaittavissa. Toki kaikkia multikollinearisuuden ongelmia ei havaita korrelaatiokerroimista (ks. Metsämuuronen 2003).

arvot. Analyysiin jää aina myös selittymättömiä osia eli residuaaleja. Näiden diagnostinen tarkastelu suoritettiin silmämääräisesti normaalijakaumakuvion avulla. Residuaalien jakautuneisuus noudatti silmämääräisesti suoraa linjaa. Estimaatin keskivirheet on myös esitetty taulukoissa 12 ja 13. (Metsämuuronen 2003, 579–592; Alkula ym. 1995, 247, 254–256; Tähtinen & Isoaho 2001, 115–126.)

### 3.5 Sosiodemografiset taustamuuttajat

Kyselylomake on esitetty liitteenä tutkielman lopussa (ks. liite 1). Vastaaajien ikää on tarkasteltu jatkuvana muuttujana regressioanalyysissä, mutta keskiarvovertailuihin siitä muodostettiin neljä luokkaa<sup>27</sup>. Luokkien järjestelyn tukena olivat Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen käyttämät ikäluokitukset kansallisissa uhritutkimuksissa (ks. Sirén ym. 2007). Nuorempiin ikäluokkiin kuuluvien vastaajien vähäisemmän määrän johdosta ikäryhmät muodostettiin lopulta kolmiluokkaiseksi (1= 18–34v / 2= 35–54v / 3= 55–74v). Vastaaajien mahdollista parisuhteesta elämistä tarkasteltiin dikotomisena muuttujana. Ensimmäinen ryhmä muodostui yksin asuvista, yksinhuoltajista ja muuhun perhemuotoon kuuluvista. Parisuhteessa (avo- ja avioliitto) asuvat muodostivat jälkimmäisen ryhmän.

Nykyisessä kodissa asumista tarkasteltiin myös dikotomisena muuttujana (1= alle 1v–5v, 2= vähintään 6 vuotta). Analyyseissa tätä muuttujaa on arvioitu asuinalueeseen sitoutumisena. Kotitalouden koon tarkastelu muodostettiin kaksiluokkaiseksi sen perusteella, asuuko vastaajilla lapsia kotonaan. Koulutustaso jaettiin kaksiluokkaiseksi käyttäen raja-arvona korkeintaan peruskoulun käyneitä. Ryhmä muut pitää sisällään II ja III asteen tutkinnon suorittaneet henkilöt. Työssä käyntiä arvioitiin vastaajien pääasiallisena toimintana. Palkkatyössä ja yrittäjänä olevat henkilöt muodostivat oman ryhmän. Ei palkkatyössä olevien ryhmään kuuluvat esimerkiksi opiskelijat, perhevapaalla, eläkkeellä ja työttömänä olevat henkilöt.

---

<sup>27</sup> Iän tarkastelu on hyvä esimerkki taustamuuttujien käyttöön liittyvistä haasteista. Ihmisen elämänselitys pitää sisällään kaksi eri ulottuvuutta. Life-span viittaa yksilön elämän historiaan ja -kokemuksiin. Life-course on puolestaan jotain kollektiivista ja sosiaaliin rakenteisiin yhteydessä olevaa ja esimerkiksi tiettyihin ikänormeihin ja ikäryhmille ominaista. (Marin 2007, 58–59.)

Vastaajien mahdollinen väkivaltakokemus sisältää kolme muuttujaa, joissa tiedusteltiin mahdollisia fyysisiä koskettelun ja uhkailun tilanteita, joissa tuntematon tai tuttu henkilö olisi toiminut tavalla, ja jonka vastaaja oli kokenut loukkaavaksi tai pelästynyt. Kriteerinä oli vähintään yksi kyllä-vastaus, jonka perusteella kyseinen vastaaja on luokiteltu väkivaltaa kohdanneiden ryhmään. Vastaajilta tiedusteltiin myös heidän käsityksiään koulusurmista kolmen kysymyksen avulla. Näitä olivat näkemys tapauksen mahdollisesti yksittäisestä luonteesta ja tragedian estettävyydestä. Vastaajilta kysyttiin myös kuoliko joku heidän läheisensä tai tuttavansa tragediassa.

### 3.6 Mittarit ja niiden luotettavuus

Tieteellisissä käytännöissä yhtä käsitettä voidaan tutkia ja mitata erilaisten operationalisointien avulla. Pyrkimys on löytää mahdollisimman hyvin tutkittavaa ilmiötä mittaavat kysymykset, jotka olisivat mahdollisimman vähän alttiita satunnaisvirheille. (Niiniluoto 1999, 187.) Käsitteen heikko operationalisointi voi johtaa tilanteeseen, jossa mittari ei vastaa empiirisellä tasolla sille esitettyjä tarkoitusperiä, ja virhe toistuu systemaattisesti kerta toisensa jälkeen (Alkula ym. 1995, 88–89).

Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kiinnostavaa ovat yksittäisten muuttujien taustalta löytyvät havainnot ja näiden havaintojen tulkinta. Yksittäiset osamittarit voidaankin yhdistää kokonaismittariksi eli summamuuttujaksi<sup>28</sup>. (Metsämuuronen 2003, 435; Tähtinen & Isoaho 2001; Alkula ym. 1995, 100–101.) Mittareiden sisäistä yhtenäisyyttä kuvaavat Cronbachin alfa-arvot<sup>29</sup> on esitetty taulukossa 1. Tässä kohtaa on kuitenkin syytä muistuttaa, että yksittäiset osioarvot vaihtelivat melko lailla. Tämä johtuu tutkittavien ilmiöiden luonteesta. Mittareiden käyttö on kirjavaa esimerkiksi sosiaalisen pääoman tutkimuksessa. Viime vuosien käsitteelliset konstruktiot ovat vaihdelleet sosiaalisen integraation, sosiaalisen pääoman ja kollektiivisen pystyvyyden välillä. Luottamus on yksi

---

<sup>28</sup> Toki useita mittareita ja muuttujia jää tutkielman tarkastelun ulkopuolelle (esim. Beckin mielialamittari, BDI, ks. Oksanen & Räsänen 2008).

<sup>29</sup> Tutkimusta ohjaavina raja-arvoina on mainittu esim. **0.6** (Metsämuuronen 2003, 443) ja **0.7** (Alkula ym. 1995, 99).



keskeisiä sosiaalisen pääoman aineksia (ks. Ilmonen 2000). Lisäksi yksittäiset muuttajat menevät sosiaalisen pääoman mittareissa jonkin verran lomittain<sup>30</sup>. (ks. Halpern 2005, 124–125; Taylor 2002.)

Tilastollista analysointia ajatellen yksittäisten muuttujien kohdalla oli havaittavissa hyvin vinoja jakaumia. Tämä koskee ennen kaikkea selitettävänä muuttujana käsiteltyä väkivallan pelkoa (ks. kuviot 3 ja 4). Väkivallan pelkojen kohdalla muuttujien informaatiota on tarkennettu pääkomponenttianalyysin (PCA) avulla<sup>31</sup>. Taulukossa 8 on esitetty yksittäisten pelkomuuttujien pääkomponenttilataukset ja kommunaliteetit. Kommunaliteettien avulla voidaan vertailla muuttujien vaihtelun yhtenäisyyttä. Korrelaatiomatriisin tarkastelussa on huomioitu Bartlettin sväärisyystesti ja Kaiserin testi (KMO). Latausten suunta on pyritty saamaan mahdollisimman suureksi Varimax-rotation avulla. (Metsämuuronen 2003, 517–523; Tähtinen & Isoaho 2001; Alkula ym. 1995.) Linearisessa regressioanalyysissä väkivallan pelkoja on käsitelty kuitenkin keskiarvomuuttujana, joka on muodostettu ottaen mukaan kaikki mittarin yksittäiset osiot. Väkivallan pelkojen keskinäisiä riippuvuuksia tarkasteltiin lisäksi korrelaatioiden avulla. Näin oli mahdollista löytää mahdollisesti piiloon jääviä yhteyksiä ja saada lisätukea tulosten tulkinnalle. (ks. myös Heiskanen 2002.)

Tutkielmassa käytetyt mittarit tarkastelivat sosiaalista pääomaa, luottamusta ja väkivallan pelkoja. Muuttujat oli luokiteltu likert-asteikolla (1–5), jossa ainoastaan ääriarvoille on annettu sanallinen muoto (ks. liite 1). Luottamuksen tarkastelussa otettiin huomioon läheisiä ihmissuhteita ja verkostosuhteita kuvastavaa luottamusta ja systeemistä luottamusta eli luottavaisuutta instituutioihin ja niiden edustajiin (Luhmann 1979; Giddens 1990). Muuttujien tulkinnan suunta on käännetty siten, että suurin arvo merkitsee vahvinta luottamusta (5=”*voi luottaa täysin*”) ja pienin arvo heikointa (1=”*ei voi olla liian varovainen*”). Läheisiin ihmissuhteisiin ja verkostosuhteisiin liittyvän luottamuksen osalta vastaajilta tiedusteltiin ”*voivatko he luottaa seuraaviin ihmisiin, vai onko niin, ettei heidän suhteensa voi olla liian varovainen*”. Huomion kohteena olivat ”*ihmiset yleensä*”,

---

<sup>30</sup> Vrt. esim. Franklin ym. (2008) ja Hawdon & Ryan (2009).

<sup>31</sup> ks. Metsämuuronen (2003) faktorianalyysin ja pääkomponenttianalyysin eroista ja yhtäläisyyksistä.

*”perheenjäsenet”, ”hyvät ystävät”, ”työtoverit”, ”muut tuttavat”, ”internetissä tavatut henkilöt, joita ei ole tavattu kasvotusten” ja ”kadulla ja kaupungilla kohdatut ihmiset”.* Systemistä luottamusta eli luottavaisuutta arvioitiin kysymällä, *”missä määrin asuinalueen viranomaisiin voi luottaa”*. Näitä viranomaistahoja edustivat *”opettajat ja muu opetushenkilökunta”, ”poliisi”, ”sosiaaliviranomaiset” ja ”kunnallisviranomaiset”*.

Sosiaalista pääomaa arvioitiin vastaajien *”paikallisyhteisöön liittyvinä väittäminä”*. Mittari koostui kuudesta kysymyksestä<sup>32</sup>. Vastaajia pyydettiin arvioimaan *”kuinka ylpeitä he ovat asuinalueensa jäsenyydestä”, ”luottavatko he naapureihin”, ”tuntevatko he kuuluvansa paikallisyhteisöön”, ”jakavatko he samat arvot naapureiden kanssa”, ”onko asuinalue hyvä paikka asua” ja ”tekevätkö ihmiset paljon yhteistyötä asuinalueella”*. Analyysivaiheessa vastausvaihtoehdot on käännetty. Pienin arvo edustaa heikkoa sosiaalista pääomaa (1=”täysin eri mieltä”) ja suurin arvo vahvaa sosiaalista pääomaa (5=”täysin samaa mieltä”).

Vastaajien väkivallan pelkoja lähestyttiin *”pelko- ja riskikokemuksina”*. Väkivallan pelon mittari sisälsi kuusi yksittäistä väkivallan pelkoa mittaavaa muuttujaa<sup>33</sup>. Huomio kohdistui vastaajien *”mielipiteisiin”* siitä kuinka *”huolissaan”* he olivat, että *”heidän kotiinsa*

---

<sup>32</sup> Oksanen ja Räsänen (2008) käyttivät mittaria paikallisyhteisön kiinteyden kuvauksena. Ymmärrän sosiaalisen pääoman tutkielmassa sateenvarjokäsitteenä, joka koostuu ennen kaikkea vastavuoroisuuden käsityksistä ja emotionaalisesta asuinalueen kuvauksesta (ks. Taylor 2002; Putnam 2000; Delanty 2003). Toisaalta käsitelen mittaria myös keskiarvomuuttujana, jolloin yksittäiset ”ainekset” sulautuvat osaksi sateenvarjokäsitettä eli sosiaalista pääomaa.

<sup>33</sup> Käsitteellisen valinnan taustalla on pelkojen kehystäminen nimenomaan väkivallan ympärille ja väkivallan eksplikointi (vrt. rikollisuuden pelko). Myös OPTL:n toteuttamien kansallisten uhritutkimusten yhteydessä puhutaan väkivallan pelosta (ks. Sirén ym. 2007; Heiskanen 2002). Englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa en törmännyt ´fear of violence´ -käsitteeseen. Hyvä pelkokysymyksen tulisi ottaa huomioon väkivallan pelon emotionaalinen ulottuvuus. Lisäksi omakohtaisen pelon jäsentäminen on mahdollisesti helpompaa, joten kysymykset olisi hyvä muotoilla nimenomaan haastateltavan henkilökohtaisia tuntemuksia tarkasteleviksi. (Heiskanen 2002, 178, 181.) Kyselylomakkeessa puhutaan pelko- ja riskikokemuksista. On syytä huomioda, että itse kysymyksissä pelko-sana ei esiintynyt (ks. myös Sirén ym. 2007, 24).

*murtaudutaan ja sieltä varastetaan jotain”, ”he joutuvat väkivallan kohteeksi iltaisin kodin ulkopuolella”, ”he joutuvat perheenjäsenen tekemän väkivallan kohteeksi”, ”väkivallan kohtaamisesta työtehtävissä”, ”sukupuolisen ahdistelun kohteeksi joutumisesta” ja ”Jokelan koulusurmien ja Myyrmannin pommiräjähdyksen kaltaisten tapahtumien toistumisesta”. Ainoastaan viimeinen kysymys on puuttunut kansallisten uhritutkimusten väkivallan ja rikollisuuden pelkoa tarkastelevasta osiosta. Muilta osin mittari ja kysymyksenasettelu on sama<sup>34</sup> (ks. Heiskanen 2002; Sirén ym. 2007).*

Analyysivaiheessa tulkinnan suunta on käännetty siten, että pienin arvo ilmaisee väkivallan pelkojen poissaoloa (*1=ei lainkaan huolissaan*) ja suurin arvo ilmaisee voimakkainta pelkoa (*5=erittäin paljon huolissaan*). Tulososiossa olen yhdistänyt tulkinnassani arvot 4 ja 5 (hyvin huolestuneiden ryhmä). Kutsun keskimmäisen arvon (3) antaneiden ryhmää jonkin verran huolestuneina. Kahden pienimmän arvon antaneiden ryhmä (1 ja 2) ei ole juuri huolissaan väkivallasta (ks. kuviot 3 ja 4).

**Taulukko 1.** Mittareiden reliabiliteettikertoimet

Osio	Väittämien lkm	Naiset (n=157)	Miehet (n=168)
		$\alpha$	$\alpha$
Luottamus	7	0.820	0.822
Luottavaisuus	4	0.798	0.832
Sosiaalinen pääoma	6	0.852	0.838
Väkivallan pelko	6	0.695	0.742

<sup>34</sup> Tutkielmassa kysymyksiä ei ole tarkennettu sen mukaan, miten usein ja esimerkiksi mihin vuorokauden aikaan huolestuneisuutta koetaan (vrt. Piispa ym. 2006, 124).

### 3.7 Eettiset näkökulmat

Sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa kohdataan arkoja asioita ja teemoja, joiden tutkiminen on kuitenkin tärkeää. Sosiologinenkin tutkimus on sidoksissa erilaisiin tiedonintresseihin. Tutkielman tapauksessa huomio kiinnittyy paikallisyhteisön vuorovaikutussuhteiden tarkasteluun. (Pietarinen 2002, 64). On esitetty, että äkillisten kriisien jälkeen julkinen keskustelu on usein poliittisesti ja moraalisesti painottunutta (Joas 2008). Tilastollisen tutkimuksen vahvuus eettisesti herkissä asioissa liittyy henkilön anonymiteetin suojaan. Yksittäiset vastaajat eivät ole toisin sanoen tunnistettavissa. Toisaalta tilastollinen tapa saattaa menettää tuntuman yksilöllisiin kokemuksiin ja tarinoihin, joten matemaattinen tulosten esitystapa voi sensitiivisten aihealueiden kohdalla herättää jopa suuttumustakin. (Pietarinen 2002, 62.)

Kysely on toteutettu puoli vuotta koulusurman jälkeen, jolloin suurin mediakohu aiheen ympäriltä oli nähdäkseni laantunut. Ajallisen etäisyyden voi ajatella antaneen vastaajille etäisyyttä aiheeseen ja paikallisyhteisölle tilaa toipua. Tutkimusmielessä tärkeän aiheen selvittäminen ja uudelleen esille ottaminen voi kuitenkin herättää ärtymystä. Vastaajilla tuleekin olla mahdollisuus kieltäytyä osallistumasta kyselyihin. Toinen ajallinen elementti liittyy kirjallisten raporttien valmistumiseen, joka on tavallaan jälkikäteen reagointia ja tulkintaa vuoden tai kahdenkin viiveellä. Ja tulosten esittäminen on aina eettinen kysymys. Tutkijan tulisi olla tietoinen menetelmien rajoituksista. Aineisto ei puhu, vaan se mitä esitetään ja tulkitaan on viime kädessä tutkijan toimintaa. (Pietarinen 2002, 59; Rolin 2002, 97-98.)

## 4 TUTKIMUSTULOKSET

### 4.1 Vastajaat

#### 4.1.1 Sosiodemografiset muuttajat

Kyselytutkimukseen osallistuneiden naisten ikä vaihteli 18 ikävuodesta 74 ikävuoteen (ka 48.2, kh 14.4). Miesvastaajien iän vaihteluväli oli vastaavasti 22–74 (ka 51.8, kh 12.4). Naisvastaajien kohdalla (ks. taulukko 2) 35–54-vuotiaat muodostivat suurimman ikäryhmän. Miesten osalta suurin ikäryhmä sen sijaan olivat 55–74-vuotiaat. Tosin ero 35–54-vuotiaisiin jäi pieneksi. Huomion arvoista on, että alle 35-vuotiaat osoittautuivat pienimmäksi ikäryhmäksi niin nais- kuin miesvastaajienkin kohdalla. Naisista tähän ryhmään kuului vielä viidesosa kaikista kyselyyn vastanneista naisista. Sen sijaan miesten kohdalla nuoret aikuiset muodostivat ainoastaan kymmenesosan kaikista kyselyyn vastanneista miehistä. Nais- ja miesvastaajien ikäryhmien eroavaisuus osoittautui tilastollisesti melkein merkitseväksi ( $p < 0.05$ ). Toisena taustamuuttujana tarkasteltiin naisten ja miesten parisuhteessa elämistä. Naisvastaajista selvästi yli puolet (61 %) ilmoitti elävänsä joko avio- tai avoliitossa. Miehistä parisuhteessa eläviä oli sen sijaan tilastollisesti erittäin merkitsevä enemmistö (80 %) vastanneista.

Paikkakunnalla asumista tarkasteltiin sekä asumismuodon että nykyisessä kodissa asumisen keston perusteella. Naisten ja miesten väliset erot osoittautuivat tilastollisesti erittäin merkitseviksi molempien muuttajien kohdalla. Naisvastaajista hieman yli puolet (52 %) asui omakotitalossa, joten ero pari-, rivi- tai kerrostaloissa asuvien naisten ryhmään jäi pieneksi. Miehistä valtaosa (70 %) ilmoitti asuvansa omakotitalossa. Nykyisessä kodissa asumisen kesto noudatteli asumismuodon eroja. Hieman yli puolet naisista ilmoitti asuneensa nykyisessä asunnossaan vähintään kuusi vuotta. Miesvastaajista nykyisessä kodissaan kuusi vuotta enemmän asuneita oli reilusti yli puolet (67 %) vastanneista.

Hieman alle puolet (48 %) naisvastaajista ilmoitti, että heillä asuu kotona lapsia. Miesten vastaava ryhmä jäi aavistuksen pienemmäksi (43 %). Koulutustason osalta sukupuolten erot eivät myöskään olleet tilastollisesti merkitseviä. Yli kolme neljäsosaa naisvastaajista (79 %) ja miehistä tasan kolme neljäsosaa oli suorittanut vähintään toisen asteen koulutuksen.

Vastaajien työelämään osallistumista tarkasteltiin palkkatyössä käynnin avulla. Selkeä enemmistö naisista (63 %) ja miehistä (71 %) oli kävi työssä.

**Taulukko 2.** Sosiodemografisten tekijöiden tarkastelu

Muuttujat	NAISET (n=157) % (n)	MIEHET (n=168) % (n)	p
<b>Ikä</b>			.034*
18–34 v.	20.9 (32)	10.9 (18)	
35–54 v.	42.5 (65)	43.0 (71)	
55–74 v.	36.6 (56)	46.1 (76)	
<b>Elää parisuhteessa</b>			.000***
Ei	38.9 (61)	20.1 (34)	
Kyllä	61.1 (96)	79.8 (134)	
<b>Asuintalo</b>			.001***
Omakotitalo	51.6 (81)	69.5 (116)	
Muu	48.4 (76)	30.5 (51)	
<b>Asunut nykyisessä kodissa</b>			.005**
5v. tai vähemmän	48.4 (75)	32.7 (55)	
6v. tai enemmän	51.6 (80)	67.3 (113)	
<b>Lapsia kotona</b>			.435
Ei	52.2 (82)	57.1 (96)	
Kyllä	47.8 (75)	42.9 (72)	
<b>Koulutus</b>			.426
Korkeintaan peruskoulu	21.1 (32)	25.0 (41)	
Muu	78.9 (120)	75.0 (123)	
<b>Päätoimi</b>			.190
Palkkatyössä	63.2 (98)	70.7 (116)	
Ei palkkatyössä	36.8 (57)	29.3 (48)	

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Pearsonin khiin neliö –testin avulla.

\* p<0.05, \*\* p<0.01, \*\*\* p<0.001

#### 4.1.2 Väkivaltakokemuksiin ja koulusurmaan liittyvät muuttujat

Taulukossa 3 on esitetty naisten ja miesten kohtaaman väkivallan yleisyyttä viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Väkivaltakokemukset pitävät sisällään loukkaavana koetun koskettelun ja tuntemattoman tai tutun henkilön uhkailun tai kimppuun käymisen. Lisäksi taulukossa on esitetty vastaajien käsityksiä koulusurmista.

**Taulukko 3.** Väkivaltakokemusten ja koulusurmaan liittyvien näkemysten vertailu

	<b>NAISET</b> <b>(n=157)</b> <b>% (n)</b>	<b>MIEHET</b> <b>(n=168)</b> <b>% (n)</b>	<b>p</b>
<b>Kohdannut uhkailua/ väkivaltaa</b>			.018*
Ei	74.2 (115)	85.0 (142)	
Kyllä	25.8 (40)	15.0 (25)	
<b>Koulusurma oli yksittäinen tragedia</b>			.016*
Ei	46.5 (83)	32.9 (112)	
Kyllä	53.5 (72)	67.1 (55)	
<b>Olisiko tapaus ollut estettävissä</b>			1.000
Ei	55.9 (81)	55.9 (90)	
Kyllä	44.1 (64)	44.1 (71)	
<b>Kuoliko läheinen koulusurmassa</b>			.127
Ei	61.5 (96)	70.1 (117)	
Kyllä	38.5 (60)	29.9 (50)	

Merkitsevyytaso (p) on määritelty Pearsonin khiin neliö –testin avulla.

\* p<0.05, \*\* p<0.01, \*\*\* p<0.001

Joka neljäs (26 %) naisvastaaja ilmoitti kohdanneensa uhkailua, väkivaltaa tai mahdollisesti molempia viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana. Miesten ryhmässä uhkailua, väkivaltaa tai mahdollisesti molempia kohdanneita oli noin joka kuudes vastanneista. Ero naisten ja miesten välillä osoittautui tilastollisesti melkein merkitseväksi (p<0.05).

Enemmistö naisista (54%) ja miehistä (67 %) oli sitä mieltä, että koulusurma oli yksittäinen tragedia. Toisaalta vain hieman vajaa puolet naisvastaajista arvioi, ettei kyseessä ollut pelkästään yksittäinen tragedia (p<0.05). Huomion arvoista on, että tapauksen estettävyyden osalta naisten ja miesten näkemykset olivat täysin yhtenevät. Enemmistön (56 %) mielestä koulusurmatapaus ei olisi ollut estettävissä. Naisvastaajista 39 % ja miesvastaajista 30 % ilmoitti läheisen tai tuttavän kuolleen koulusurmassa.

## 4.2 Luottamus ja luottavaisuus

Seuraavaksi siirryn tutkielman varsinaisten tutkimuskysymysten tarkasteluun. Ensimmäinen tehtävä oli selvittää miten luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muodostuminen eroaa naisilla ja miehillä. Taulukko 4 osoittaa, ettei naisten (ka 3.2/ kh 0.6) ja miesten (ka 3.2/ kh 0.6) ”yleistyneessä luottamuksessa” ollut havaittavaa eroa. Tuloksen perusteella naisten ja miesten luottamuksen saamaa kokonaiskeskiarvoa voitaneen kuvata

melko vahvaksi. Kuva luottamuksen osalta tarkentuu, kun huomio kohdistetaan luottamuksen muodostumiseen läheisissä ihmissuhteissa ja luottamusverkostoissa.

**Taulukko 4.** Naisten ja miesten luottamussuhteet

	Keskiarvo (Keskiahajonta)		
	NAISET (n=157)	MIEHET (n=168)	p
<b>LUOTTAMUS</b>	<b>3.2 (0.6)</b>	<b>3.2 (0.6)</b>	.703
Ihmiset yleensä	2.9 (1.0)	3.0 (1.0)	.327
Perheenjäsenet	4.8 (0.4)	4.9 (0.4)	.318
Hyvät ystävät	4.5 (0.7)	4.3 (0.9)	.015*
Työtoverit	3.6 (1.0)	3.7 (1.1)	.256
Muut tuttavat	3.2 (1.0)	3.3 (1.0)	.495
Vieraat internetissä	1.3 (0.6)	1.3 (0.6)	.896
Ihmiset kadulla/ kaupungilla	2.1 (1.0)	1.9 (1.0)	.128

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Anova F-testillä, \*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

Tulkintaohje: (1–5) 1= ei voi olla liian varovainen , 5= voi luottaa täysin

Luottamusta mittaavien yksittäisten muuttujien osalta oli havaittavissa, että erot naisten ja miesten välillä olivat pieniä. Luottamus ihmisiin yleensä osoittautui melko vahvaksi. Erityisen vahvaksi osoittautuivat naisten ja miesten luottamus suhteessa perheenjäseniin sekä hyviin ystäviin. Toisin sanoen luottamus oli suurinta suhteessa läheisiin henkilöihin, joiden kanssa vastaajat ovat säännöllisesti kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa. Lisäksi naisten luottamus hyviin ystäviin oli tilastollisesti melkein merkitsevästi vahvempaa (p<0.05).

Nais- ja miesvastaajien luottamusta työtovereihin ja muihin tuttaviin voisi kutsua vähintään keskivahvaksi. Luottamus työtovereihin näyttäytyi hieman vahvempana. Vuorovaikutussuhdetta työtovereihin ja muihin tuttaviin kuvastanee myös säännöllinen kasvokkaisuus, ja jossa henkilökohtaisen tiedon määrä toisesta mahdollisesti kasvaa. Toisaalta tietty epäsäännöllisyys varmastikin korostuu tuttavien kohdalla. Vaikka sisältö jääkin hieman epävarmaksi, ymmärrän tuttavat henkilöinä, joihin saatetaan tutustua esimerkiksi ystävien ja perheenjäsenten harrastuksien kautta.



Luottamus ihmisiin, joihin vastaajilla ei ole säännöllistä kasvokkaista kontaktia, oli selvästi heikointa. Erityisesti luottamus internetissä tavattuihin vieraisiin henkilöihin osoittautui erittäin heikoksi sekä naisten (ka 1.3, kh 0.6) että miesten (ka 1.3, kh 0.6) kohdalla. Kadulla ja kaupungilla satunnaisesti kohdattuihin ihmisiin luotettiin myös melko vähän.

Taulukossa 5 on tarkasteltu nais- ja miesvastaajien luottavaisuutta eli systeemistä luottamusta institutionaalisten ammattiryhmien edustajiin. Naisten yleinen luottavaisuus (ka 3.8, 0.7) oli tilastollisesti melkein merkitsevästi miehiä (ka 3.6, kh 0.8) vahvempaa. Luottavaisuuden saama kokonaiskeskiarvo osoittautui edellä kuvattua ”yleistynyttä” luottamusta vahvemmaksi. Yksittäisten muuttujien kohdalla huomion arvoista on, että luottavaisuus kyselyssä selvitettyyn neljän eri ammattiryhmän edustajiin oli nais- ja miesvastaajien kohdalla vähintäänkin melko vahvaa. Vahvinta luottavaisuus naisilla ja miehillä oli poliisiin. Luottavaisuus opetushenkilökuntaa kohtaan oli lähes samaa tasoa. Naisten luottavaisuus sosiaaliviranomaisia (ka 3.7, kh 0.9) kohtaan oli tilastollisesti merkitsevästi vahvempaa kuin miehillä (ka 3.4, kh 1.0). Keskiarvovertailun perusteella luottavaisuus oli heikointa kunnallisviranomaisia kohtaan. Toisaalta keskiarvo kertoo sekä nais- että miesvastaajien kohdalla kuitenkin vähintään keskivahvasta luottavaisuudesta.

**Taulukko 5.** Naisten ja miesten luottavaisuuden rakentuminen

	Keskiarvo (Keskihajonta)		
	NAISET (n=157)	MIEHET (n=168)	p
<b>LUOTTAVAISSUUS</b>	<b>3.8 (0.7)</b>	<b>3.6 (0.8)</b>	.016*
Opetushenkilökunta	4.0 (0.8)	3.9 (0.9)	.325
Poliisi	4.2 (0.8)	4.0 (1.0)	.075
Sosiaaliviranomaiset	3.7 (0.9)	3.4 (1.0)	.004**
Kunnallisviranomaiset	3.3 (0.9)	3.2 (1.1)	.159

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Anova F-testillä, \*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

Tulkintaohje: (1–5) 1= ei voi olla liian varovainen , 5= voi luottaa täysin

### 4.3 Sosiaalinen pääoma

Sosiaalisen pääoman osalta tarkasteltiin nais- ja miesvastaajien käsityksiä erilaisin paikallisyhteisöä kuvaavien väittämien avulla. Sosiaalinen pääoma piti sisällään naisten ja miesten käsityksiä asuinalueestaan ja vastavuoroisuudesta ja sitä, miten he esimerkiksi tunsivat kuuluvansa paikallisyhteisöön. Taulukosta 6 on nähtävissä, että naisten ja miesten sosiaalisen pääoman kokonaiskuva osoittautui myös melko vahvaksi. Lisäksi havaitut erot nais- ja miesvastaajien välillä olivat vähäistä, ja joista yksikään osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi.

**Taulukko 6.** Sosiaalinen pääoma

	Keskiarvo (Keskihajonta)		p
	NAISET (n=157)	MIEHET (n=168)	
<b>SOSIAALINEN PÄÄOMA</b>	<b>3.6 (0.8)</b>	<b>3.6 (0.7)</b>	.573
Ylpeä asuinalueen jäsenyydestä	3.7 (1.1)	3.8 (1.0)	.540
Luottamus naapureihin	3.7 (1.0)	3.8 (0.9)	.160
Tunne paikallisyhteisöön kuulumisesta	3.5 (1.1)	3.6 (1.0)	.552
Arvojen jakaminen naapureiden kanssa	3.3 (0.9)	3.2 (0.9)	.193
Asuinalue on hyvä paikka asua	4.2 (1.0)	4.3 (0.8)	.107
Ihmiset tekevät yhteistyötä	3.0 (1.1)	2.9 (1.0)	.465

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Anova F-testillä, \*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

Tulkintaohje: (1–5) 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä

Korkeimman arvon sai asuinalueita asuinpaikkana mittaava kysymys. Se erottui myönteisimpänä yksittäisistä paikallisyhteisöön sitoutumista kuvaavista muuttujista sekä nais- (ka 4.2, kh 1.0) että miesvastaajilla (ka 4.3, kh 0.8). Emotionaalisesti korostuneet tekijät kuten ylpeys asuinalueen jäsenyydestä ja tunne paikallisyhteisöön kuulumista olivat vahvaa. Näillä tekijöillä oli havaittavissa myös melko vahvaa keskinäistä lineaarista riippuvuutta ( $r = 0,54/0,62$ , ks. liite 3). Myös luottamus naapureihin oli vahvaa. Heikoimman arvon sai naisten ja miesten arvio ihmisten yhteistyön tekemisestä paikallisyhteisössään. Toisaalta naisten (ka 3.0, kh 1.1) ja miesten (ka 2.9, kh 1.0) näkemys vastavuoroisuuden suhteen vaikuttaisi kuitenkin myönteiseltä. Myös muiden sosiaalisen pääoman osatekijöiden osalta oli havaittavissa melko vahvaa lineaarista riippuvuutta.

## 4.4 Väkivallan pelko

### 4.4.1 Naisten ja miesten väkivallan pelkojen vertailu

Toisen tutkimuskysymyksen avulla oli tarkoitus jäljittää naisten ja miesten väkivallan pelkojen muodostumista. Naisten väkivallan pelkojen keskiarvo osoittautui tilastollisesti erittäin merkitsevästi miehiä suuremmaksi ( $p < 0.001$ ). Myös väkivallan pelkojen yksittäisiä muotoja kohtaan tunnettu huoli oli vahvasti yhteydessä sukupuoleen. Taulukosta 6 nähdään, että pois lukien perheenjäsenen väkivaltaisuuden ja kotiin murtautumisten pelot, naisvastaajien väkivallan pelkojen keskiarvot olivat miesvastaajien keskiarvoja tilastollisesti merkitsevästi suurempia.

**Taulukko 7.** Naisten ja miesten väkivallan pelko.

	Keskiarvo (Keskiahjonta)		p
	NAISET (n=157)	MIEHET (n=168)	
<b>VÄKIVALLAN PELKO</b>	<b>2.3 (0.7)</b>	<b>2.0 (0.7)</b>	.000***
Kotiin murtautuminen	2.6 (1.1)	2.5 (1.1)	.242
Väkivalta iltaisin kodin ulkopuolella	2.8 (1.1)	2.3 (1.1)	.000***
Perheenjäsenen väkivaltaisuus	1.2 (0.7)	1.2 (0.7)	.834
Väkivalta työtehtävissä	1.9 (1.1)	1.5 (1.0)	.005**
Sukupuolinen ahdistelu	1.9 (1.0)	1.2 (0.7)	.000***
Koulusurman ja Myyrmannin tapahtumien toistuminen	3.3 (1.2)	2.9 (1.3)	.003**

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Anova F-testillä; \* $p < 0.05$ , \*\* $p < 0.01$ , \*\*\* $p < 0.001$

Tulkintaohje: (1–5) 1= ei lainkaan huolissaan, 5= erittäin paljon huolissaan

Keskiarvovertailussa yksittäisistä muuttujista vahvin pelko naisilla (ka 3.3, kh 1.2) ja miehillä (ka 2.9, kh 1.3) liittyi koulusurman ja Myyrmannin pommiräjähdyksen kaltaisten tapahtumien toistumiseen. Myös kotiin murtautumisen ja ilta-aikaan kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan osalta naisten ja miesten pelot osoittautuivat kohtalaiseksi.

Nais- ja miesvastaajien pelko perheenjäsenen väkivaltaisuudesta osoittautui lähes olemattomaksi. Pelko seksuaalinen ahdistelun kohteeksi joutumisesta oli naisvastaajilla melko lievää (ka 1.9, kh 1.0). Miesvastaajilla tämänkään tyyppistä pelkoa ei ollut

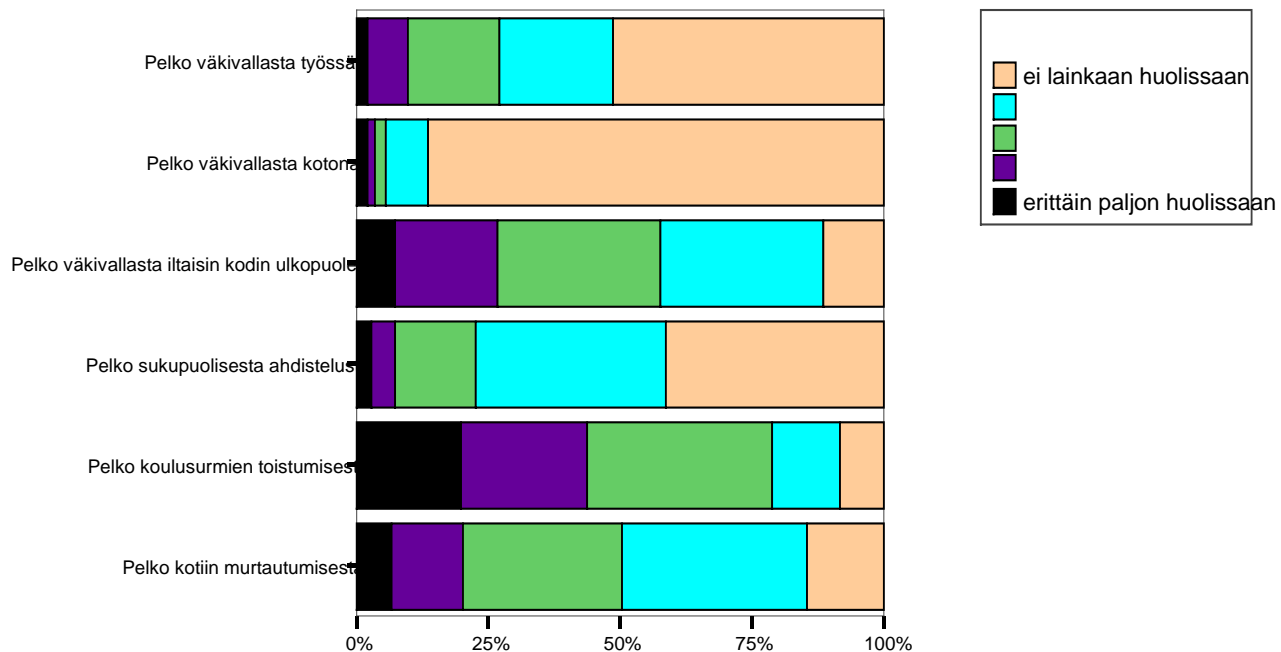
havaittavissa. Pelko väkivallan kohteeksi joutumisesta työtehtävissä oli naisilla melko lievä. Miesvastaajien huoli jäi tältäkin osin melko niukaksi.

#### 4.4.2 Väkivallan pelkojen jakaumat

Seuraavaksi naisten ja miesten väkivallan pelkoja on tarkasteltu graafisesti pylväskuvioiden avulla, jotta yksittäisten pelkojen jakaumat tarkentuvat. On syytä vielä korostaa, että tulkinnan kannalta liikutaan siinä mielessä harmaalla alueella, että varsinaisessa kyselylomakkeessa ainoastaan ääriarvoille oli annettu sanallinen muoto.

##### Naiset

Vahvimmat pelot naisilla kohdistuivat väkivallan yleispelkoihin. Kuviosta 3 nähdään, että pelko koulusurmien ja Myyrmannin kaltaisten tapausten toistumisesta esiintyi yleisimmin. Hieman alle puolet naisvastaajista (43,5 %) oli hyvin huolissaan (arvot 4 ja 5) tämän tyyppisten väkivallan tekojen toistumisesta. Lisäksi reilu kolmannes (35,1 %) oli ainakin jonkin verran huolestunut. Toiseksi vahvin pelko naisilla liittyi iltaisin kodin ulkopuolella tapahtuvaan väkivaltaan. Tämän pelon kohdalla hyvin huolestuneita oli reilu neljännes (26,5 %). Jonkin verran huolestuneiden ryhmä oli aavistuksen pienempi (31,0 %) kuin edellä käsitellyn koulusurmien toistumisen kohdalla. Joka viides nainen (20 %) oli hyvin huolissaan kotimurroista. Jonkin verran huolestuneita oli tämänkin pelon kohdalla lähes kolmannes (30,3 %).



**Kuvio 3.** Naisten väkivallan pelkojen prosenttijakaumat

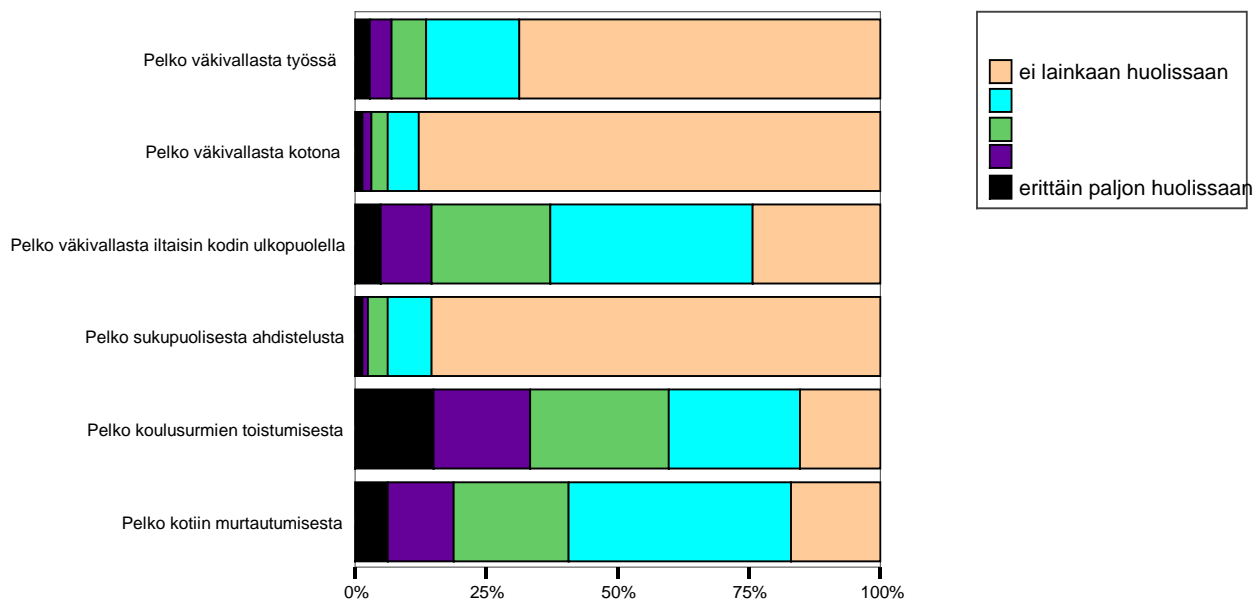
Erityisten pelkojen kohdalla suurin huoli naisilla liittyi työssä kohdattuun väkivaltaan. Reilu neljäsosa naisista oli joko hyvin huolissaan (9,4 %) tai ainakin jonkin verran huolestunut (17,4 %). Sukupuolista ahdistelua kohtaan tunnettu pelko oli lähes tulkoon vastaavalla tasolla. 7,2 % oli hyvin huolissaan ja 15,1 % ainakin jonkin verran huolestunut sukupuolisen ahdistelun kohteeksi joutumisesta. Suurin osa naisista (94,7 %) ei ollut juuri lainkaan peloissaan perheenjäsenen väkivaltaisuudesta. Toisaalta noin viisi prosenttia tunsivat vähintään jonkin verran pelkoa läheisten mahdollisen väkivaltaisuuden johdosta.

### Miehet

Myös miehillä pelot kohdistuivat ennen kaikkea väkivallan yleispelkoihin. Joka kolmas (33,4 %) oli hyvin huolissaan koulusurmien kaltaisten tapahtumien toistumisesta, ja myös 26,2 % ilmoitti olevansa jonkin verran huolestunut (ks. kuvio 4). Toiseksi suurin pelko

liittyi kotimurtoihin. Vajaa viidesosa miehistä (18,5 %) oli hyvin huolestunut ja reilu neljäsosa (22 %) jonkin verran huolissaan. Kolmas yleispelko liittyi väkivaltaan iltaisin kodin ulkopuolella. 14,3 % miehistä oli hyvin huolissaan ja reilu neljäsosa ainakin jonkin verran huolissaan tämän tyyppisen väkivallan mahdollisuudesta.

Erityisen tason peloista vahvin huoli liittyi miesten kohdalla työtehtävissä ja työpaikalla mahdollisesti tapahtuvaan väkivaltaan. Hyvin huolestuneiden (6,7 %) ja jonkin verran huolestuneiden (6,7 %) miesten määrä osoittautui samansuuruiseksi. Sukupuolista ahdistelua ja perheenjäsenen mahdollista väkivaltaisuutta kohtaan tunnettu pelko olivat samaa luokkaa. Jälkimmäisen kohdalla hyvin huolestuneiden (3,0 %) miesten määrä oli hieman edellisen vastaavaa (2,4 %) suurempi. Toisaalta valtaosa miehistä ei ollut käytännössä juuri lainkaan huolissaan sukupuolisesta ahdistelusta (94 %) tai perheenjäsenen väkivaltaisuudesta (94 %).



**Kuvio 4.** Miesten väkivallan pelkojen prosenttijakaumat

#### 4.4.3 Väkivallan pelkorakenne ja pelkojen keskinäiset yhteydet

Taulukossa 8 on tarkasteltu naisten ja miesten pelkoja pääkomponenttianalyysin avulla. Latausrakenteissa on havaittavissa samankaltaisuus, mutta mielenkiintoinen ero liittyy ennen kaikkea latausten järjestykseen. Sekä naisilla että miehillä komponentit voi jakaa erityisiin ja läheisiin ihmissuhteisiin liittyväksi väkivallan peloksi ja väkivallan yleispeloksi. On myös havaittavissa, että naisten kohdalla selitysvoimaa kuvaavien kommunaliteettien arvot jäivät jonkin verran pienemmiksi.

Naisilla ensimmäinen pääkomponentti kuvaa yleisen tason pelkoja. Siinä latautuvat pelko kotiin murtautumisesta, katuväkivallan uhriksi joutumisesta ja koulusurmien kaltaisten tapahtumien toistuminen. Toisessa pääkomponentissa latautuvat pelko sukupuolisesta ahdistelusta ja työpaikalla väkivallan kohteeksi joutuminen. Myös pelko perheenjäsenen väkivaltaisuudesta on mukana naisten toisessa faktorissa. Lähisuhteissa tapahtuvaa väkivaltaa mittaavan muuttujan kommunaliteetti on heikoin.

Miesten ensimmäinen pääkomponentti kuvaa puolestaan erityispelkoja. Siinä latautuvat pelko lähisuhdeväkivallasta ja seksuaalisesta ahdistelusta. Toisessa pääkomponentissa latautuvat puolestaan yleispelkoja kuvaavat muuttajat. Pelko työpaikalla tapahtuvasta väkivallasta osoittautui miesten kohdalla selitysvoimaltaan heikoimmaksi, sijoittuen kummassakin pääkomponentissa tulkinnan kannalta hankalasti ”välimaastoon”.

Väkivallan peloilla on myös yhteydessä myös toisiinsa. Tarkastelussa on otettu huomioon korrelaatiokertoimen neliö. Naisten pelkojen kohdalla vahvin yhteys oli kotiin murtautumisen ja illalla kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan pelkojen välillä ( $r^2 = 0,31$ ). Seksuaalisen ahdistelun pelon yhteys illalla kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan pelkoon näkyi toiseksi vahvimpana. Tosin tältä osin selityskerroin jäi jo selvästi pienemmäksi ( $r^2 = 0,14$ ). Miesten pelkojen vahvimmat yhteydet löytyivät kotiin murtautumisen ja illalla kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan pelkojen ( $r^2 = 0,36$ ) sekä seksuaalisen ahdistelun ja perheenjäsenen väkivaltaisuuden pelkojen välillä ( $r^2 = 0,32$ ). Jälkimmäinen viittaa lukumääräisesti pieneen miesryhmään, jossa korostuvat lähisuhdeväkivallan pelot.

**Taulukko 8.** Väkivallan pelkojen rakenne. (PCA, Varimax-rotatio)

<b>Pääkomponentit</b>			
	<b>I</b>	<b>II</b>	<b>h2</b>
<b><u>Naiset</u></b>			
Kotiin murtautuminen	<b>0,815</b>	0,236	0,720
Väkivalta iltaisin kodin ulkopuolella	<b>0,758</b>	0,381	0,719
Perheenjäsenen väkivaltaisuus	0,185	<b>0,612</b>	0,409
Väkivalta työssä	-0,058	<b>0,719</b>	0,520
Sukupuolinen ahdistelu	0,270	<b>0,726</b>	0,599
Koulusurman ja Myyrmannin tapahtumien toistuminen	<b>0,738</b>	-0,071	0,550
<b>Ominaisarvot</b>	<b>2,468</b>	<b>1,050</b>	
<b>% kokonaisvaihtelusta</b>	<b>41,1</b>	<b>17,5</b>	<b>58,6</b>
<b><u>Miehet</u></b>			
Kotiin murtautuminen	0,171	<b>0,770</b>	0,623
Väkivalta iltaisin kodin ulkopuolella	0,273	<b>0,839</b>	0,778
Perheenjäsenen väkivaltaisuus	<b>0,909</b>	0,110	0,838
Väkivalta työssä	<b>0,589</b>	0,304	0,440
Sukupuolinen ahdistelu	<b>0,915</b>	0,116	0,851
Koulusurman ja Myyrmannin tapahtumien toistuminen	0,058	<b>0,708</b>	0,504
<b>Ominaisarvot</b>	<b>2,810</b>	<b>1,223</b>	
<b>% kokonaisvaihtelusta</b>	<b>46,8</b>	<b>20,4</b>	<b>67,2</b>



#### 4.5 Sosiodemografisten tekijöiden yhteys väkivallan pelkoihin

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli jäljittää sosiodemografisten muuttujien ja haavoittuvuuden sekä yhteisöllisten tekijöiden kuten luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteyksiä naisten ja miesten väkivallan pelkoon. Aluksi huomio kohdistuu sukupuolten sisäisiin eroihin keskiarvovertailuna. Tämän jälkeen tarkastellaan luottamuksen ja sosiaalisen pääoman mittareiden yhteyksiä pelkoihin korrelaatiotestin avulla. Lopuksi on esitetty lineaarisen regressioanalyysin avulla tehdyt mallit naisille ja miehille yhteisölliset tekijät ja sosiodemografiset tekijät yhdessä huomioituna.

##### Naiset

Ensimmäisenä tarkastelun kohteena oli ikäryhmien vertailu. Taulukosta 9 havaitaan, että nuoremmilla naisilla väkivallan pelkojen keskiarvo oli hieman suurempi kuin vanhemmissa ikäryhmissä. Parisuhteessa asuvien naisten pelko osoittautui puolestaan hieman yksin asuvia suuremmaksi. Kotona asuvien lasten mahdollisella olemassa ololla ei sen sijaan ollut vaikutusta. Edellä lueteltujen taustamuuttujien vertailussa mahdollisesti ilmenneet erot eivät osoittautuneet kuitenkaan tilastollisesti merkitseviksi.

Omakotitalossa asuvien pelko väkivallasta oli hieman pienempi kuin muun tyyppisissä taloissa asuvilla naisilla. Korkeintaan viisi vuotta nykyisessä kodissa asuneiden naisten (ka 2.4, kh 0.7) korkeampi huoli väkivallasta osoittautui tilastollisesti melkein merkitsevästi suuremmaksi kuin vähintään kuusi vuotta nykyisessä kodissa asuneiden naisten (ka 2.2, kh 0.5) huoli.

Koulutustaustalla, työelämään osallistumisella ja ammattiasemalla ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä naisten pelkokokemuksiin. Kuitenkin esimerkiksi korkeintaan peruskoulun käyneiden ja ei palkkatyössä olevien naisten väkivallan pelkojen keskiarvo osoittautui aavistuksen suuremmaksi kuin vähintään toisen koulutuksen käyneiden ja palkkatyössä olevien naisten.

**Taulukko 9.** Sosiodemografisten tekijöiden yhteys naisten (n=157) väkivallan pelkoihin

<b>Muuttujat</b>	<b>VÄKIVALLAN PELKO</b> <b>Ka / (kh)</b>	<b>p</b>
<b>Ikä</b>		.250
18–34 v.	2.5 (0.6)	
35–54 v.	2.2 (0.6)	
55–74 v.	2.3 (0.7)	
<b>Elää parisuhteessa</b>		.191
Ei	2.2 (0.6)	
Kyllä	2.4 (0.7)	
<b>Lapsia</b>		.705
Ei	2.3 (0.7)	
Kyllä	2.3 (0.6)	
<b>Asuintalo</b>		.078
Omakotitalo	2.2 (0.6)	
Muu	2.4 (0.7)	
<b>Asunut nykyisessä kodissa</b>		.019*
5v. tai vähemmän	2.4 (0.7)	
6v. tai enemmän	2.2 (0.5)	
<b>Koulutus</b>		.279
Korkeintaan peruskoulu	2.4 (0.9)	
Muu	2.3 (0.6)	
<b>Päätoimi</b>		.230
Palkkatyössä	2.3 (0.6)	
Ei palkkatyössä	2.4 (0.7)	
<b>Kohdannut uhkailua/ väkivaltaa</b>		.090
Ei	2.3 (0.6)	
Kyllä	2.5 (0.7)	
<b>Jokela oli yksittäinen tragedia</b>		.212
Ei	2.4 (0.6)	
Kyllä	2.2 (0.7)	
<b>Olisiko tapaus ollut estettävissä</b>		.019*
Ei	2.2 (0.7)	
Kyllä	2.5 (0.6)	
<b>Läheinen kuollut koulusurmassa</b>		.680
Ei	2.3 (0.6)	
Kyllä	2.3 (0.7)	

Merkitsevyystaso (p) on määritelty Anova F-testillä; \*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

Tulkintaohje: (1–5)      1= ei lainkaan huolissaan, 5 = erittäin paljon huolissaan

Aikaisemmat väkivallan ja uhkailun kokemukset nostivat hieman naisvastaajien pelkoja. Tulos ei tosin ollut tilastollisesti merkitsevää. Koulusurman mahdollinen estettävyys näkyi tilastollisesti melkein merkitsevänä tekijänä. Naisten, joiden mielestä koulusurma olisi ollut estettävissä, pelko osoittautui hieman suuremmaksi. Naisvastaajien läheisen tai tuttavan mahdollisella kuolemalla koulusurmassa ei osoittautunut tilastollisesti merkitseväksi.

### Miehet

Miesvastaajien kohdalla havaitaan ensimmäiseksi, että vanhempien kahden vanhimman ikäryhmän väkivallan pelko oli tilastollisesti melkein merkitsevästi suurempi kuin nuorimmassa ikäryhmässä ( $p < 0.05$ )<sup>35</sup>. Parisuhdetta ja perhetilannetta kartoittavien muuttujien osalta havaitaan, että yksin elävillä miehillä väkivaltahuolen keskiarvo oli aavistuksen suurempi kuin parisuhteessa olevilla. Asumismuodolla ei ollut yhteyttä miesten pelkoihin. Sen sijaan vähintään kuusi vuotta nykyisessä kodissa asuneiden (ka 2.1, kh 0.7) miesten pelko osoittautui suuremmaksi kuin korkeintaan viisi vuotta nykyisessä kodissa asuneiden (ka 1.7, kh 0.6,  $p < 0.01$ ). Korkeintaan peruskoulun käyneiden miesten pelko väkivallasta oli suurempi kuin toisen tai kolmannen asteen koulutuksen käyneillä ( $p < 0.05$ ). Työelämään osallistuminen ei tuottanut havaittavia eroja (ks. taulukko 10).

Lopuksi tarkasteltiin mahdollisten uhrikokemusten ja koulusurmia koskevien näkemysten yhteyttä miesvastaajien väkivallan pelkoihin. Pelko osoittautui hieman suuremmaksi niillä miesvastaajilla, jotka olivat kohdanneet viimeksi kuluneiden viiden vuoden aikana väkivaltaa tai uhkailua. Pelkojen keskiarvo oli aavistuksen korkeampi myös niillä miehillä, joiden mielestä koulusurmassa ei ollut kyse pelkästään yksittäisestä tragediasta. Kahden viimeksi mainitun taustamuuttujan kohdalla erot eivät kuitenkaan osoittautuneet tilastollisesti merkitseviksi. Näkemys, jonka mukaan koulusurmat olisivat olleet estettävissä, näkyi myös tilastollisesti melkein merkitsevästi suurempana huolena väkivallasta ( $p < 0.05$ ). Läheisen tai tuttavan kuolema koulusurmissa heijastui hieman näiden miesten väkivaltahuoleen.

---

<sup>35</sup> Post hoc –testinä käytetty Tukeyn testi vahvisti eron syntyvän nimenomaan suhteessa miesten nuorimpaan ikäryhmään.

**Taulukko 10.** Sosiodemografisten tekijöiden yhteys miesten (n=168) väkivallan pelkoihin

<b>Muuttujat</b>	<b>VÄKIVALLAN PELKO Ka / (kh)</b>	<b>p</b>
<b>Ikä</b>		.026*
18–34 v.	1.6 (0.3)	
35–54 v.	2.0 (0.7)	
55–74 v.	2.0 (0.7)	
<b>Elää parisuhteessa</b>		.140
Ei	2.1 (0.8)	
Kyllä	1.9 (0.6)	
<b>Lapsia</b>		.219
Ei	2.0 (0.7)	
Kyllä	1.9 (0.5)	
<b>Asunut nykyisessä kodissa</b>		.004**
5v. tai vähemmän	1.7 (0.6)	
6v. tai enemmän	2.1 (0.7)	
<b>Asuintalo</b>		.598
Omakotitalo	1.9 (0.6)	
Muu	2.0 (0.7)	
<b>Koulutus</b>		.021*
Korkeintaan peruskoulu	2.2 (0.7)	
Muu	1.9 (0.6)	
<b>Päätoimi</b>		.658
Palkkatyössä	2.0 (0.7)	
Ei palkkatyössä	1.9 (0.6)	
<b>Kohdannut uhkailua/ väkivaltaa</b>		.321
Ei	1.9 (0.7)	
Kyllä	2.1 (0.6)	
<b>Jokela oli yksittäinen tragedia</b>		.059
Ei	2.1 (0.7)	
Kyllä	1.9 (0.6)	
<b>Olisiko tapaus ollut estettävissä</b>		.028*
Ei	1.9 (0.6)	
Kyllä	2.1 (0.7)	
<b>Läheinen kuollut koulusurmassa</b>		.112
Ei	1.9 (0.7)	
Kyllä	2.1 (0.6)	

Merkitsevyytaso (p) on määritelty Anova F-testillä; \*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

Tulkintaohje: (1–5)

1= ei lainkaan huolissaan, 5 = erittäin paljon huolissaan

#### 4.6 Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteys väkivallan pelkoihin

Seuraavaksi tarkastellaan luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteyttä nais- ja miesvastaajien väkivaltahuoleen korrelaatiotestin avulla. Taulukosta 11 on nähtävissä, että luottamus ja sosiaalinen pääoma toimivat hieman eri tavoin naisten ja miesten osalta.

**Taulukko 11.** Luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yhteys väkivallan pelkoihin

<b>VÄKIVALLAN PELKO</b>		
	<b>Naiset (n=144–157)</b>	<b>Miehet (n=154–168)</b>
	Korrelaatio	Korrelaatio
	p	p
<b>Luottamus</b>	-.258 .001 <sup>***</sup>	-.305 .000 <sup>***</sup>
<b>Luottavaisuus</b>	-.285 .000 <sup>***</sup>	-.124 .112
<b>Sosiaalinen pääoma</b>	-.341 .000 <sup>***</sup>	-.164 .034 <sup>*</sup>

Merkitsevyystaso (p) on laskettu Pearsonin korrelaatiotestillä \* p<0.05, \*\* p<0.01, \*\*\* p<0.001

Naisten kohdalla luottamuksella, luottavaisuudella ja sosiaalisella pääomalla oli kohtalaista negatiivista riippuvuutta naisten väkivallan pelkoihin. Toisin sanoen esimerkiksi heikentynyt luottamus näkyi pelkojen kasvuna. Edellä lueteltujen kolmen tekijän osalta riippuvuus oli vahvinta sosiaalisen pääoman kohdalla. Tilastollisesti merkitsevä yhteys naisvastaajien kohdalla oli kaikkien kolmen tekijän osalta erittäin merkitsevää (p<0.001). Miehillä luottavaisuuden ja sosiaalisen pääoman (p<0.05) negatiivinen korrelaatio väkivallan pelkoihin jäi heikoksi. Luottamuksen suhteen negatiivinen korrelaatio oli sen sijaan kohtalaista, joka osoittautui myös tilastollisesti erittäin merkitseväksi (p<0.001).

#### 4.7 Muodostetut mallit

Lopuksi naisille ja miehille pyrittiin löytämään lineaarisen regressioanalyysin avulla mallit, jossa löydettäisiin vastaajien väkivallan pelkoja parhaiten selittävät tekijät. Tutkielmassa on käytetty askeltavaa menettelyä. Korrelaatioiden tarkastelusta on edetty siten, että luottamusta, luottavaisuutta ja sosiaalista pääomaa kuvaavista mittareista on otettu kaikki yksittäiset muuttujat analyysiin mukaan (ks. liite 3). Ensimmäinen askel on aloitettu muuttujalla, jonka korrelaatio väkivaltahuolen kanssa oli korkein. Muuttujien malliin sisällyttämisen kriteerinä on käytetty tilastollista merkitsevyyttä. Mittariosioiden jälkeen regressiomallin rakentamiseen on otettu mukaan sosiodemografiset taustamuuttujat, ikä ja mahdollinen väkivallan uhrikokemus. Näin on edetty kohti lopullista mallia eli päädytty tilanteeseen, jossa tilastollisen merkitsevyyden kriteerein yhtään muuttujaa ei ole enää voitu lisätä tai poistaa.

##### Naiset

Heikentynyt luottamus internetissä tavattuihin ihmisiin, joita vastaajat eivät ole tavanneet kasvotusten, osoittautui vahvimaksi yksittäiseksi selittäväksi muuttujaksi. Taulukosta 10 havaitaan, että tämä muuttuja yksinään selittää 14 prosenttia naisvastaajien väkivallan pelkojen vaihtelusta ( $p < 0.001$ ). Seuraavina tilastollisesti merkitsevinä selittävinä muuttujina lopulliseen regressiomalliin jäivät heikentynyt luottamus kunnallisviranomaisiin ja heikentynyt käsitys siitä, että oma paikallisyhteisö on hyvä asua. Huomion arvoista on, että lopulliseen mallin jäi siis yksi muuttuja kaikista kolmesta yhteisöllisiä tekijöitä kuvastavasta mittarista. Neljäntenä muuttujana mallissa on naisten väkivallan kokemus. Naisvastaajien väkivallan pelkoja selittävän mallin neljä muuttujaa onnistuvat selittämään 28 prosenttia naisten pelkojen vaihtelusta. Lopullinen regressiomalli osoittautui tilastollisesti merkitseväksi.

**Taulukko 12.** Regressiomalli naisten väkivallan pelkojen rakentumisesta. Askeltava regressioanalyysi. (n=144–157)

<b>Selittävä muuttuja</b>	<b>Regressiokerroin</b>	<b>t –testi</b>	<b>p</b>	<b>Kumulatiivinen R<sup>2</sup></b>
Luottamus internetissä tavattuihin ihmisiin	-.29	- 3.90	.000***	.14
Luottavaisuus kunnallisviranomaisiin	-.23	- 3.05	.003**	.20
Yhteisö on hyvä paikka asua	-.21	-2.86	.005**	.24
Väkivaltakokemus	.20	2.78	.006**	.28

F=14,3\*\*\* ; Estimaatin keskivirhe=0,5

\*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001

### Miehet

Miesvastaajien väkivallan pelkoja selittävässä mallissa selitysvoimaisimmaksi muuttujaksi osoittautui heikentynyt luottamus kadulla ja kaupungilla tavattuihin ihmisiin. Taulukko 11 osoittaa, että kyseinen muuttuja selittää 11 prosenttia miesten pelkojen vaihtelusta (p<0.001). Myös korkeampi ikä ja heikentynyt luottamus naapureihin osoittautuivat tilastollisesti merkitseviksi tekijöiksi. Heikentynyt luottamus kadulla ja kaupungilla tavattuihin ihmisiin sekä naapureihin ja korkeampi ikä selittävät 16 prosenttia miesten väkivallan pelkojen vaihtelusta. Myös miesten regressiomalli osoittautui tilastollisesti merkitseväksi.

**Taulukko 13.** Regressiomalli miesten väkivallan pelkojen rakentumisesta. Askeltava regressioanalyysi. (n=154–168)

Selittävä muuttuja	Regressiokerroin	t –testi	p	Kumulatiivinen R <sup>2</sup>
Luottamus kadulla ja kaupungilla tavattuihin ihmisiin	-.31	-4.26	.000***	.11
Ikä	.20	2.81	.016*	.13
Luottamus naapureihin	-.16	-2.17	.032*	.16

F=8,1\*\*\* ; Estimaatin keskivirhe=0,6

\*p<0.05, \*\*p<0.01, \*\*\*p<0.001



## 5 POHDINTA

Tutkielmassa pyrittiin hakemaan vastauksia kolmeen tutkimuskysymykseen, joita kaikkia kehysti sukupuolinäkökulman painottaminen. Ensimmäisenä tehtävänä oli jäljittää miten luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muodostuminen vaihtelee naisten ja miesten välillä. Toisessa tutkimuskysymyksessä huomion kohteena olivat naisten ja miesten väkivallan pelkojen eroavaisuudet. Kolmannessa vaiheessa väkivallan pelkoja tarkasteltiin sukupuolten sisällä ensinnäkin sosiodemografisten tekijöiden kautta. Huomio kohdistui lisäksi luottamuksen ja sosiaalisen pääoman vaikutukseen pelkojen rakentumisessa. Yhteisöllisten ja sosiodemografisten muuttujien vaikutuksia väkivallan pelkoihin arvioitiin lopuksi lineaarisen regressioanalyysin avulla, jossa naisille ja miehille rakennettiin väkivallan pelkoja voimakkaimmin selittävät mallit.

### 5.1 Luottamus ja sosiaalinen pääoma

Luottamuksen tarkastelun lähtökohtana oli jakaa ilmiö sosiologisen kehyksen mukaan henkilösuhteita kuvastavaan luottamukseen ja instituutioita kohtaan tunnettuun systeemiseen luottamukseen eli luottavaisuuteen. (Luhmann 1979; Giddens 1990; Misztal 1996; Sztompka 1999.) Tutkimuskysymyksen taustalla oli lisäksi kiinnostus solidaarisuuden kysymyksistä paikallisyhteisöä kohdanneen traumaattisen väkivaltatapahtuman jälkeen. Arviot äkillisten traumaattisten vaikutusta paikallisyhteisöön vaihtelevat (vrt. Hutchison & Bleiker 2008; Drabek 1986). Nopeat muutokset tarjoavat puhetilaa nykyhetkeä luotaaville aikalaisdiagnooseille, jossa systemaattinen tieto sekä moraalinen ja poliittisesti latautuneet esitykset sekoittuvat (Joas 2008). Tämä voi näkyä katkosten tai jatkuvuuden ylikorostamisena (Kiikeri & Ylikoski 2004). Adair (2008) on esittänyt, että sosiaalista integraatiota painottavissa keskusteluissa sukupuolinäkökulma saatetaan jättää tarkastelun ulkopuolelle. Paikallisyhteisön tasolla tapahtuneen jo sinänsä lukuisia prosesseja, joita ei tavoiteta ilman empiiristä tutkimusta. Koko paikallisyhteisöä tarkasteleva tutkimus esimerkiksi koulusurmien jälkeen on ollut vähäistä (Oksanen & Räsänen 2008; Muschert 2007).

Keskiarvovertailussa ensimmäinen mielenkiintoinen havainto kohdistui naisten ja miesten luottamuksen muotojen vaihteluun. Luottamus oli vahvasti yhteydessä sosiaaliseen etäisyyteen ja sosiaalisten suhteiden laatuun. Luottamus oli vahvinta läheisissä

ihmissuhteissa ja heikkeni sosiaalisen etäisyyden kasvun myötä. Arkielämän keskeisten ihmissuhteiden kohdalla luottamus vaikutti olevan vähintäänkin vahvaa. Myös luottamus ihmisiin yleensä ottaen oli melko vahvaa. Havainnot olivat yhteneviä kansallisten luottamuskyselyjen kanssa (ks. Ilmonen & Jokinen 2002, 201). Paikallisyhteisön tasolla tapahtuvien satunnaisten kohtaamisten kanssa luottamuksen muodostuminen onkin jo mutkikkaampi ilmiö.

Toinen mielenkiintoinen havainto tutkielman tuloksissa liittyi luottamuksen ja luottavaisuuden muodostumisen rakenteelliseen vastaavuuteen naisten ja miesten välillä (ks. taulukot 4 ja 5). Naisten ja miesten luottamuksen muodostumisessa ei ollut havaittavissa eroja yhtä poikkeusta lukuun ottamatta. Keskiarvot luottamuksen eri muuttujilla näyttivät toimivan samalla tavoin sosiaalisen etäisyyden kasvaessa tai lähetessä. Ainoastaan hyvien ystävien kohdalla naisten luottamus osoittautui tilastollisesti merkitsevästi suuremmaksi. Tähän oli vaikea muotoilla selkeää tulkintaa.

Luottamus muistuttaa luonteeltaan väkivallan pelkoja (ks. kuvio 2). On vaikea sanoa missä määrin luottamuksessa on kyse emotionaalisesta ja kognitiivisesta arviosta (Giddens 1990 ja Luhmann 1979; Kotkavirta 2000). On varmasti jo sinänsä rationaalista, ettei luota esimerkiksi internetin välityksellä tavattuihin henkilöihin. Sama pätee satunnaisiin kohtaamisiin kadulla. Ja kuitenkin luottamus ihmisiin yleensä oli kohtalaisen vahvaa. Ilmonen ja Jokinen (2002, 213) huomauttavat, että esimerkiksi Eurobarometreissa yleistynyttä luottamusta tutkitaan hyvin yleisluontoisella tavalla, unohtaen samalla ilmiön sosiaaliset kontekstit. Kohtalaisen heikko luottamus kadulla ja kaupungilla tavattuja ihmisiä kohtaan voisi resonoida jonkin verran sosiaalisen pääoman heikkojen siteiden ja solidaarisuuden muodostumisen haasteiden kanssa. Tämä tulkinta näyttäisi saavan hieman tukea väkivallan pelkojen tarkasteluissa. Tässä on yksi solidaarisuutta koskevan keskustelun haaste. Luottamussuhteiden muoto ja luonne tekevät ilmiöstä moniulotteisen. Solidaarisuus pitää sisällään reunaehdot, jonka myötä sen voidaan ajatella olevan sisäryhmäominaisuus (Adair 2008; Collins 2004a). Solidaarisuus on emotionaalista identiteetin rakentamista (Turner & Stets 2005). Identiteetti saattaa rakentua nimenomaan eroille. Solidaarisuus on sosiaalisena muotona huokoinen, jonka ylläpitäminen on haastavaa. (Collins 2004a.)

Kasvokkaisuuden ja kasvottomuuden dynamiikka (ks. Giddens 1990) tekee luottamuksen ilmiöstä mielenkiintoisen ja haasteellisen. Kasvokkaisuus ja sosiaalisten kontaktien runsas määrä ei lisää sosiaalista luottamusta automaattisesti (Halpern 2005, 266-267). Luottamus näyttäisi tutkielman tulosten perusteella olevan vahvasti sidoksissa kasvokkaisuuteen eli yhteiseen kokemuspohjaan, jossa toinen osapuoli ikään kuin tulee luottamuksen arvoiseksi. Toki täytyy muistaa, että on hankala määritellä optimaalista matemaattista pistettä esimerkiksi vahvalle humanistiselle luottamukselle (ks. Ilmonen & Jokinen 2002).

Naisten ja miesten luottamus yhteiskunnallisten instituutioiden edustajia kohtaan oli myös vahvaa. Tulokset tukivat erityisesti näkemystä vahvasta luottamuksesta poliisia kohtaan (ks. Kääriäinen 2008). Luottavaisuuden kokonaiskeskiarvon tilastollisesti melkein merkitsevä ero naisten ja miesten välillä näytti olevan yhteydessä miesten heikompaan luottamukseen suhteessa sosiaaliviranomaisiin. On vaikea sanoa syytä tähän, sillä luottamusta ei tarkasteltu esimerkiksi sosiodemografisten taustamuuttujien avulla. Toisaalta tarkoitus olikin muodostaa lähinnä yleisen tason kuvaus ilmiöstä ja verrata naisten ja miesten luottamuksen muotoutumien eroja. Ja luottamus sosiaaliviranomaisiakin kohtaan osoittautui melko vahvaksi myös miehillä.

Sosiaalista pääomaa kuvaavien muuttujien kohdalla oli edelleen havaittavissa rakenteellista samankaltaisuutta sukupuolten välillä. Ennen sosiaalisen pääoman käsitteen suosion kasvua, yhteisötason tarkasteluissa keskustelun kehyksenä ovat toimineet asuinalueen kuvaukset ja asuinalueeseen liitetyt arvostukset (Taylor 2002). Näiltä osin naisten ja miesten myönteiset näkemykset osoittautuivat vahvimiksi. Etenkin asuinalueetta hyvänä paikkana asua koskeva näkemys erottui sekä nais- että miesvastaajilla myönteisimmin. Putnam (2000) korostaa sosiaalisen pääoman yhtenä osatekijänä vastavuoroisuuden normeja (ks. myös Sampson ym. 1997). Tulkitsen näkemykset arvojen jakamisesta, luottamuksen naapureihin ja ihmisten yhteistyön tekemisestä tämän tyyppisen sosiaalisen pääoman aineksena. Käsitykset vastavuoroisuudesta saivat heikoimmat keskiarvot. Tosin näiltäkin osin naiset ja miehet olivat melko usein sitä mieltä, että ihmiset esimerkiksi jakavat samat arvot naapureiden kanssa ja tekevät yhteistyötä (taulukko 6). Tämä sosiaalisen pääoman muoto ja aines on tulkinnallisesti hyvin mielenkiintoinen. Voidaan ajatella, että heikentynyt käsitys vastavuoroisuudesta ja arvojen jakamisesta heikentävät sosiaalista pääomaa. Täytyy kuitenkin muistaa, että yhteisöt koostuvat moraalisisista

minuuksista (Ilmonen & Jokinen 2002, 25-26, 95; ks. myös Haatanen 2004). Kysymys palautuu jälleen osaksi solidaarisuuden problematiikkaa. Korostuneesti vahvan jaetun arvopohjan voisi ajatella viittaavan mahdolliseen ryhmien sulkeutuneisuuteen ja sosiaaliseen sidonnaisuuteen (Ruuskanen 2007; Littunen 1962).

## **5.2 Väkivallan pelot paikallisyhteisön luottamusrakenteen säröinä**

Väkivallan pelkojen tarkastelun taustalla oli hakea analogiaa Bourdieun (1986) teoreettiseen näkökulmaan sosiaalisesta pääomasta. Väkiältä kulttuurisena ilmiönä rakentuu sosiaalisesti. Tuossa prosessissa sukupuolella on merkitystä (Nikunen 2005; Grönfors 1994). Sukupuoli vaikuttaa ihmisten tapoihin jäsentää väkivallan pelkoja ja väkivallan eri muotojen uhkaa (Schafer ym. 2006; Heiskanen 2002; Hale 1996). Näin ollen Bourdieun (1984) habitus ja sukupuolistuneen väkivallan näkökulma (Ronkainen & Näre 2008; Nikunen 2005) kietoutuivat tutkielmaa ohjaavaksi kantavaksi teemaksi. Olen pyrkinyt tulkitsemaan väkivallan pelot osana laajempaa yhteisöllistä luottamusrakennetta, jotta luottamus saisi ilmiönä konkreettisemmän merkityksen ja sisällön (ks. Ilmonen & Jokinen 2002, 213-214). Näin tulkittuna sukupuolen merkitys sosiaalisia jakoja tuottavana leikkauspisteenä korostui verrattuna edellä käsiteltyihin luottamuksen ja sosiaalisen pääoman yleiskuvaan, jotka olivat rakenteeltaan hyvin samankaltaiset sekä naisilla että miehillä.

### Naiset

Sukupuolen yhteys ja erityisesti naisten miehiä korkeampi väkivallan pelko on havaittu useassa tutkimuksessa (ks. esim. Reese 2009; Sirén ym. 2007; Hale 1996). Tämä näkyi myös tutkielman tuloksissa. Ainoastaan lähisuhdeväkivaltaan ja kotimurtoihin liittyvien pelkojen kohdalla erot eivät olleet tilastollisesti merkitseviä. Väkivallan pelkojen muodostumisella oli yhtymäkohtia luottamukseen. Sosiaalinen etäisyys vaikutti myös pelkoihin. Väkivallan pelko oli yleisempää niiden tekijöiden kohdalla, joista puuttui kasvokkaisuuden ja tuttuuden elementti. Koulusurman kaltaisten tekojen toistumista kohtaan tunnettu pelko sai suurimman keskiarvon. Hieman alle puolet naisvastaajista (43,5 %) oli hyvin huolissaan tämän tyyppisestä väkivallasta (kuvio 3). Koulusurmalla oli toki erityinen merkitys tutkielman kontekstin kannalta, ja surmat koskettivat henkilökohtaisesti myös useita tutkimukseen vastanneita. Tapahtumat olivat myös voimakkaan uutisoinnin

kohteena (Hakala 2009; Raittila ym. 2008). Kaikesta huolimatta saattaa hyvinkin olla, että tämän tyyppinen pelko viittaisi enemmänkin yleisemmän tason kognitiiviseen arvioon ja yleiseen huoleen kuin omaa elämää sitovaan pelkoon (ks. Hale 1996; Heiskanen 2002). Jokelan koulusurmien jälkeen useat koulut ympäri Suomea joutuivat uhkausten kohteeksi (Koskela 2009). Vastaajien käsitykset voisivat siis myötäillä tätä ilmiötä.

Sen sijaan esimerkiksi iltaisin kodin ulkopuolella tapahtuvan väkivallan pelon voisi ajatella heijastelevan vahvemmin henkilökohtaista ja emotionaalista tasoa sekä mahdollisesti käsityksiä luottamusta paikallisyhteisön tasolla, kun ottaa huomioon myös sen seikan, että naisten pelkoja jäsentää erityisesti seksuaalisen väkivallan uhka (Hilinski 2009; Piispa ym. 2006; Schafer ym. 2006). Noin neljäsosa naisvastaajista oli hyvin huolissaan katuväkivallan uhkasta iltaisin. Tutkielman tuloksissa oli havaittavissa jonkin verran yhteyttä katuväkivallan ja seksuaalisen ahdistelun pelkojen keskinäisestä yhteydestä ( $r^2 = 0,14$ ). On vaikea sanoa miten yhteys olisi muuttunut, jos pelko olisi kehystetty voimakkaammin seksuaalista väkivaltaa kuvaavaksi. Naisten väkivallan pelkoja tarkastellaan usein myös haavoittuvuuden kautta. Naisten peloilla onkin havaittu olevan yhteyttä väkivallan uhrikokemuksiin (Killias & Clerici 2000; Hale 1996). Tutkielman tulokset osoittivat, että joka neljäs nainen oli kohdannut uhkailua tai väkivaltaa kyselyä edeltäneiden viiden vuoden aikana. Toisaalta haavoittuvuus saa eri sisällön, jos naisten pelot tulkitaan herkkyytenä tunnistaa väkivaltaa sosiaalisena ilmiönä (ks. Ronkainen & Näre 2008).

Naisten väkivallan peloilla saattaa olla yhteyksiä myös yhteisöllisiin tekijöihin kuten luottamukseen ja sosiaaliseen pääomaan (Killias & Clerici 2000). Sosiodemografisten taustatekijöiden vertailussa eroa syntyi nykyisessä kodissa asumisen koskevan kysymyksen kohdalla. Korkeintaan viisi vuotta nykyisessä kodissa asuneiden naisten pelko osoittautui tilastollisesti melkein merkitsevästi suuremmaksi kuin pidempään asuneiden (taulukko 9). Tämän voisi tulkita varovasti siten, että heikompi sitoutuneisuus paikkakunnalle nostaisi naisten väkivallan pelkoja. Korrelaatioiden tarkastelu vahvisti käsitystä, että naisten luottamuksella, luottavaisuudella ja sosiaalisella oli havaittavissa yhteyttä väkivallan pelkoihin. Heikentyneet luottamus, luottavaisuus ja sosiaalinen pääoma lisäsivät väkivallan pelkoa. Lineaarinen riippuvuus oli tilastollisesti merkitsevää (taulukko 11).

Lineaarisen regressioanalyysin käytön tarkoituksena oli löytää väkivallan pelkoja vahvimmin selittävät tekijät. Tutkielmassa käytettiin askeltavaa regressioanalyysia. Naisten

lopullinen regressiomalli on esitelty taulukossa 12. Naisten kohdalla regressiomallin kaksi ensimmäistä tekijää liittyivät luottamusteemaan. Tosin mallin selitysvomaisiin muuttuja osoittautui tulkinnallisesti haasteelliseksi. Väkivallan pelkojen keskiarvo piti sisällään hyvin erilaisia osatekijöitä, joten on hyvin mahdollista, että heikentynyt luottamus internetissä tavattuja henkilöitä kohtaan selittyy tutkielman kontekstin kautta. Koulusurmien yhteydessä surmatöiden tekijän jättämät nettiviestit olivat korostuneesti uutisoinnin lähteinä. Toimintatapa viittasi myös jossain määrin Yhdysvalloissa tapahtuneiden koulusurmien jäljittelyyn, joten internet sai hyvin negatiivisen merkityksen mediassa. (Hakala 2009; Kiilakoski 2009). Myös heikentynyt luottamus kunnallisviranomaisiin voisi liittyä koulusurmien jälkeiseen nuorison pahoinvointia ja mielenterveyspalveluja käsitelleeseen keskusteluun. (Kiilakoski 2009; ks. myös Muschert 2007).

Sosiaalisen pääoman muuttujista heikentynyt näkemys yhteisöstä hyvänä asuinpaikkana osoittautui tilastollisesti merkitseväksi. Kyseinen muuttuja vaikuttaa sosiologisesti erityisen mielenkiintoiselta. Tulos voisi heijastella yhteisökeskustelun integraationäkökulmaa, jossa huomio ja huoli on liittynyt sosiaalisen pääoman rapautumiseen ja yhteisöllisten sidosten heikentymiseen (Putnam 2000; Haatanen 2004). Yhteisöllisyyspuhe oli painokasta välittömästi koulusurmien jälkeen. Tässä mielessä esimerkiksi median vaikutus väkivallan pelkoihin saattaisi jälleen heijastella naisten pelkojen taustalla. (ks. Kivivuori ym. 2002). Lineaarinen regressioanalyysi ei paljasta kausaliteettia. Käsitys yhteisöstä ja havaitut epäjärjestyksen merkit saattavat myös vaikuttaa pelkoihin (Kanan & Pruitt 2002). Toisaalta tilanne voi olla päinvastainen, jolloin median kuva vaikuttaa käsityksiin yhteisöelämän laadusta. Myös huhut ja tarinat, joita yhteisön sisällä esitetään saattavat vaikuttaa ihmisten pelkoihin (Aisenberg & Ell 2005; Williams & Dickinson 1993). On tosin sanoen vaikea sanoa, mikä on pelkojen rakenteistumisen suunta tässä tapauksessa. (Niemi 2000; Giddens 1984.) Kokemustodellisuus on sidoksissa emootioihin ja tunne yhteisöllisyydestä muodostuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Näre 1999; Heiskala 1994.) Näin ollen erityisesti naisten regressiomallissa saattaisi korostua tutkielman erityinen konteksti.

Neljänneksi tilastollisesti merkitseväksi muuttujaksi naisten regressiomallissa osoittautui väkivaltakokemuksen yhteys väkivallan pelkoihin. Tulkitsen tämän osana fyysistä ja psyykkistä haavoittuvuusteemaa. Haavoittuvuus on väkivallan uhrikokemuksia seuraava

emotionaalinen prosessi (Ronkainen & Näre 2008). On hyvin todennäköistä, että uhrikokemukset tekevät luottamuksen ja tulevaisuuteen orientaation kysymykset ajankohtaisiksi (Baier 1994; Govier 1998). Uhrikokemusten on havaittu aiemminkin nostavan nimenomaan naisten väkivallan pelkoja (ks. Piispa ym. 2006; Killias & Clerici 2000; Heiskanen 2002). Regressiomallin lopullinen selityssaste oli 28 %. Muodostetun mallin yksi mielenkiintoinen piirre oli se, että perinteiset sosiodemografiset taustamuuttujat eivät osoittautuneet annetuilla kriteereillä tilastollisesti merkitseväksi. Askeltavalla menetelmällä muodostettu lopullinen regressiomalli osoittautui tilastollisesti merkitseväksi.

Kyselytutkimusten heikkoutena voi olla erityisen väkivallan piiloon jääminen (Taylor 1995). Vaikka lähisuhteisiin liittyvä väkivallan pelko ei näy keskiarvovertailussa, on hyvä huomata viittaustasojen sisällöllinen ero. Voimakas lähisuhdeväkivallan pelko on joidenkin naisten todellisuutta. Tämän tyyppinen pelko viittaisi ennen kaikkea aktuaaliseen päivittäisessä arjessa läsnä olevaan emotionaaliseen pelkoon ja mahdollisesti jopa toistuviin väkivallan uhrikokemuksiin juuri niissä henkilökohtaisissa suhteissa, joita pidetään aidon luottamuksen ja moraalisen yhteisön ilmentyminä (Putnam 2000; Ilmonen & Jokinen 2002; Sztompka 1999).

### Miehet

Kuten edellä esitettyä naisten pelkojen tarkastelussa totesin, miesten väkivallan pelkojen keskiarvot poikkesivat naisten peloista tilastollisesti merkitsevästi kahta poikkeusta lukuun ottamatta. Sosiodemografisten taustamuuttujien vertailu osoitti lisäksi mielenkiintoisia havaintoja miesten itsensä välillä (ks. taulukko 10). Ensinnäkin, koulutustason tarkastelussa oli havaittavissa yksittäinen miesryhmän keskiarvo, joka saavutti naisten alhaisimman keskiarvon taustamuuttujien vertailuissa. Korkeintaan peruskoulun käyneiden miesten kohdalla yhteys väkivallan pelkoihin oli lisäksi tilastollisesti merkitsevää. On esitetty, että koulutustaso saattaisi olla yhteydessä laajemminkin hyvinvoinnin puutteisiin. Toisaalta yhteys on jäänyt aiemmassa tutkimuksessa myös havaitsematta. (ks. Heiskanen 2002, 201.) Tuloksen tarkennus vaatisi esimerkiksi yhdysvaikutusten tarkastelua.

Yksi hyvin mielenkiintoinen havainto liittyi miesten pelkojen ja iän yhteyteen. Tulosten perusteella nuorten miesten (18–34v.) pelkojen ilmaisut olivat lähes olemattomia. Vastaavasti esimerkiksi nuorten naisten ryhmän pelko sai korkeimman keskiarvon. Nuorten

miesten tulos voisi liittyä maskuliinisuuden representaatioihin, joissa pelkojen esille tuominen nähtäisiin heikkoutena. Nuoret aikuiset miehet pyrkisivät näin ollen antamaan sosiaalisesti hyväksytyin kuvan (ks. Sutton & Farrall 2005; Reid & Konrad 2004; Day ym. 2003). Nuorten miesten ryhmän koko jäi kuitenkin suhteellisen pieneksi, joten tulkinta vaatisi rinnalleen esimerkiksi laadullisten menetelmien käyttöä. Tulos ei sinänsä vaikuttaisi sattumalta, vaikka on toki mahdollista, että kyseisessä ryhmässä elämänhistoria ja kokemukset eivät ole yhteneviä nuorten miesten yleisiin ikärakenteisiin ja ilmiöihin (Marin 2007). Miesten väkivallan uhrikokemukset ja vakaviin vammoihin johtavan väkivallan on havaittu korostuvan nuoremmissa ikäryhmissä (Sirén ym. 2007).

Tutkielma ei tavoita suoraan miesten mahdollista välillistä pelkoa. Kansanvälisissä ja kotimaisessa tutkimuksessa on havaittu, että miehet saattavat olla huolissaan erityisesti läheisistään (Warr & Ellison 2000; Heiskanen 2002). Sosiodemografisten taustamuuttujien vertailussa olivat kuitenkin muodostettuna ryhmät sen perusteella, olivatko miehet parisuhteessa ja oliko heillä lapsia. Tilastollisesti merkitseviä eroja ei ollut havaittavissa. Väkivallan pelon keskiarvot olivat itse asiassa aavistuksen suurempia yksin asuvilla miehillä ja niillä, joilla ei ollut lapsia.

Miesten kohdalla väkivallan pelkojen ja yhteisöllisten tekijöiden yhteys jäi heikommaksi verrattuna naisiin. Sampsonin ym. (1997) mukaan sosiaaliset muutokset asettavat haasteita yhteisöelämän vakaudelle. Epävarmuuden tunne saattaa heijastua väkivallan pelkoina. Paikkakunnalle sitoutumisen yhteydessä väkivallan pelkoihin oli havaittavissa tilastollista yhteyttä (taulukko 10). Tuloksen voisi tulkita siten, että paikallisyhteisöön voimakkaammin sitoutuneet saattavat tulkita herkemmin asuinympäristöä ja esimerkiksi epäjärjestyksen merkkejä. Ja toki miestenkin kohdalla oma vaikutuksensa saattaa olla koulusurmien medianäkyvyydellä ja aikalaisdiagnoosin hengessä esitetyillä näkemyksillä yhteisöllisyyden heikosta asteesta. Miesten väkivallan pelkojen yhteys yhteisöllisiin tekijöihin korrelaatiotestin osoitti, että luottavaisuuden ja sosiaalisen pääoman negatiivinen korrelaatio väkivallan pelkoihin jäi heikoksi. Luottamuksen osalta oli kuitenkin havaittavissa myös yhteisöllisten tekijöiden yhteyttä väkivallan pelkoihin (ks. taulukko 11).

Myös lineaarinen regressioanalyysi paljasti, että miesten väkivallan peloilla on hieman yhteyksiä yhteisöllisiin tekijöihin. Regressioanalyysin perusteella heikentynyt luottamus kadulla ja kaupungilla tavattuja ihmisiä kohtaan osoittautui selitysvoimaisimmaksi



muuttujaksi miesten kohdalla (taulukko 13). Tämä voisi heijastella yhteyttä katuväkivallan pelkoon, josta oli ainakin jonkin verran huolissaan neljäsosa miesvastaajista (ks. kuvio 4). Myös miesten kohdalla taustalla voi olla sosiaalisen epäjärjestyksen näkemyksiä, jotka on liitetty kohonneeseen riskiin joutua mahdollisesti rikoksen ja väkivallan uhriksi asuinalueillaan. Pelot ovat osa paikallisyhteisön integraation kysymyksiä. Epäjärjestys heijastelisi näin ollen käsityksiä yhteisöllisten siteiden ja vastavuoroisuuden normien haurastumisesta. (Franklin ym. 2008; Kanan & Pruitt 2002.) Heikentynyt luottamus naapureihin voisi tukea tätä näkemystä. Kyseinen muuttuja osoittautui selitysvoimaltaan tilastollisesti merkitseväksi ja jäi miesten lopulliseen regressiomalliin. Tätä voi pitää myös jossain mielessä yllättävänä. Kaikista vastanneista miehistä lähes puolet oli vähintään 55-vuotiaita. On havaittu, että erityisesti vanhemmissa ikäryhmissä side lähiyhteisöön ja luottamus naapureihin on vahvempaa (ks. Halpern 2005, 248). Toki nytkin tulos kertoo ennen kaikkea luottamusrakenteen säröistä. Luottamus naapureihin oli kokonaisuudessaan vahvaa.

län vaikutusta miesten pelkoihin käsiteltiin jo edellä. Korkeamman iän yhteys kohonneeseen väkivallan pelkoon näkyi myös lopullisessa regressiomallissa. Esitin varovaisen tulkinnan, että maskuliinisuuden fyysiset representaatiot korostuisivat nuorten miesten kohdalla, jolloin he välttäisivät ilmaisevista pelkoa (ks. esim. Thomas 1996). Kansallisissa uhritutkimuksissa on havaittu väkivallan ja sillä uhkailun kohdistuneen juuri nuoriin miehiin (Sirén ym. 2007). Kuitenkin vanhemmat miehet ilmaisevat todennäköisemmin väkivallan pelkoa (ks. Heiskanen 2002, 197-198). Ilmiötä voi miestenkin kohdalla tulkita haavoittuvuuden kautta. Iäkkäämmät henkilöt saattavat arvioida mahdollisuutensa puolustautua uhan edessä pieniksi (Killias & Clerici 2000). Miestenkin kohdalla kyse voi olla kasvaneesta herkkyydestä tunnistaa väkivaltaa (ks. Ronkainen & Näre 2008). Ja media saattaa muokata miestenkin väkivallan pelkoja (Niemi 2000; Kivivuori ym. 2002).

Myös miesten kohdalla on todettava, että erityispelkojen suhteen pieni osa miehistä näyttäisi elävän voimakkaan pelon vallassa, jossa yhdistyy lähisuhdeväkivallan ja seksuaalisen ahdistelun pelkojen muodot. Pääkomponenttianalyysin avulla saadulla miesten pelkojen rakenteella näyttäisi olevan paljon yhtäläisyyksiä kansallisissa uhritutkimuksissa havaittujen miesten pelkorakenteiden kanssa (ks. Heiskanen 2002).

### 5.3 Tulosten luotettavuuden pohdinta

#### Otos

Tutkimuksen alkuperäisenä otoskokona oli 700 henkilöä. Lopulliseksi vastausprosentiksi muodostui 47 (N=330). Viisi vastaajaa on jätetty tutkielman analyysien ulkopuolelle, koska sukupuoli ei ollut tiedossa. Tutkielmassa käytetyssä näytteessä (N=325) naisia oli 157 ja miehiä 168. Kyselytutkimuksissa esiintyy aina vaihteleva määrä katoa (ks. Alkula ym. 1995). Vaikka lopullinen vastausprosentti jäi hieman alle 50 prosentin, näyte edustaa melko hyvin tutkimuksen perusjoukkoa eli Jokelan alueen 18–74-vuotiaiden suomenkielistä aikuisväestöä. Miesvastaajien ryhmä muodostui hieman naisten ryhmää suuremmaksi. Myös miesten keski-ikä oli hieman suurempi. (Oksanen ym. 2010.) Näkemykset postikyselytutkimusten vastausprosentista vaihtelevat. On esitetty, että 50–60% olisi varsin riittävä. Joissakin yhteyksissä on esitetty 60% olisi eräänlainen viitearvo, joka mahdollistaa riittävän luotettavat käyttötarkoitukset. (ks. Badger & Werrett 2005.) Tutkielman tulokset ovat yleistettävissä ainoastaan kohteena olevaa paikallisyhteisöä kuvaaviksi. Keskiarvovertailujen osalta tulee myös muistaa, että naisten ja miesten sosiodemografiset ryhmät erosivat tilastollisesti merkitsevästi toisistaan iän, mahdollisen parisuhteen, asumismuodon ja nykyisessä kodissa asumisen keston suhteen.

*Arkielämä ja epävarmuus* –projektissa tarkastellaan vuorovaikutussuhteita paikallisyhteisöjen tasolla koulusurmien jälkeen. Sensitiivisten aiheiden käsittely yleensä laskee vastausprosenttia. Toisaalta esimerkiksi virallisten instituutioiden kuten yliopistojen alaisuudessa suoritettujen tutkimusten vastausprosentti muodostuu suuremmaksi. (Edwards ym. 2002). Koulusurmien runsas mediahuomio on saattanut vaikuttaa vastaamatta jättämissiin. Vaikka luottamussuhteiden ja väkivallan pelkojen muodostumisen kuvaukset yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmasta tarkasteltuna tärkeä, osa potentiaalisista tutkimukseen osallistuvista saattaa kokea jopa kyllästymistä aiheen käsittelyyn puoli vuotta tapahtumien jälkeen.

## Analyysit

Laadullisen ja määrällisen tutkimuksen eron voi tiivistää siten, että kyseessä on kaksi erilaista todellisuuden kuvaustapaa. Määrällisessä tutkimuksessa korostuu pyrkimys käsitteiden yksiselitteisyyteen. Tämä rakentaa sillan empiirisen tieteen ja matematiikan välille. (Niiniluoto 1999, 188-191.) Kvantitatiivinen tutkimus sisältää uudelleenkirjoittamisen menetelmän, jossa määrälliset lausumat käännetään laadulliselle kielelle (Kusch 1993, 65). Yksi keskeinen ongelma liittyy tutkielmassa esitettyjen käsitteiden ja tutkielman kontekstin luonteeseen. Tarkastelu kohdistuu sosiaalisiin prosesseihin ja juuri näiden prosessien liikkeen suunnasta on vaikea esittää selkeää kuvaa. On tyytyminen ”pysäytyskuvaan” tietynä hetkenä ja tietyssä paikassa, joka ei kuitenkaan tavoita tutkittavaa ilmiötä täydellisen kattavasti. (Ronkainen 2009, 461; Alkula ym. 1995, 21.) Lisäksi esimerkiksi sosiaalisen pääoman moniaineeksisuudelle ei ole selkeitä metodologisia ratkaisuja (Ilmonen 2000; Taylor 2002).

Olen käsitellyt luottamusta ensinnäkin analyttisesti erillään sosiaalisesta pääomasta. Pyrkimys oli tuoda näkyväksi henkilökohtaisia suhteita kuvastava luottamus ja systeeminen luottamus eli luottamus instituutioihin ja niiden edustajiin. Tilastolliset analyysit toimivat sosiaalisen todellisuuden ilmiöiden matemaattisina mittajina (Metsämuuronen 2003, 579). Keskiarvojen käyttö luottamuksen ja sosiaalisen pääoman havainnollistajana on hieman ristiriitainen kokonaisuus. Toisaalta tulokset tavoittavat ilmiön kannalta tärkeitä tekijöitä, kuten sosiaalisen etäisyyden vaikutuksen luottamukseen ja rakenteellisen vastaavuuden sukupuolten välillä luottamuksen ja sosiaalisen pääoman muodostumisessa.

Se mitä on aineistosta havaitaan on yhteydessä vastaajien käsitejärjestelmiin ja taustaoletuksiin tutkittavasta ilmiöstä (Niiniluoto 1999, 223). Voi myös olla, että vastaaja pyrkii antamaan tiettyihin kysymyksiin sosiaalisesti hyväksyttävämmän kuvan. Toisaalta myös tutkijaa itseään saattavat ohjata tietyt ideaalit tulkintojensa taustalla. (Alkula ym. 1995, 91.) Väkivallan pelkojen yhdistäminen osaksi paikallisyhteisön luottamusrakennetta, on ollut allekirjoittaneen metodologinen valinta. Luottamus sinänsä ei vielä merkitse mitään, vaan se tulee kytkeä osaksi sosiaalisia suhteita (Ilmonen & Jokinen 2002, 213-214). Väkivallan ja sen pelkojen tarkastelun lähtökohtana oli tuoda näkyväksi ilmiön eri muotoja, ei rajoittaa sitä ainoastaan koulusurmia koskevaksi. Kvantitatiivisten aineistoihin liittyvä sisällöllinen rajoittuneisuus vaikuttaa kuitenkin siihen, että emotionaalisten ilmiöiden,

kuten väkivallan pelkojen, kokemuksellinen ulottuvuus jää tavoittamatta. Tämä pätee erityisesti pelkojen vaikutukseen ihmisten arkielämän toimintojen tasolla.

Tutkielmassa käytettyä askeltavaa regressioanalyysia on kuvattu ”mustan laatikon kojeeksi”, jossa tietokoneelle syötetään tietty määrä muuttujia ja lopuksi katsotaan mitä ohjelman analyysit ovat tuottaneet (ks. Metsämuuronen 2003). Nyt muodostetuissa regressiomalleissa on esitetty väkivallan pelkoa vahvimmin selittävät yksittäiset muuttujat luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja sosiodemografisten tekijöiden joukosta. Väkivallan pelkojen eri osioiden saamat arvot vaihtelivat. Vahvimmin keskiarvoja nosti nimenomaan pelko koulusurmien toistumisesta. Jatkoanalyseissa väkivallan pelkojen tarkastelu erityisenä ja yleisenä ulottuvuutena tarkentaisi luottamussuhteiden dynamiikkaa. Lisäksi esimerkiksi luottamuksen ja sosiaalisen pääoman mittareiden osittamisen avulla olisi mahdollista tehdä teoreettisesti haastavien käsitteiden sisältö ja ainekset entistä näkyvämmäksi. Näiden tekijöiden yhteys väkivallan pelkoihin regressiomallinnusten avulla voisi olla hedelmällistä yksittäisillä muuttujilla operoinnin sijasta.

Tutkija myös itse muodostaa ja luo puhumisen ja ajattelun tapoja (Oksanen 2006, 39). Tutkielman tekoa on ohjannut ennakkokäsitys väkivallan sukupuolistuneesta luonteesta vaikutti menetelmälliseen valintaan tarkastella paikallisyhteisön luottamusrakennetta sukupuolta painottaen (ks. Näre & Ronkainen 2008; Nikunen 2005). Tämä toisin sanoen vaikuttaa siihen, mitä ilmiöstä tulee tietämisen ja tulkinnan kohteeksi. (ks. Kangas 1995, 221; Ronkainen 2009, 461.) Ymmärrän sukupuolinäkökulman kuitenkin tärkeänä painopisteenä, kun tarkastellaan luottamuksen kysymyksiä paikallisyhteisön tasolla, jossa kehystenä toimii paljon huomiota saanut väkivaltatragedia. Lisäksi väkivallan pelkojen ja yhteisöllisten tekijöiden yhteyksien tarkastelu on ollut kotimaisessa tutkimuksessa vähäistä. Teoreettinen kehys ja analyysit yhdistävät integraatio- ja konfliktinäkökulmien painopisteitä. Edelliseen viittaavia järjestelmäteoreettisia käsitteellistyksiä on kritisoitu niihin sisältyvästä vahvasta kokonaispaatoksesta. (Kangas 1995, 248–249.) Ja vaikka tutkielmassa korostuukin jälkimmäinen näkökulma, olen pyrkinyt esittämään väkivallan pelot luottamusrakenteen säröinä. Isolle osalle vastaajista väkivalta ei näyttäisi aiheuttavan pelkoja arkielämän tasolla. Luottamus ja sosiaalinen pääoma ovat toisin sanoen verrattain vahvaa. Yhteisökeskusteluissa esiintyvät jatkuvuuksien ja katkosten ylikorostukset näyttäisivät menettävän tuntuman siihen sosiaaliseen todellisuuteen, josta ne puhuvat.

## 6 JOHTOPÄÄTÖKSET JA TULOSTEN HYÖDYNNETTÄVYYS

Tutkielma tuotti tärkeää tietoa vuorovaikutussuhteiden rakentumisesta paikallisyhteisöä koskettaneen kriisin jälkeen. Yhteisöpuheen moraalinen funktio näkyy jatkuvuuksien ja katkosten korostuksina. Tutkielman tulosten perusteella naisten ja miesten näkemyksiä luottamuksen ja sosiaalisen pääoman tasosta voi kuvata myönteisellä tavalla vahvoiksi. Sosiaalisten suhteiden etäisyys on vahvasti yhteydessä luottamuksen muodostumiseen. Luottamus osoittautui vahvimaksi läheisissä ihmissuhteissa. Myös yhteiskunnallisia instituutioita ja niiden edustajia kohtaan tunnettu systeeminen luottamus oli melko vahvaa sekä naisilla että miehillä. Sosiaalisen pääoman tarkastelu piti sisällään erityisesti vastaajien emotionaalisia kuvauksia paikallisyhteisöstä ja käsityksiä vastavuoroisuudesta. Edellisen osalta vastaajien näkemykset osoittautuivat vahvoiksi. Myös käsitykset vastavuoroisuudesta saivat vastaajilta myönteisen kokonaiskuvan. Tulokset osoittivat luottamuksen ja sosiaalisen pääoman rakentuvan oli hyvin samankaltaisesti sukupuolten välillä.

Väkivallan pelkojen avulla analysoitiin säröjä paikallisyhteisön luottamusrakenteessa. Tällöin sukupuolen vaikutus havaitsemisen tapoihin korostui. Tulokset tukivat aiempaa käsitystä naisten miehiä voimakkaammasta väkivallan pelosta. Ero korostui erityisesti suhteessa nuoriin miehiin. Vaikka luottamus ja sosiaalinen pääoma osoittautuivat vahvoiksi, väkivallan pelko tekee säröjä luottamukseen paikallisyhteisön ja jopa lähisuhteiden tasolla. Pelot voidaan tulkita fyysisenä ja psykologisena haavoittuvuutena, mutta myös lisääntyneenä herkkyytenä tunnistaa väkivaltaa sosiaalisena ilmiönä. Tutkielma tuotti uutta tietoa yhteisöllisten tekijöiden yhteydestä väkivallan pelkoihin. Tähän on todennäköisesti vaikuttanut myös tutkielman sosiaalinen konteksti ja paikallisyhteisössä tapahtuneet koulusurmat.

Jatkoanalyysille on tarvetta. Luottamuksen, sosiaalisen pääoman ja väkivallan pelkojen muodostumista ja keskinäisiä yhteyksiä olisi tärkeä tarkastella pitkittäisaineiston avulla. Näin ollen kyselytutkimus tavoittaisi sosiaalisten ilmiöiden prosessiluonnetta. Väkivallan pelkojen erityistä ja yleistä luonnetta sekä niiden yhteyksiä yhteisöllisiin ja sosiodemografisiin tekijöihin tulisi myös analysoida tarkemmin. Sukupuoli on tärkeä painopiste yhteisöllisen luottamusrakenteen tarkasteluissa.

## LÄHTEET

Adair, Stephen (2008) Status and Solidarity: A Reformulation of Early Durkheimian Theory. *Sociological Inquiry*, 78 (1), 97–120.

Addington, Lynn A. (2003) Student's Fear after Columbine: Findings from a Randomized Experiment. *Journal of Quantitative Criminology*, 19 (4), 367–387.

Aisenberg, Eugene & Ell, Kathleen (2005) Contextualizing Community Violence and Its Effects. An Ecological Model of Parent-Child Interdependent Coping. *Journal of Interpersonal Violence*, 20 (7), 855–871.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka (1995) *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Altheide, David L. (2009) The Columbine Shootings and the Discourse of Fear. *American Behavioral Scientist*, 52 (10), 1354–1370.

Anderson, Benedict (1991) *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. London: Verso. 2. painos.

Badger, Frances & Werrett, Julie (2005) Room for improvement? Reporting response rates and recruitment in nursing research in the past decade. *Journal of Advanced Nursing*, 51 (5), 502–510.

Baier, Annette C. (1994): *Moral Prejudices. Essays on Ethics*. Cambridge: Harvard University Press.

Bauman, Zygmunt (2001) *Community. Seeking Safety in an Insecure World*. Cambridge: Polity.

Ben David, Sarah & Cohen-Louck, Keren (2006) Fear of Terrorism and the Coping Paradox. Teoksessa Mirja Lohiniva-Kerkelä (toim.) *Väkivalta. Seuraamukset ja haavoittuvuus*. Terttu Utraisen juhlaKirja. Helsinki: Talentum, 17–28.

Bonanno, George A. & Galea, Sandro & Bucciarelli, Angela & Vlahov, David (2007) What Predicts Psychological Reliance After Trauma? The Role of Demographics, Resources and Life Stress. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75 (5), 671–682.

Brownlow, Alec (2005) A Geography of Men's Fear. *Geoforum*, 36, 581–592.

Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harvard University Press.

— (1986) 'The Forms of Capital' Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Capital*. New York: Greenwood Press, 241–258.

Callanan, Valerie J. & Teasdale, Brent (2009) An Exploration of Gender Differences in Measurement of Fear of Crime. *Feminist Criminology*, 4 (4), 359–376.

Castel, Robert (2007) *Sosiaalinen turvattomuus. Mitä on olla suojattu?* Suom. Tiina Arppe. Helsinki: Kelan tutkimusosasto. (Alkup. 2003.)

Chiricos, Ted & Escholz, Sarah & Getrz, Mark (1997) Crime, News and Fear of Crime: Toward an Identification of Audience Effects. *Social Problems*, 44 (3), 342–357.

Colclough, Glenna & Sitaraman, Bhavani (2005) Community and Social Capital: What Is the Difference. *Sociological Inquiry*, 75 (4), 474–496.

Collins, Randall (2004a) *Interaction Ritual Chains*. Princeton: Princeton University Press.

— (2004b) Rituals of Solidarity and Security in the Wake of Terrorist Attack. *Sociological Theory*, 22 (1), 53–87.

Day, Kristen & Stump, Cheryl & Carreon, Daisy (2003) Confrontation and loss of control: Masculinity and men's fear in public space. *Journal of Environmental Psychology*, 23 (3), 311–322.

Delanty, Gerard (2003) *Community*. London: Routledge.

Drabek, Thomas E. (1986) *Human System Responses to Disaster*. New York: Springer-Verlag.

Durkheim, Émile (1990) *Sosiaalisesta työnjaosta*. Suom. Seppo Randell. Helsinki: Gaudeamus. (Alkup. 1893.)

Edwards, Phil & Roberts, Ian & Clarke, Mike & DiGuisseppi, Carolyn & Pratap, Sarah & Wentz, Reinhard & Kwan, Irene (2002) Increasing response rates to postal questionnaires: systematic review. *British Medical Journal*, 324 (7347), 1183–1185.

Farrall, Stephen & Bannister, John & Ditton, Jason & Gilchrist, Elizabeth (1997) Questioning the Measurement of the Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 37 (4), 658–679.

Fritz, Charles E. (1961) Disasters. Teoksessa Robert K. Merton & Robert Nisbet (toim.) *Social Problems*. New York: Harcourt, Brace & World, 651–694.

Franklin, Trawis W. & Franklin, Cortney A. & Fearn, Noelle E. (2008) A Multilevel Analysis of the Vulnerability, Disorder, and Social Integration Models of Fear of Crime. *Social Justice Research*, 21, 204–227.

Furedi, Frank (2005) *Politics of Fear. Beyond Left and Right*. London: Continuum.

— (2002) *Culture of Fear*. London: Continuum.

Galtung, Johan (2009) Violence, peace and peace research. Teoksessa Vittorio Bufacchi (toim.) *Violence. A philosophical anthology*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 78–109.

Garcia, Marie R. & Taylor, Ralph B & Lawton Brian A. (2007) Impacts of Violent Crime and Neighborhood Structure on Trusting Your Neighbors. *Justice Quarterly*, 24 (4), 679–704.

Gibson, Chris L. & Zhao, Jihong & Lovrich, Nicholas P. & Gaffney, Michael J. (2002) Social integration, individual perceptions of collective efficacy, and fear of crime in three cities. *Justice Quarterly*, 19 (3), 537–564.

Giddens, Anthony (1984) *The Constitution of Society*. Oxford: Polity.



- (1990) *The Consequences of Modernity*. Cambridge: Polity.
- (1991) *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*. Cambridge: Polity.
- Girard, René (2004) *Väkivalta ja pyhä*. Helsinki: Tutkijaliitto. Suom. Olli Sinivaara. (Alkup. 1972)
- Govier, Trudy (1997) *Social Trust and Human Communities*. McGill-Queen's University Press.
- (1998) *Dilemmas of Trust*. McGill-Queen's University Press.
- Gronow, Jukka & Noro, Arto & Töttö, Pertti (toim.) (1996) *Sosiologian klassikot*. Helsinki: Gaudeamus.
- Grönfors, Martti (1994) Miehin kulttuuri ja väkivalta. Teoksessa Jorma Sipilä & Arto Tiihonen (toim.) *Miestä rakennetaan – maskuliinisuuksia puretaan*. Tampere: Vastapaino, 63–76.
- Haatanen, Kalle (2004) Menneisyyden ennustaminen: kommunitaristinen aikalaisdiagnoosi ja yhteisöllisyyden palauttamisen ongelma. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 143–165.
- Hale, C. (1996) Fear of Crime: A Review of the Literature. *International Review of Victimology*, 4 (2) 79–150.
- Halpern, David (2005) *Social Capital*. Cambridge: Polity.
- Harrikari, Timo (2008) *Riskillä merkityt. Lapset ja nuoret puuttumisen politiikassa*. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 87.
- Hawdon, James & Ryan, John (2009) Social Capital, Social Control and Changes in Victimization Rates. *Crime & Delinquency*, 55, 526–549.

Hearn, Jeff (1999) Miesten tuntemiinsa naisiin kohdistama väkivalta kriittisen tutkimuksen kohteena. Teoksessa Arto Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Vammala: Tampere University Press, 237–265.

Heikkilä, Matti (2002) Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Sakari Karjalainen & Veikko Launis & Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 165–176.

Heiskala, Risto (1994) Sosiaalinen konstruktionismi. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 146–172.

— (2000) *Toiminta, tapa ja rakenne. Kohti konstruktionistista synteesiä yhteiskuntateoriassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Heiskanen, Markku (2002) *Väkivalta, pelko, turvattomuus. Surveytutkimusten näkökulmia suomalaisten turvallisuuteen*. Helsinki: Tilastokeskus, Tutkimuksia 236.

Hutchison, Emma & Bleiker, Ronald (2008) Emotional Reconciliation: Reconstituting Identity and Community After Trauma. *European journal of Social Theory*, 11 (3), 385–403.

Ilmonen, Kaj & Jokinen, Kimmo (2002) *Luottamus modernissa maailmassa*. Jyväskylä: SoPhi.

Ilmonen, Kaj (1994) Anthony Giddensin rakenteistumisteoria ja sen kritiikki. Teoksessa Risto Heiskala (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 316–347.

— (2000) Sosiaalinen pääoma: käsite ja sen ongelmallisuus. Teoksessa Kaj Ilmonen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja luottamus*. Jyväskylä: SoPhi, 9–39.

— (2004) Sosiaalinen pääoma: uusi ihmekäsite vai käyttökelpoinen hypoteesi. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 99–142.

Joas, Hans (2008) Kontingenssin aikakausi. *Sociologia*, 45 (3), 203–212

Kajanoja, Jouko (2009) Sosiaalinen pääoma: yhteisöllisyyden paluuta vai henkistä väkivaltaa. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74 (1), 72–79.

Kanan, James W. & Pruitt, Matthew V. (2002) Modeling fear of crime and perceived victimization risk: The (In)significance of neighbourhood integration. *Sociological Inquiry*, 72 (4), 527–548.

Kangas, Risto (1995) Niklas Luhmannin (postmoderni?) superteoria. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset*. Helsinki: Gaudeamus, 217–253.

— (2001) *Yhteiskunta. Tutkielma yhteiskunnasta, yhteiskunnan käsitteestä ja sosiologiasta*. Helsinki: Tutkijaliitto.

Kiikeri, Mika & Ylikoski, Petri (2004) *Tiede tutkimuskohteena. Filosofinen johdatus tieteen tutkimukseen*. Gaudeamus: Helsinki.

Killias, Martin & Clerici, Christian (2000) Different Measures of Vulnerability in Their Relation to Different Dimensions of Fear of Crime. *British Journal of Criminology*, 40, 437–450.

Kimmel, Michael (2002) “Gender Symmetry” in Domestic Violence. A Substantive and Methodological Research Review. *Violence Against Women*, 8 (11), 1332–1363.

Kimmel, Michael S. & Hearn, Jeff & Connell, R. W. (2005) *Handbook of Studies on Men and Masculinities*. London: Sage.

Kimmel, Michael S. & Mahler, Matthew (2003) Adolescent Masculinity, Homophobia, and Violence. Random School Shootings 1982–2001. *American Behavioral Scientist*, 46 (10), 1439–1458.

Kivivuori, Janne & Kemppe, Sari & Smolej, Mirka (2002) *Etusivujen väkivalta. Väkivalta iltapäivälehtien etusivuilla ja ihmisten peloissa 1980–2000*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 196.

Kivivuori, Janne (2008) *Rikollisuuden syyt*. Helsinki: Nemo.

Korander, Timo (1994) *Suomalaisen turvallisuuden kokeminen ja suhtautuminen poliisiin 1993*. Sisäasiainministeriön poliisiosaston julkaisuja 10/1994.

— (2000) Turvallisuus rikollisuuden ja sen pelon vastakohtana. Teoksessa Pauli Niemelä & Anja-Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 177–216.

Koskela, Hille (2009) *Pelkokierre. Pelon politiikka, turvamarkkinat ja kamppailu kaupunkitilasta*. Helsinki: Gaudeamus.

Kotkavirta, Jussi (2000) Toivo, luottamus ja identiteetti. Teoksessa Jussi Kotkavirta & Arvi Tuomi (toim.) *Toivo ja luottamus epävarmuuksien maailmassa. Filosofisia ja teologisia puheenvuoroja*. Jyväskylä: SoPhi, 5–17.

Kouvo, Antti (2010) Luokat ja sosiaalinen pääoma. Teoksessa Jani Erola (toim.) *Luokaton Suomi? Yhteiskuntaluokat 2000-luvun Suomessa*. Helsinki: Gaudeamus.

Kouvo, Antti & Kankainen, Tomi (2009) Sosiaalista pääomaa rakentamassa vai purkamassa? Suomalaiset hyvinvointipalvelut ja yleistynyt luottamus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 74 (6), 585–603.

Kusch, Martin (1993) *Tiedon kentät ja kerrostumat. Michel Foucault'n tieteen tutkimuksen lähtökohdat*. Oulu: Pohjoinen. Suom. Heini Hakosalo. (Alkup. 1991)

Kääriäinen, Juha (2008) Why Do the Finns Trust the Police? *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 9 (2), 141–159.

Lagerspetz, Olli (1998) Luottamus, yksilöllisyys ja yhteisö. Teoksessa Jussi Kotkavirta & Arto Laitinen (toim.) *Filosofian näkökulmia yhteisöllisyyteen*. Jyväskylä: SoPhi, 225–236

Littunen, Yrjö (1962) *Sosiaalinen sidonnaisuus*. Porvoo-Helsinki: WSOY.

Luhmann, Niklas (1979) *Trust and Power*. Chichester: Wiley.

— (1988): Familiarity, Confidence, Trust: Problems and Alternatives. Teoksessa Diego Gambetta (toim.): *Trust: Making and Breaking of Cooperative Relations*. Oxford: Blackwell, 94–107.

Marin, Marjatta (2007) Ikä ja elämänkulku. Teoksessa Leena Alanen & Veli-Matti Salminen & Martti Siisiäinen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitos, 39–68.

McCrea, Rod & Tung-Kai, Shyy & Western, John & Stimson, Robert J. (2005) Fear of crime in Brisbane. Individual, social and neighborhood factors in perspective. *Journal of Sociology*, 41 (1), 7–27.

Messner, Steven F. & Baumer, Eric P. & Rosenfeld, Richard (2004) Dimensions of Social Capital and Rates of Criminal Homicide. *American Sociological Review*, 69 (6), 882–903.

Metsämuuronen, Jari (2003) *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino OY.

Moore, Simon C. & Shepherd, Jonathan (2007) Gender Specific Emotional Responses To Anticipated Crime. *International Review of Victimology*, 14, 337–351.

Muschert, Glen W. (2007) Research in School Shootings. *Sociological Compass*, 1, 60–80.

Mustonen, Anu (2001) *Mediapsykologia*. Helsinki: WSOY.

Mäkelä, Pekka & Ruokonen, Floora (2005) Luottamus sosiaalisen pääoman teorioiden ydinkäsitteenä. Teoksessa Pertti Jokivuori (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Minerva, 21–44.

Määttänen, Pentti (1995) *Filosofia. Johdatus peruskysymyksiin*. Jyväskylä: Gaudeamus.

Newman, Katherine S. & Fox, Cybelle & Harding, David J. & Mehta, Jal & Roth, Wendy (2004) *Rampage. The Social Roots of School Shootings*. New York: Basic Books.

Niemelä, Pauli (2000) Turvallisuuden käsite ja tarkastelukehikko. Teoksessa Pauli Niemelä & Anja-Riitta Lahikainen (toim.) *Inhimillinen turvallisuus*. Tampere: Vastapaino, 21–40.

Niemi, Hannu (2000) Rikoksen pelko ja varotoimet. Teoksessa Markku Heiskanen & Kauko Aromaa & Hannu Niemi & Reino Sirén (toim.) *Tapaturmat, väkivalta ja rikollisuuden pelko. Väestöhaastattelujen tuloksia vuosilta 1980-1997*. Oikeuspoliittisen Tutkimuslaitoksen julkaisuja 171, 135–153.

Nikunen, Minna (2005) *Surman jälkeen itsemurha. Kulttuuriset luokitukset rikosuutisissa*. Tampere: Tampere University Press.

Noro, Arto (2004) Aikalaisdiagnoosi: sosiologisen teorian kolmas lajityyppi? Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 19–39.

Näre, Sari (1999) Tunteiden sosiologia yhteiskuntatutkimuksen kentässä. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa I: Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 9–15.

Oksanen, Atte (2006) *Haavautuva minuus: väkivallan barokki kontrolliyhteiskunnassa*. Tampere: Tampere University Press.

Oksanen, Atte; Räsänen, Pekka & Nurmi, Johanna (ilmestyy): Jokela and Kauhajoki: experiencing school shootings in a Nordic welfare society. Teoksessa Richard Schwester (toim.) *Handbook of Critical Incident Analysis*. New York: M.E.Sharpe.

Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka & Nurmi, Johanna & Lindström, Kauri (2010): “This can’t happen here!” Community Reactions to School Shootings in Finland. *Research on Finnish Society* 3, 19–27.

Oksanen, Atte & Räsänen, Pekka (2008) Yhteisöllisyys ja väkivalta: koulusurmien kokeminen paikallistasolla. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73 (6), 652–658.

Pietarinen, Juhani (2002) Eettiset perusvaatimukset tutkimustyössä. Teoksessa Sakari Karjalainen & Veikko Launis & Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 58–69.

Piispa, Minna & Heiskanen, Markku & Kääriäinen, Juha & Sirén, Reino (2006) *Naisiin kohdistunut väkivalta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 225.

Putnam, Robert D. (2000) *Bowling Alone. The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster.

Rahkonen, Keijo (2004) Johdanto: zombikategorioista uusiin käsitteisiin. Teoksessa Keijo Rahkonen (toim.) *Sosiologisia nykykeskusteluja*. Helsinki: Gaudeamus, 7–18.

Reese, Bobbi (2009) Determinants of the Fear of Crime. The Combined Effects of Country-Level Crime Intensity and Individual-Level Victimization Experience. *International Journal of Sociology*, 39 (1), 62–75.

Reid, Lesley W. & Konrad, Miriam (2004) The Gender Gap in Fear: Assessing the Interactive Effects of Gender and Perceived Risk on Fear of Crime. *Sociological Spectrum*, 24 (4), 399–425.

Rolin, Kristina (2002) Tieteen etiikka metodologian näkökulmasta. Teoksessa Sakari Karjalainen & Veikko Launis & Risto Pelkonen & Juhani Pietarinen (toim.) *Tutkijan eettiset valinnat*. Helsinki: Gaudeamus, 92–104.

Ronkainen, Suvi & Näre, Sari (2008) Intiimin haavoittava valta. Teoksessa Sari Näre & Suvi Ronkainen (toim.) *Paljastettu intiimi. Sukupuolistuneen väkivallan dynamiikka*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 7–42.

Ronkainen, Suvi (1999) Subjektius, häpeä ja syyllisyys parisuhdeväkivallan elementteinä. Teoksessa Sari Näre (toim.) *Tunteiden sosiologiaa I: Elämyksiä ja läheisyyttä*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 131–154.

— (2004) Kvantitatiivisuus, tulkinnallisuus ja feministinen tutkimus. Teoksessa Marianne Liljeström (toim.) *Feministinen tietäminen. Keskustelua metodologiasta*. Tampere: Vastapaino, 44–69.

— (2008) Kenen ongelma väkivalta on? Suomalainen hyvinvointivaltio ja väkivallan toimijuus. *Yhteiskuntapolitiikka*, 73 (4), 388–401.

— (2009) Miten näkökulma piilotetaan: Esimerkkinä ´monimuotoinen väkivaltatutkimus´. *Oikeus*, 38 (4), 454–464.

Ruuskanen, Petri (2007) Sosiaalisella pääomalla selittäminen. Teoksessa Leena Alanen & Veli-Matti Salminen & Martti Siisiäinen (toim.) *Sosiaalinen pääoma ja paikalliset kentät*. Jyväskylä: Koulutuksen tutkimuslaitos, 11–38.

Ryan, John & Hawdon, James (2008) From Individual to Community: The "Framing" of 4-16 and the Display of Social Solidarity. *Traumatology*, 14 (1), 43–51.

Sampson, Robert J & Raudenbush, Stephen W. & Earls, Felton (1997) Neighborhoods and Violent Crime: A Multilevel Study of Collective Efficacy. *Science*, 277 (15), 918–924.

Seligman, Adam (1997) *The Problem of Trust*. Princeton: Princeton University Press.

Schafer, Joseph A. & Huebner, Beth M. & Bynum, Timothy S. (2006) Fear of crime and criminal victimization: Gender-based contrasts. *Journal of Criminal Justice*, 34 (3), 285–301.

Sirén, Reino & Kivivuori, Janne & Kääriäinen, Juha & Aaltonen, Mikko (2007) Suomalaisten kokema väkivalta 1980–2006. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tiedonantoja 74.

Smith, William R. & Torstensson, Marie (1997) Fear of Crime. Gender Differences in Risk Perception and Neutralizing Fear of Crime. Toward Resolving the Paradoxes. *British Journal of Criminology*, 37 (4), 608–634.

Sutton, Robbie M. & Farrall, Stephen (2005) Gender, Socially Desirable Responding and The Fear of Crime. Are Women Really More Anxious about Crime? *British Journal of Criminology*, 45 (2), 212–224.

Sztompka, Piotr (1999) *Trust. A Sociological Theory*. Cambridge: Cambridge University Press.

Taylor, Ralph B. (1995) The Impact of Crime on Communities. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 539 (28), 28–45.

— (2002) Fear of Crime, Social Ties, and Collective Efficacy: Maybe Masquerading Measurement, Maybe Déjà Vu All Over Again. *Justice Quarterly*, 19 (4), 773–792.

Thomas, Calvin (1996) *Male matters. Masculinity, Anxiety and the Male Body on the Line*. Urbana & Chicago: University of Illinois Press.

Turner, Jonathan H. & Stets, Jan E. (2005) *The Sociology of Emotions*. Cambridge: Cambridge University Press.



Töttö, Pertti (1996) Ferdinand Tönnies – Gemeinschaft ja Gesellschaft. Teoksessa Jukka Gronow & Arto Noro & Pertti Töttö (toim.) *Sosiologian klassikot*. Helsinki: Gaudeamus, 154–172.

Tähtinen, Juhani & Isoaho, Hannu (2001) *Tilastollisen analyysin lähtökohtia. Ensiaskeleet kvantitatiivisen käsittelyyn, analyysiin ja tulkintaan SPSS-ohjelmaympäristössä*. Julkaisusarja C, Oppimateriaalit 13. Turun Yliopisto.

Wallby, Sylvia & Myhill, Andrew (2001) New Survey Methodologies in Researching Violence Against Women. *British Journal of Criminology*, 41 (3), 502–522.

Warr, Mark & Ellison, Christopher G. (2000) Rethinking Social Reactions to Crime: Personal and Altruistic Fear in Family Households. *American Journal of Sociology*, 106 (3), 551–578.

Widegren, Örjan (1997) Social Solidarity and Social Exchange. *Sociology*, 31 (4), 755–771.

Williams, Paul & Dickinson, Julie (1993) Fear of Crime: Read All About It? The Relationship Between Newspaper Crime Reporting and Fear of Crime. *British Journal of Criminology*. 33 (1), 33–56.

Zizek, Slavoj (2008) *Violence: Bid Ideas/Small Books*. New York: Picador.

#### Verkkajulkaisut:

Hakala, Salli (2009) *Koulusurmat verkostoyhteiskunnassa. Analyysi Jokelan ja Kauhajoen kriisien viestinnästä*. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Helsingin Yliopisto. Tutkimusraportteja 2/2009.

[http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/koulusurmat\\_verkostoyhteiskunnassa.pdf](http://www.valt.helsinki.fi/blogs/crc/koulusurmat_verkostoyhteiskunnassa.pdf) (10.5.2010)

Kiilakoski, Tomi (2009) *Viiltoja. Analyysi kouluväkivallasta Jokelassa*. Nuorisotutkimusverkosto / Nuorisotutkimusseura. Verkkajulkaisu 28. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/julkaisuja/viiltoja.pdf> (12.5.2010)

Tuusulan kunnan verkkosivut. <http://www.tuusula.fi> (1.6.2010)

# Arkielämä ja epävarmuus – kyselytutkimus 2008

Turun yliopisto

1. Oletko 1 Mies 2 Nainen 2. Mikä on syntymävuotesi? 19\_\_\_\_\_

3. Oletko

- |                               |   |
|-------------------------------|---|
| 1 Yksin asuva                 | 2 Avo/avioliitossa, ei lapsia (kotona asuvia) |
| 3 Yksinhuoltaja               | 4 Avo/avioliitossa, lapsia (kotona asuvia)    |
| 5 Asun vanhempieni luona      |   |
| 6 Muu perhemuoto (mikä?)_____ |   |

4. Asutko

- |                         |                        |
|-------------------------|------------------------|
| 1 Omakotitalossa        | 3 Kerrostalossa        |
| 2 Rivi- tai paritalossa | 4 Muualla, missä _____ |

5. Kauanko olet asunut nykyisessä kodissasi?

- |               |                 |
|---------------|-----------------|
| 1 Alle vuoden | 3 6-10 vuotta   |
| 2 1-5 vuotta  | 4 Yli 10 vuotta |

6. Kotitaloutesi koko

- |   |
|---|
| 1 Yhteensä_____ henkilöä                                  |
| 2 0-6 -vuotiaiden lasten lukumäärä_____                   |
| 3 7-17 -vuotiaiden lasten lukumäärä_____                  |
| 4 Kotona asuvien yli 17 -vuotiaiden lasten lukumäärä_____ |

7. Koulutuksesi (Merkitse ylin taso tutkinnon tai todistuksen mukaan)

- |                                |                              |
|--------------------------------|------------------------------|
| 1 Korkeintaan peruskoulu       | 4 Opisto                     |
| 2 Ammatti/tekninen/kauppakoulu | 5 Ammattikorkeakoulu         |
| 3 Ylioppilas/lukio             | 6 Yliopisto/tiedekorkeakoulu |

8. Pääasiallinen toimintasi

- |   |   |
|---|---|
| 1 Olen palkkatyössä                                   | 5 Olen äitiys-, vanhempain- tai hoitovapaalla |
| 2 Olen yrittäjä tai avustava perheenjäsen yrityksessä | 6 Hoidan omaa kotitaloutta                    |
| 3 Opiskelen   | 7 Olen vanhuuseläkkeellä                      |
| 4 Olen työtön tai työnhakija                          | 8 Olen sairaus- / työkyvyttömyyseläkkeellä    |
|   | 9 Muu   |

9. Nykyinen toimesi (Mikäli et ole töissä, vastaa viimeisen työpaikkasi mukaan)

- |                       |                                   |
|-----------------------|-----------------------------------|
| 1 Ylempi toimihenkilö | 4 Yrittäjä                        |
| 2 Alempi toimihenkilö | 5 Maanviljelijä                   |
| 3 Työntekijä          | 6 En ole ollut mukana työelämässä |

10. Arvioi omat kuukausitulosi veroja vähentämättä (eli omat bruttoansiosi)

\_\_\_\_\_ € / kk

11. Arvioi koko taloutesi yhteenlasketut kuukausitulot veroja vähentämättä (eli kotitaloutesi bruttoansiot)

\_\_\_\_\_ € /kk

## Arkielämä, luottamus ja sosiaaliset suhteet

### 1. Kuinka usein tapaat seuraavia ihmisiä tai teet seuraavia asioita?

	Joka päivä	Useita kertoja viikossa	Kerran viikossa	En juuri koskaan
a) Tapaan läheisiä ystäviäni	1	2	3	4
b) Tapaan perheeni jäseniä	1	2	3	4
c) Tapaan naapureitani	1	2	3	4
d) Käyn uskonnollisissa tilaisuuksissa	1	2	3	4
e) Käyn paikallisissa tilaisuuksissa (esim. järjestötapahtumat, klubit)	1	2	3	4
f) Käyn ostoksilla alueeni kaupoissa	1	2	3	4
g) Käyn paikallisissa ravintoloissa	1	2	3	4
h) Tapaan työ- tai opiskelutovereitani	1	2	3	4
i) Katson paikallisuutisia televisiosta	1	2	3	4

### 2. Voiko seuraaviin ihmisiin mielestäsi luottaa, vai onko niin, ettei heidän suhteensa voi olla liian varovainen?

	Voi luottaa täysin			Ei voi olla liian varovainen	
a) Ihmiset yleensä	1	2	3	4	5
b) Perheenjäsenet	1	2	3	4	5
c) Hyvät ystävät	1	2	3	4	5
d) Työtoverit	1	2	3	4	5
e) Muut tuttavat	1	2	3	4	5
f) Internetissä tavatut henkilöt, joita en ole tavannut kasvotusten	1	2	3	4	5
g) Kadulla ja kaupungilla kohdatut ihmiset	1	2	3	4	5

### 3. Missä määrin asuinalueesi viranomaisten toimintaan voi mielestäsi luottaa?

	Voi luottaa täysin			Ei voi olla liian varovainen	
a) Opettajat ja muu opetushenkilökunta	1	2	3	4	5
b) Poliisi	1	2	3	4	5
c) Sosiaaliviranomaiset	1	2	3	4	5
d) Kunnallisviranomaiset	1	2	3	4	5

### 4. Miten arvioit seuraavia paikallisyhteisösi liittyviä väittämiä?

	Täysin samaa mieltä			Täysin eri mieltä	
a) Olen ylpeä asuinalueeni jäsenyydestä	1	2	3	4	5
b) Luotan naapureihini	1	2	3	4	5
c) Tunnen kuuluvani paikallisyhteisöön	1	2	3	4	5
d) Jaan naapureideni kanssa samat arvot	1	2	3	4	5
e) Asuinalueeni on hyvä paikka asua	1	2	3	4	5
f) Ihmiset tekevät paljon yhteistyötä asuinalueellani	1	2	3	4	5

5. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä itsesi kohdalla?						
	Kuvaa minua erittäin hyvin			Ei kuvaa minua lainkaan		
a) Ihmisillä on aikaa kuunnella kuinka voin	1	2	3	4	5	
b) Voin ilmaista kriisiä koskevat tunteeni avoimesti ja rehellisesti	1	2	3	4	5	
c) Minua auttaa puhuminen jollekin, joka ei arvostele tapaani selviytyä	1	2	3	4	5	
d) On olemassa ainakin yksi ihminen, jolle voin puhua ajatuksistani ja tunteistani	1	2	3	4	5	
e) Voin saada apua, kun tarvitsen sitä	1	2	3	4	5	

**6. Oletko kertonut huolistasi tai murheistasi ystäville tai läheisillesi viimeisen viikon aikana?**  
1 Kyllä    2 En

**7. Mikäli vastasit kyllä, niin millä tavalla kerroit huolistasi ja murheistasi? (voit valita tarvittaessa useampiakin vaihtoehtoja)**

a) Kasvokkain	d) Tekstiviestin välityksellä
b) Puhelimitse	e) Sähköpostin välityksellä
c) Kirjeitse	f) Internetin välityksellä (esim. blogit tai keskustelufoorumit)

## Pelko- ja riskikokemukset

1. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä?						
	Erittäin paljon			En lainkaan		
a) Miten huolissasi olet siitä, että kotiisi murtaudutaan ja sieltä varastetaan jotakin?	1	2	3	4	5	
b) Miten huolissasi olet väkivallan kohteeksi joutumisesta iltaisin kodin ulkopuolella?	1	2	3	4	5	
c) Miten huolissasi olet siitä, että joku perheenjäsen on väkivaltainen sinua kohtaan?	1	2	3	4	5	
d) Miten huolissasi olet väkivallan kohteeksi joutumisesta työtehtävissäsi?	1	2	3	4	5	
f) Miten huolissasi olet sukupuolisen ahdistelun kohteeksi joutumisesta?	1	2	3	4	5	
g) Miten huolissasi olet siitä, että Jokelan kouluammunnan tai Mynnmannin pommiräjähdyksen kaltainen tapahtuma toistuu?	1	2	3	4	5	

**2. Oletko joutunut seuraaviin tilanteisiin?**

a) Onko joku viimeisen viiden vuoden aikana käynyt käsiksi tai kosketellut sinua niin, että se on tuntunut sinusta loukkaavalta?	1 Kyllä	2 Ei
b) Onko joku tuntematon ihminen viimeisen viiden vuoden aikana käynyt kimppuusi tai uhannut sinua niin, että todella pelästyit?	1 Kyllä	2 Ei
c) Onko joku tuntemasi ihminen viimeisen viiden vuoden aikana käynyt kimppuusi tai uhannut sinua niin, että todella pelästyit?	1 Kyllä	2 Ei

<b>3. Miten arvioit seuraavia Jokelan kouluammuntaan liittyviä kysymyksiä?</b>					
	Erittäin hyvin			Erittäin huonosti	
a) Miten poliisi hoiti mielestäsi Jokelan kriisin ratkaisun?	1	2	3	4	5
b) Miten muut viranomaiset toimivat mielestäsi kriisin ratkaisussa?	1	2	3	4	5
c) Miten media toimi Jokelan kriisin yhteydessä?	1	2	3	4	5
<b>4. Miten koet Jokelan kouluammuntatapauksen?</b>					
a) Oliko Jokelan tapaus mielestäsi vain yksittäinen tragedia?	1	Kyllä		2	Ei
b) Olisiko tapaus ollut mielestäsi estettävissä?	1	Kyllä		2	Ei
c) Kuoliko joku läheisesi tai tuttavasi Jokelan kouluammunnassa?	1	Kyllä		2	Ei

## Mieliala ja tuntemukset

Ympyröi se vastausvaihtoehto, joka kuvaa parhaiten mielialaasi ja tuntemuksiasi tällä hetkellä. **Valitse vain yksi vaihtoehto** kustakin kysymyksestä.

<p><b>1. Minkälainen mielialasi on?</b></p> <p>1 Mielialani on melko valoisa ja hyvä</p> <p>2 En ole alakuloinen tai surullinen</p> <p>3 Tunnen itseni alakuloiseksi ja surulliseksi</p> <p>4 Olen alakuloinen jatkuvasti enkä pääse siitä</p> <p>5 Olen niin masentunut ja alavireinen, etten kestä enää</p>	<p><b>2. Miten suhtaudut tulevaisuuteen?</b></p> <p>1 Suhtaudun tulevaisuuteeni toiveikkaasti</p> <p>2 En suhtaudu tulevaisuuteeni toivottomasti</p> <p>3 Tulevaisuus tuntuu minusta melko masentavalta</p> <p>4 Minusta tuntuu, ettei minulla ole tulevaisuudelta mitään odotettavaa</p> <p>5 Tulevaisuus tuntuu minusta niin toivottomalta, etten jaksa enää</p>
<p><b>3. Miten katsot elämäsi sujuneen?</b></p> <p>1 Olen elämässäni onnistunut huomattavan usein</p> <p>2 En tunne epäonnistuneeni elämässäni</p> <p>3 Minusta tuntuu, että olen epäonnistunut yrityksissäni tavallista useammin</p> <p>4 Elämäni on tähän saakka ollut vain sarja epäonnistumisia</p> <p>5 Tunnen epäonnistuneeni täydellisesti ihmisenä</p>	<p><b>4. Miten tyytyväiseksi tai tyytymättömäksi tunnet itsesi?</b></p> <p>1 Olen varsin tyytyväinen elämääni</p> <p>2 En ole erityisen tyytymätön</p> <p>3 En nauti asioista samalla tavalla kuin ennen</p> <p>4 Minusta tuntuu, etten saa enää tyydytystä juuristään</p> <p>5 Olen täysin tyytymätön kaikkeen</p>
<p><b>5. Minkälaisena pidät itseäsi?</b></p> <p>1 Tunnen itseni melko hyväksi</p> <p>2 En tunne itseäni huonoksi ja arvottomaksi</p> <p>3 Tunnen itseni huonoksi ja arvottomaksi melko usein</p> <p>4 Nykyään tunnen itseni arvottomaksi melkein aina</p> <p>5 Olen kerta kaikkiaan arvoton ja huono</p>	<p><b>6. Onko sinulla pettymyksen tunteita?</b></p> <p>1 Olen tyytyväinen itseeni ja suorituksiini</p> <p>2 En ole pettynyt itseni suhteen</p> <p>3 Olen pettynyt itseni suhteen</p> <p>4 Minua inhottaa oma itseni</p> <p>5 Vihaan itseäni</p>

<p><b>7. Onko sinulla itsesi vahingoittamiseen liittyviä tunteita?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Minulla ei ole koskaan ollut itsemurha-ajatuksia</li> <li>2 En ajattele vahingoittaa itseäni</li> <li>3 Minusta tuntuu, että olisi parempi jos olisin kuollut</li> <li>4 Minulla on vakaa aikomus tehdä itsemurha</li> <li>5 Tekisin itsemurhan, jos siihen olisi mahdollisuus</li> </ol>	<p><b>8. Miten suhtaudut toisten ihmisten tapaamiseen?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Pidän ihmisten tapaamisesta ja juttelemisesta</li> <li>2 En ole menettänyt kiinnostustani muihin ihmisiin</li> <li>3 Toiset ihmiset eivät enää kiinnosta minua niin paljon kuin ennen</li> <li>4 Olen melkein kokonaan menettänyt mielenkiintoni sekä tunteeni toisia ihmisiä kohtaan</li> <li>5 Olen menettänyt mielenkiintoni muihin ihmisiin, enkä välitä heistä lainkaan</li> </ol>
<p><b>9. Miten koet päätösten tekemisen?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Erialaisten päätösten tekeminen on minulle helppoa</li> <li>2 Pystyn tekemään päätöksiä samoin kuin ennenkin</li> <li>3 Yritän lykätä päätösten tekemistä</li> <li>4 Minulla on suuria vaikeuksia päätösten teossa</li> <li>5 En pysty enää lainkaan tekemään ratkaisuja ja päätöksiä</li> </ol>	<p><b>10. Minkälaisena pidät olemustasi ja ulkonäköäsi?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Olen melko tyytyväinen ulkonäköni ja olemukseeni</li> <li>2 En mielestäni näytä sen huonommalta kuin ennenkään</li> <li>3 Olen huolissani, että näytän vanhalta tai epämiellyttävältä</li> <li>4 Minusta tuntuu, että ulkonäköni on muuttunut pysyvästi ja että näytän nyt epämiellyttävältä</li> <li>5 Olen varma, että näytän rumalta ja epämiellyttävältä</li> </ol>
<p><b>11. Minkälaista nukkumisesi on?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Minulla ei ole nukkumisessa minkäänlaisia vaikeuksia</li> <li>2 Nukun yhtä hyvin kuin ennenkin</li> <li>3 Herätessäni aamuisin olen paljon väsyneempi kuin ennen</li> <li>4 Minua haittaa unettomuus</li> <li>5 Kärsin unettomuudesta, nukahtamisvaikeuksista tai liian aikaisin kesken unien heräämisestä</li> </ol>	<p><b>12. Tunnetko väsymystä tai uupumusta?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Väsyminen on minulle lähes täysin vierasta</li> <li>2 En väsy helpommin kuin tavallisestikaan</li> <li>3 Väsyn nopeammin kuin ennen</li> <li>4 Vähäinenkin työ väsyttää ja uuvuttaa minua</li> <li>5 Olen liian väsynyt tehdäkseni mitään</li> </ol>
<p><b>13. Minkälainen ruokahalusi on?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Ruokahalussani ei ole mitään hankaluuksia</li> <li>2 Ruokahaluni on ennallaan</li> <li>3 Ruokahaluni on huonompi kuin ennen</li> <li>4 Ruokahaluni on nyt paljon huonompi kuin ennen</li> <li>5 Minulla ei ole enää lainkaan ruokahalua</li> </ol>	<p><b>14. Oletko ahdistunut tai jännittynyt?</b></p> <ol style="list-style-type: none"> <li>1 Pidän itseäni melko hyvähermoisena enkä ahdistu kovinkaan helposti</li> <li>2 En tunne itseäni ahdistuneeksi tai "huonohermoiseksi"</li> <li>3 Ahdistun ja jännityn melko helposti</li> <li>4 Tulen erityisen helposti tuskaiseksi, ahdistuneeksi tai jännittyneeksi</li> <li>5 Tunnen itseni jatkuvasti ahdistuneeksi ja tuskaiseksi kuin hermoni olisivat "loppuun kuluneet"</li> </ol>

## Yhteiskunnallinen epävarmuus

### 1. Missä määrin koet seuraavat asiat riskeiksi tai epävarmuuden lähteiksi yhteiskunnassa?

	Erittäin paljon			En lainkaan	
a) Ydinvoiman lisärakentaminen	1	2	3	4	5
b) Huumekauppa	1	2	3	4	5
c) Itärikollisuus	1	2	3	4	5
d) Työttömyys	1	2	3	4	5
e) Äänestämättä jättäminen	1	2	3	4	5
f) Rikollisille langetettujen rangaistusten alhainen taso	1	2	3	4	5
g) Televisio- ja muu viihdeväkivalta	1	2	3	4	5
h) Pornografia	1	2	3	4	5
i) Prostituutio	1	2	3	4	5
j) Tartuntataudit ja sairauksien leviäminen	1	2	3	4	5
k) Muuttuvat arvot ja asenteet	1	2	3	4	5
l) Geeniteknologia	1	2	3	4	5
m) Ympäristöongelmat	1	2	3	4	5
n) Väestön ikääntyminen ja "eläkepommi"	1	2	3	4	5
o) Kansainvälistyminen	1	2	3	4	5
p) Terrorismi	1	2	3	4	5
q) Maailmanlaajuinen väestönkasvu	1	2	3	4	5
r) Arkielämän kaupallistuminen	1	2	3	4	5



**Kommentit ja palaute**

**Kiitos vastauksestasi!**



Sosiologian laitos  
Turun Yliopisto

### Arvoisa vastaanottaja

Ohessa lähetettävä kyselytutkimuslomake *Arkielämä ja epävarmuus 2008* on osa kansainvälistä tutkimusprojektia, jossa selvitetään arkielämän turvattomuus- ja epävarmuuskokemuksia erikokoisissa paikallisyhteisöissä. Lomake on lähetetty satunnaisesti täysi-ikäisille 18–74 -vuotiaille Jokelan alueen asukkaille.

Kyselylomakkeen avulla tutkitaan etenkin loppuvuodesta 2007 sattuneen kouluammunnan kaltaisten väkivallantekojen sosiaalisia seurauksia ja paikallisyhteisöjen toipumista väkivaltatapausten jälkeen. Aiheen tutkiminen on ensisijaisen tärkeää, jotta esimerkiksi Jokelan kouluammunnan kaltaisten väkivaltaisten tapahtumien toistumista voidaan ennaltaehkäistä niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Lomakkeessa esitetään myös yleisluontoisempia kysymyksiä, jotka koskevat luottamusta, sosiaalisia suhteita sekä henkilökohtaista mielialaa ja tuntemuksia.

Lomakkeen täyttämiseen kannattaa varata aikaa noin 15–20 minuuttia. Lue kukin kysymys huolellisesti ja ympyröi mielestäsi sopivin vastausvaihtoehto tai kirjoita vastauksesi sille varattuun tilaan. Pyydämme täyttämään lomakkeen viikon kuluessa eli 29.5.2008 mennessä, ja palauttamaan sen oheisessa kirjekuoressa.

**Lomakkeen tiedot käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti.** Yksittäisen vastaajan tietoja ei voida tunnistaa lomakkeen palauttamisen jälkeen kyselyaineistosta. Lisäksi jokaisella aineiston kanssa tekemisissä olevalla henkilöllä on vaitiolovelvollisuus. Osoitetiedot on saatu Maistraatin tietopalvelusta tieteellisiin tutkimustarkoituksiin.

Kyselyn tulokset raportoidaan kansallisissa ja kansainvälisissä tieteellisissä julkaisuissa. Jokainen täytetty kyselylomake on erittäin tärkeä Suomen osalta ja kansainvälisen vertailun kannalta.

Tutkimusryhmä vastaa kyselyä koskeviin kysymyksiin virka-aikana puhelinnumerossa 02-333 6321.

Yhteistyöstä kiittäen

*Pekka Räsänen*, VTT  
Sosiologian dosentti  
Turun yliopisto

*Atte Oksanen*, YTT  
Sosiaalipsykologian dosentti  
Tampereen yliopisto

*Johanna Nurmi*, valt. yo  
Tutkija  
Turun yliopisto

## LIITE 3

Naisten korrelaatiomatriisi (n=144–157)

	Y1	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17
Y Väkival_pelko	1.000																	
X1 L_ihm.netissä	-.373	1.000																
X2 L_kun.vir.om.	-.340	.218	1.000															
X3 L_sos.vir.om.	-.333	.201	.679	1.000														
X4 SP_ylp.asalue	-.312	.205	.278	.324	1.000													
X5 SP_kuul.yht.	-.311	.179	.256	.266	.543	1.000												
X6 L_tuttavat	-.282	.361	.382	.431	.405	.362	1.000											
X7 SP_luot.naap.	-.266	.175	.294	.274	.606	.654	.489	1.000										
X8 L_kadulla.tav.	-.254	.532	.264	.292	.252	.355	.527	.393	1.000									
X9 L_opettajat	-.240	.178	.359	.449	.309	.357	.361	.372	.267	1.000								
X10 SP_yhteistyö	-.220	.214	.304	.321	.441	.418	.346	.421	.353	.244	1.000							
X11 SP_arvot	-.212	.034	.224	.170	.374	.642	.279	.681	.215	.291	.374	1.000						
X12 L_ihm.ylmsä	-.208	.424	.274	.259	.195	.342	.584	.364	.696	.158	.221	.208	1.000					
X13 SP_hyväasia	-.201	.085	.083	.074	.503	.400	.137	.422	.065	.261	.339	.468	.056	1.000				
X14 L_työtov.	-.149	.262	.437	.446	.388	.303	.696	.507	.421	.357	.358	.327	.411	.106	1.000			
X15 L_poliisi	-.146	.097	.388	.490	.238	.315	.366	.363	.258	.566	.116	.252	.270	.195	.404	1.000		
X16 L_hyvät yst.	-.038	.187	.262	.294	.201	.241	.537	.355	.338	.259	.156	.155	.318	.111	.520	.459	1.000	
X17 L_perh.jäs.	.010	.017	.053	.190	.214	.186	.222	.265	.170	.304	.124	.177	.108	.169	.172	.200	.457	1.000

## Tulkintaohjeet:

**Y**= Väkivallan pelko; Keskiarvomuuuttuja (1–5) / 1= en lainkaan huolissani, 5= erittäin huolissani

**X1–X17** = L (luottamus/luottavaisuus –muuttuja) ; SP (sosiaalinen pääoma –muuttuja); Likert (1–5)

Luottamus ja luottavaisuus: 1= ei voi olla liian varovainen, 5= voi luottaa täysin

Sosiaalinen pääoma: 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä

Miesten korrelaatiomatriisi (n=154-168)

	Y1	X1	X2	X3	X4	X5	X6	X7	X8	X9	X10	X11	X12	X13	X14	X15	X16	X17
Y Väkival_pelko	1.000																	
X1 L_kadulla.tav.	-.339	1.000																
X2 L_ihm.ylnsä	-.307	.563	1.000															
X3 L_ihm.netissä	-.292	.475	.311	1.000														
X4 L_tuttavat	-.240	.365	.523	.311	1.000													
X5 SP_luot.naap.	-.204	.151	.375	.028	.436	1.000												
X6 L_kun.vir.om.	-.175	.213	.408	.061	.433	.335	1.000											
X7 L_työtov.	-.173	.369	.551	.272	.693	.413	.327	1.000										
X8 SP_ylp.asalue	-.137	.023	.196	-.054	.248	.534	.300	.214	1.000									
X9 SP_arvot	-.129	.047	.159	.083	.324	.595	.270	.217	.325	1.000								
X10 L_sos.vir.om	-.123	.205	.401	.130	.341	.367	.748	.342	.368	.268	1.000							
X11 L_opettajat	-.120	.157	.348	.030	.356	.392	.525	.461	.367	.223	.580	1.000						
X12 SP_yhteistyö	-.104	.122	.282	.081	.263	.424	.352	.309	.348	.409	.335	.198	1.000					
X13 SP_kuul.yht.	-.101	.125	.212	.012	.307	.600	.188	.391	.622	.428	.305	.295	.409	1.000				
X14 L_perh.jäs.	-.006	-.041	.134	.172	.225	.321	.064	.239	.194	.228	.195	.154	.024	.230	1.000			
X15 L_hyvät yst.	-.003	.203	.451	.238	.568	.448	.342	.662	.241	.280	.385	.422	.272	.436	.392	1.000		
X16 L_poliisi	.007	.200	.350	.010	.220	.296	.376	.304	.388	.086	.610	.579	.193	.299	.201	.432	1.000	
X17 SP_hyväasua	.023	-.028	.112	.075	.184	.522	.262	.187	.618	.381	.333	.265	.305	.483	.400	.247	.322	1.000

Tulkintaohjeet:

**Y**= Väkivallan pelko; Keskiarvomuuuttuja (1-5) / 1= en lainkaan huolissani, 5= erittäin huolissani

**X1-X17** = L (luottamus/luottavaisuus -muuttuja) ; SP (sosiaalinen pääoma -muuttuja); Likert (1-5)

Luottamus ja luottavaisuus: 1= ei voi olla liian varovainen, 5= voi luottaa täysin

Sosiaalinen pääoma: 1= täysin eri mieltä, 5= täysin samaa mieltä